

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Mgr. Alice Navrátilová

**Přistoupení do Evropských společenství: komparace Portugalské
republiky a Španělského království**

Diplomová práce

Olomouc 2018

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Přistoupení do Evropských společenství: komparace Portugalské republiky a Španělského království vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci

Podpis autorky

Poděkování

Mé poděkování patří paní Mgr. Petře Měšťánkové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, věcné připomínky, pomoc, trpělivost, ochotu a vstřícnost, kterou mi v průběhu zpracování diplomové práce věnovala.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	9
1 Teoretický úvod/vliv externích aktérů na demokratizaci	12
1.1 Podmínečnost členství v ES/EU	12
1.2 Externí aktéři v procesu demokracie/modely podpory/šíření demokracie	13
1.3 Teoretické koncepty externích aktérů z pohledu jejich činnosti	17
1.4 Přístupy externích aktérů v šíření demokracie	20
1.4.1 Bottom up a top down přístupy	20
1.4.2 Přímé a nepřímé přístupy	21
1.4.3 Soft power a hard power přístupy	21
1.5 Dílčí závěr	22
2 Portugalská republika	23
2.1 Období od pádu režimu do podání přihlášky do ES	27
2.1.1 Volby, stranický systém a ústava	28
2.1.2 Vláda	31
2.1.3 Vnější vztahy před podáním přihlášky do ES	31
2.2 Přístupový proces	36
2.2.1 Vnitrostátní postoj k přistoupení k ES	36
2.2.2 70. léta	38
2.2.3 80. léta	43
2.2.4 Závěry jednání mezi Portugalskem a Společenstvím	46
2.3 Dílčí závěr	47
3 Španělská monarchie	51
3.1 Období od pádu režimu do podání přihlášky do ES	53
3.1.1 Volby, stranický systém a ústava	56

3.1.2 Vláda.....	58
3.1.3 Vnější vztahy před podáním přihlášky do ES	58
3.2 Přístupový proces	64
3.2.1 Vnitrostátní postoj k přistoupení k ES.....	64
3.2.2 70. léta	65
3.2.3 80. léta	72
3.2.4 Závěry jednání mezi Španělskem a Společenstvím.....	78
3.3 Dílčí závěr.....	78
Závěr.....	81
Seznam literatury a použitých zdrojů (bibliografie).....	83
Primární zdroje	83
Sekundární zdroje	86
Monografie (knihy)	86
Odborné časopisy	89
Internetové zdroje	91
Ostatní sekundární zdroje	91
Seznam příloh.....	93
Příloha č. 1	94
Příloha č. 2.....	95
Příloha č. 3.....	96
Příloha č. 4.....	97
Shrnutí/Summary.....	100
Klíčová slova/Key Words.....	101

Seznam použitých zkratk

EU	Evropská unie
USA	Spojené státy americké
ES	Evropská společenství
PRP	Portugalská republikánská strana
PRE	Evolucionistická strana
PUR	Unionistická strana
PD	Demokratická strana
PCP	Portugalska komunistická strana
PIDE	Mezinárodní policie na ochranu státu
LP	Portugalská legie
MP	Portugalská mládež
OEEC	Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
NATO	Severoatlantická aliance
IBERLANT	Pyrenejsko – atlantická oblast
OSN	Organizace spojených národů
EEP	Portugalská ekonomická prostor
MFA	Hnutí ozbrojených sil
CR	Revoluční rada
PS	Socialistická strana
PSD	Sociálnědemokratická strana
PPD	Lidová strana demokratická
CDS	Středodemokratická strana sociální

EHS	Evropské hospodářské společenství
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu
Čl.	článek
GATT	Všeobecná dohoda o clech a obchodu
SPD	Německá sociálně demokratická strana
CIP	Konfederace portugalského průmyslu
AIP	Portugalská průmyslová asociace
UGT	Všeobecná unie pracujících
HDP	Hrubý domácí produkt
MMF	Mezinárodní měnový fond
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
DPH	Daň z přidané hodnoty
AKP	Země africko-karibsko-pacifické oblasti
COPA	Výbor pro odborné zemědělské organizace
Cogeca	Generální výbor pro zemědělskou spolupráci
Europeche	Asociace národních organizací rybářských podniků
ECU	Evropská měnová jednotka
tzv.	tak zvaný
EAGGF	Evropský zemědělský garanční a podpůrný fond
PSOE	Španělská socialistická dělnická strana
CEDA	Španělská pravicová autonomní konfederace
ETA	Baskicko a jeho svoboda
např.	například
UCD	Svaz demokratického středu

CDS	Demokratický a sociální střed
AP	Lidová aliance
PCE	Komunistická strana Španělska
EUROATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
FRAP	Antifašistická revoluční a vlastenecká fronta
CDU/CSU	Křesťanskodemokratická unie/Křesťansko-sociální unie Bavorska
PNV	Baskická nacionalistická strana
CiU	Konvergence a unie
CDC	Demokratická konvergence Katalánska
UDC	Demokratická unie Katalánska
HB	Lidová unie
BNG	Nacionalistický blok Galicie
UGT	Všeobecná unie pracujících
CC. OO.	Dělnická komise
CEOE	Španělská konfederace zaměstnavatelských organizací
apod.	a podobně

Úvod

Vstup do Evropské unie, dříve do Evropských společenství, je významným historickým, ekonomickým i politickým milníkem každé země. Je to výsledek několikaletého vyjednávání, plnění podmínek, povinností a přizpůsobení se jedinečnému uskupení států Evropy. Jako odměna se poté zemím dostává např. ekonomická a politická pomoc při snaze změnit svůj režim a přejít k demokracii.

Portugalská republika (dále Portugalsko) a Španělské království (Španělsko), dvě země na jihu Evropy, které mají mnoho společného, včetně zkušeností s koloniemi, střídáním formy státu, diktaturou, přechodem k demokracii a vstupem do Evropských společenství. Ale i přesto každá země měla pro svůj demokratizační proces jiné výchozí podmínky.

Tato diplomová práce se zabývá právě Portugalskem a Španělskem, konkrétně komparací přistoupení do Evropských společenství. Tedy historické téma, které bylo zvoleno z důvodu osobního zaujetí pro tyto dvě země, ale také snahy srovnat na první pohled podobné země v dobách jejich přistoupení do Společenství včetně vlivu na demokratizační proces po pádu obou diktatur. V práci jsou vymezeny tyto výzkumné otázky: Jaké byly vlivy přístupového procesu na demokratizaci v těchto zemích? Lišily se? A dále hypotéza: Přístupový proces do ES podpořil demokratizaci v těchto zemích, neboť země byly v jeho důsledku nuceny přijmout ústavní a jiné politické reformy.

Diplomová práce, jak už název napovídá, je zpracována jako komparativní případová studie. Drulák uvádí, že „*se zabývá soustředěným studiem případů*“, ale oproti jednopřípadové studii „*zkoumá dva nebo několik případů a provádí jejich srovnávací analýzu*“. Jinými slovy sleduje odlišnosti „*v hodnotách proměnných napříč různými případy*.“ Mimo to je v této práci využíváno interpretativní pojetí výzkumu, které srovnává jednotlivé rysy případů.¹ V rámci výzkumného cíle práce využívá „*souběžný výkladu teorií*“, kdy se nejdříve definují hypotézy, které se později ověřují. Nejvíce se využívá pro procesy historického vývoje.²

Struktura práce, vzhledem k tématu, je zvolena k prezentaci informací od teorie po rozbor historického vývoje od dob diktatur po přechod k demokracii spolu se vstupem do Evropských společenství, tedy 20. století do roku 1986 ve dvou zemích – Portugalsku a Španělsku.

¹ DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008, s. 62-64.

² Tamtéž, s. 65.

Diplomová práce je složena ze tří kapitol. První kapitola představuje teoretický úvod zabývající se vlivem externích aktérů na demokratizaci. Jsou zde vysvětleny základní pojmy, koncepty a přístupy externích aktérů.

Druhá a třetí kapitola obdobně popisuje Portugalsko a Španělsko, stručné historické souvislosti, proč v zemi vznikla diktatura a následně její konec. Současně popisuje období od konce režimu obsahující vnitřní rozpoložení politických stran, vznik ústavy a demokratických voleb, případně postoj vůči zbytku světa. Na to navazuje od podání přihlášky přístupový proces obsahující závěry jednání či vnitrostátní postoj k přistoupení.

Práce je doplněna několika přílohami, které prezentují data z voleb do parlamentů obou zemí od dob konce diktatury po vstup do Evropského společenství. A časové harmonogramy rozšíření opět obou zemí.

V případě využití zdrojů, pro teoretickou kapitolu, konkrétně pro část EU Conditionality, byla využita díla od spoluautorů Sandy Lavenex a Franka Schimmelfenniga (2013), Geoffreya Pridhama (2007), kteří popisují podmíněčnost členství a odměny. V případě externích aktérů bylo nutné využít konceptů od renomovaných autorů, kdy se touto problematikou např. zabývá Hakan Yilmaz (2001), který detailně rozebírá několik teorií, konkrétně od Laurence Whiteheada a jeho „demokratizace prostřednictvím konvergence“. Poměrně přínosné pro práci je dvojice autorů Phillipa Schmittera a Imco Brouwera (1998), kteří se zabývají např. top-down přístupem, který je v práci využíván.

V případě kapitoly týkající se Portugalské republiky, je nepostradatelným zdrojem dílo Dějiny Portugalska od českého autora Jana Klímy (2007), které je sice obsáhlé, ale pro pochopení situace tehdejší doby konkrétně historický souvislostí, je stěžejní. Z dalších českých autorů např. dvojice Stanislav Balík a Michal Kubát (2004), kteří se zabývají studiem totalitních a autoritativních režimů, nebo Vladimír Goněc (2002,2003) a jeho dvousvazková publikace o dějinách rozšíření Evropských společenství, potažmo Evropské unie. Ze zahraničních autorů bych uvedla Antonia Costa Pinto (2002), což je Portugalec a tedy jeho postřehy z událostí v zemi jsou důležité nebo dvojici opět Portugalců – Lucia Coppolaro a Pedro Lains (2013) s Lisabonské Univerzity, kteří ve své eseji rozebírají integraci Portugalska do Evropy. Vše bylo doplněno daty o výsledcích voleb Národní komise pro volby Portugalska (2007). Dá se říci, že je to interaktivní aplikace, kdy je možné data názorně zobrazit v mapě pomocí kartogramu, případně v grafu i dle jednotlivých regionů. Dále v otázkách vnějších vztahů bych uvedla Maria Del Pero (2009), Anu Monicu Fonseca (2009) a Antonia Varsori (2009), kteří se orientují na vztah Portugalska a USA nebo Německa. K přístupovému procesu, pro získání informací, co si Evropské společenství myslí o vstupu Portugalska, byl velice přínosný zdroj - Názor na

příhlášku Portugalska o členství (1978). Na to navazuje zpráva Rady ministrů (2009), která shrnuje celý vyjednávací proces a harmonogram.

Obdobně i pro získání přehledu historie Španělska, se jeví nejlépe, byť obsáhlé, ale očividně pro několikáté vydání, stále populární dílo Artery Ubieta (1995) – Dějiny Španělska. K tomuto bych doplnila dalšího zahraničního autora, který sice jen v několika stránkách, ale výstižně píše o Španělsku – Ricardo Martín De La Guardia (2004). Z českých autorů nelze opomenout Jiřího Chalupu (2011, 2005, 1997), který se v několika svých dílech zabývá Španělskem. U tohoto autora bych upozornila na čtivou formu jeho prací. Případně autorka Vladimíra Dvořáková (2009), která se zabývá obdobím demokratizace nebo Ondřej Krutílek (2003). V případě voleb se mimo jiné vycházelo webových stránek parlamentu Španělska, kde jsou uvedeny výsledky voleb nebo jednotliví předsedové vlády. V otázkách vnějších vztahů Birgit Aschmann (2009) nebo Antonio Muñoz Sánchez (2009) výstižně popisují postoj Německa a socialistů v dobách konce diktatury. To vše doplněno o Názor na žádost Španělska o členství (1978) ze strany Komise, což je opět důležitý zdroj informací o tehdejší situaci.

Toto téma je určitě možné více rozšířit, uskutečnit hlubší výzkum studováním archivních materiálů Evropských společenství, které byly v této souvislosti vydány. Tímto proniknout do větších detailů a složitosti přistoupení dvou zemí jižní Evropy.

Pro teoretickou část se v práci využívá pro označení Evropské unie zkratka ES/EU, která se vztahuje na daný fenomén obecně. V případě už samotného přistoupení Portugalska a Španělska je využívána zkratka ES.

1 Teoretický úvod/vliv externích aktérů na demokratizaci

Tato kapitola popisuje mimo jiné teoretické koncepty, které se zabývají rolí externích aktérů v demokratizaci. Jako první je nutné zmínit podmíněčnost členství v ES/EU, kdy se členem může stát jen demokratický stát. Podmíněčnost je soubor podmínek, které se začaly vyvíjet s žádostmi o členství jihoevropských států, tedy i vůči Španělsku a Portugalsku, kterým se věnuje tato práce. Následně od podmíněčnosti se odvíjejí strategie ES/EU, které se týkají demokratizace kandidátských států.

1.1 Podmíněčnost členství v ES/EU

Podmíněčnost členství v ES/EU, někdy se lze setkat s názvem EU Conditionality, byla využívána jako soubor podmínek na podporu demokracie ve své zahraniční politice už v 60. letech (španělská přihláška a její odmítnutí), kdy ES/EU určila své stanovisko ke státům jižní Evropy. V případě rozšíření o státy východní a střední Evropy, podmíněčnost členství zaznamenala svůj rozvoj v 90. letech.³ Do své zahraniční politiky byla podmíněčnost členství ES/EU, resp. Kodaňská kritéria zařazena až na poč. 90. let. V případě, že země chtěla navázat vazby, musela splnit podmínky, převážně v otázkách lidských práv a demokracie.⁴

Samotná podmíněčnost představuje vyjednávací proces mezi institucemi ES/EU (řídí podporu demokracie) a cílovým státem, obsahující výměnu informací, hrozeb a slibů s cílem maximalizovat jejich cíl. Vyjednávací schopnosti aktérů ovlivní výsledek dohody, zvláště aktér, který dohodu potřebuje nejméně má nejlepší vyjednávací postoj a může si klást větší podmínky. Poměrně důležité je status quo cílového státu, které odráží jeho současnou situaci, domácí rovnováhu a prezentuje aktuální vyjednávací sílu. ES/EU může svými podmínkami a nabídkami odměn za jejich splnění tuto domácí rovnováhu narušit.⁵

Na základě autorů Lavenexe a Schimmelfenniga lze odměny rozdělit na hmotné (politické a materiální) a nehmotné (sociální a symbolické). Hmotná odměna je např. přístup na vnitřní trh ES/EU nebo hlasovací právo v institucích ES/EU. Jako nehmotnou je možné uvést třeba mezinárodní uznání či pochvalu. Pro získání odměn je nutné, aby třetí země respektovala svobodné volby, nezávislost soudů, nezávislost parlamentu, zajistila práva opozice, národnostních menšin a aby vznikla svoboda médií. Pochopitelně i odměny musí být pro třetí

³ PRIDHAM, Geoffrey. *Unfinished Business? Eastern Enlargement and Democratic Conditionality*. Madrid: FRIDGE, 2007, s. 3.

⁴ *Rozšiřování EHS/EU, kritéria vstupu do EU* [online]. Univerzita-Online.cz, 25. března 2015 [cit. 15. dubna 2017]. Dostupné na <<http://www.univerzita-online.cz/sek/ekonomicka-integrace/rozsirovani-ehseu-kriteria-vstupu-do-eu/>>.

⁵ LAVENEX, Sandra, SCHIMMELFENNING, Frank. *Democracy Promotion in EU's Neighbourhood: From Leverage to Governance?* Abingdon: Routledge, 2013, s. 8-9.

zemi dost atraktivní, aby se částečně vzdala své autonomie, přešla k demokracii. Může jimi být vojenská a bezpečnostní ochrana, ekonomická podpora, zvýšení úrovně země a další.⁶ V souvislosti na tu to práci je nutné zmínit, že právě členství v ES/EU je možné považovat za nejvýznamnější odměnu.

Je poměrně důležité, aby ES/EU, co se týče důvěryhodnosti, byla schopná pohrozit odebráním odměn, když nebudou podmínky splněny. Stejně tak je důležité, aby ES/EU dávala odměny včas, protože třetí země provedly politicky i ekonomicky náročné demokratické změny. Očekávají tedy odměny slibované ze strany ES/EU a rychlou návratnost investic (výdajů). Tyto investice je možné dělit na finanční a politické, kdy ty finanční jsou subvencovány ES/EU (zahrnují subvence, nebo také finanční pomoc ze strany ES/EU). Politické jsou složitější, samy se dělí na nízké, kdy ES/EU neohrožuje pozici současné vlády v třetí zemi, a naopak vysoké, které představují ohrožení integrity státu, ohrožení současné vlády a tím i nedemokratického režimu.⁷

Dále je nutné zmínit, že pokud je podmíněčnost silnější, tím větší efekt bude mít. Čím je rozhodnější, důležitější, tím má větší šanci, že bude třetí zemí přijata. Pokud je jasně vysvětlena, jsou jasně dány podmínky, i to, jak je splnit, jakým způsobem, bude snazší realizace ze strany třetí země. Stejně třetí země nebude mít prostor pro větší manipulaci nebo spekulaci. Na druhou stranu tím definitivně zavazuje ES/EU ke splnění odměn.⁸

1.2 Externí aktéři v procesu demokracie/modely podpory/šíření demokracie

Vzhledem k tomu, že ES/EU vytvořilo podmínky pro členství, ovlivňuje tímto demokracii jednotlivých států, které se chtějí stát členem. Působí jako externí aktér v procesu demokracie, podporuje šíření demokracie.

Pojem podpora demokracie se složitěji definuje, nicméně autoři Schmitter a Brouwer uvádí, že „*podpora a ochrana demokracie se skládá ze všech otevřených a dobrovolných činností přijatých, podporovaných (přímo nebo nepřímo) implementovaných (veřejnými či soukromými) zahraničními aktéry, kteří jsou výslovně určeni k tomu, aby přispěli k politické liberalizaci autokratických režimů, demokratizaci autokratických režimů nebo upevnění demokracie v konkrétních zemích.*“⁹

⁶ LAVENEX; SCHIMMELFENNING: *Democracy Promotion in EU's...*, s. 10-11.

⁷ Tamtéž.

⁸ Tamtéž.

⁹ SCHMITTER, Phillippe C., BROUWER, Imco. *Conceptualizing, Researching and Evaluating Democracy Promotion and Protection*. San Domenico: European University Institute Working Paper SPS No. 99/9, 1998, s. 12.

Nutné je zmínit se o pojmu demokratizace, což je proces přechodu režimu od nedemokratické formy k demokracii. Jinak řečeno změna nedemokratického uspořádání vlády na demokratické. Demokratizační proces má několik stádií v průběhu času. První stádium je samotné ukončení existence nedemokratického režimu. Na to navazuje druhé stádium, ve kterém probíhá zavedení zásad demokratického zřízení. Pod tímto si lze představit možnost existence více politických stran, svobodné volby, dodržování lidských práv, vznik parlamentu, nezávislého soudního systému a další. Poslední stádium představuje upevnění demokratických zásad, které se stanou přirozenou součástí země.¹⁰

Popřípadě dle autorů Linze a Stepana zní definice demokratizace takto: „*Demokratizace znamená liberalizaci, ale je to širší a konkrétnější politický koncept. Demokratizace vyžaduje otevřenou diskuzi o právu na získání kontroly nad vládou země, a to zase vyžaduje svobodné soutěživé volby, jejich výsledky určují, kdo bude vládnout.*“¹¹

Dále, vzhledem k předchozí definici, je nutné odlišit pojem demokratizace od pojmu liberalizace, která v nedemokratickém prostředí může znamenat mix politických a sociálních změn, jako je menší cenzura médií, vznik odborů, zavedení některých právních záruk pro jednotlivce, uvolnění většiny politických vězňů, návrat exulantů, lepší přerozdělování příjmů a tolerance opozice. Z toho tedy vychází skutečnost, že liberalizace může vzniknout bez demokratizace.¹²

Teoretickým ukotvením fenoménu externí podpory demokracie se zabývá řada autorů, mezi které patří Laurence Whitehead a jeho koncept „demokratizace prostřednictvím konvergence“. Dalšími autory jsou Geoffrey Pridham (koncept „demokratizace prostřednictvím průniku do systému“), Douglas Chalmers („internacionalizované domácí politiky“), Samuel Huntington („sněhové koule“) a Jan Teorell („determinanty demokratizace“).

Jako první je uveden Laurence Whitehead a jeho „demokratizace prostřednictvím konvergence“, která je založena na klubu demokratických zemí. Dle tohoto autora se nedemokratická země až na základě rozhodnutí domácích aktérů přetransformuje na demokracii tím, že se připojí ke skupině jiných demokratických států. Hlavní role tedy patří domácím aktérům, zpravidla elitám, které pod vlivem tlaku z vnějšku zahájí a provedou proces demokratizace. Autor jako příklad uvádí tři země na jihu Evropy – Řecko, Portugalsko a Španělsko, kdy se tato práce detailněji zabývá Portugalskem a Španělskem. Nicméně všechny

¹⁰ SORENSEN, Georg. *Democracy and Democratization: Processes and Prospects in a Changing World*. 3. vydání. Boulder, CO: Westview Press, 2008, s. 194.

¹¹ LINZ, Juan J, STEPAN, Alfred. *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1996, s. 3.

¹² Tamtéž.

uvedené jižní země Evropy byly v průběhu svého demokratizačního procesu přičleňovány do Evropských společenství.¹³

Dále autor Douglas Chalmers ve své teorii „internacionalizované domácí politiky“ klade důraz na zásadní roli mezinárodních aktérů v demokratizačním procesu zemí. Změna jako taková je sice prováděna domácími aktéry, ale ti jsou ovlivňováni a směřováni zahraničními či mezinárodními aktéry. Tento zahraniční či mezinárodní aktér je dle autora teorie definován jako kdokoliv, kdo se po delší dobu významně zapojuje do domácí politiky daného státu. Je vnímán jako součást domácího politického systému, jeho pozice není čistě externí. Jako příklad k teorii Chalmerse je možné uvést země Latinské Ameriky, na jejichž základě teorie vznikla.¹⁴ Obdobně již výše zmíněný autor Whitehead a jeho vliv z vnějšku na domácí aktéry, kteří provedou proces demokratizace.

Oproti tomu koncept „demokratizace prostřednictvím průniku do systému“ od autora Geoffrey Pridhama je hlavně založen na analýze přechodů k demokracii v období od 2. světové války do 90. let 20. století. V tomto případě je nutné zmínit, že externí faktory při zkoumání přechodů hrají významnou, ne-li zásadní roli. Role a zapojení externích faktorů při všech přechodech k demokracii se měnily, způsob jejich zapojení a působení v politickém systému transformující se země je stejný. Všeobecně externí faktory působí po delší dobu, a až na základě jejich vlivu se postupně mění podmínky v systému a země přechází k demokracii. V případě této práce je externím faktorem Evropské společenství, které určitou dobu působilo na Španělsko a Portugalsko, aby přešlo k demokracii, respektive měly by přejít k demokracii, pokud se chtějí stát plnoprávními členy Evropského společenství.¹⁵

V 90. letech vznikly difúzní teorie, které se opírají o interakci mezi mezinárodním prostředím na jedné straně a jednotlivými státy na straně druhé (tyto státy jsou součástí mezinárodního prostředí). V difúzních teoriích se objevuje několik autorů, přičemž s prvním konceptem přišel Samuel Huntington. Ve své knize *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century* představil koncept „sněhové koule“, který uvádí významný vliv okolního mezinárodního prostředí na poměry v dané zemi. Jedná se tedy o jakési přelévání demokracie z jedné země do druhé (tzv. lavinový efekt). Dle autora je tento proces velice pravděpodobný, protože mezi sousedními zeměmi existuje síť vztahů, jsou si navzájem

¹³ YILMAZ, Hakan. The International Context. In: HAERPFER, Christian a kol. *Democratization*. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 94.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ PRIDHAM, Geoffrey. Rethinking regime-change theory and the international dimension of democratisation: ten years after in East-Central Europe. In PRIDHAM, Geoffrey, ÁGH, Attila. *Prospects for democratic consolidation in East-Central Europe*. Manchester: Manchester University Press, 2001, s. 63-64.

inspirací. Jako příklad lze uvést proces demokratizace zemí střední a východní Evropy na konci 80. let a počátku 90. let minulého století (tedy i případ Československa) nebo vzájemné ovlivňování mezi Portugalskem a Španělskem.¹⁶

Na Huntingtona navázali nebo teorii rozšířili další autoři – Daniel Brinks a Michael Coppedge. Uvádí, že je přirozenou vlastností každého státu se přizpůsobit svému okolí. Tedy z toho logicky vyplývá, že když je nedemokratický stát obklopen demokratickými zeměmi, je jen otázkou času, kdy začne tíhnout k demokracii. Oproti tomu, pokud budou převládat v okolí nedemokratické režimy, daný stát si zachová své status quo.¹⁷ Této rozšířené teorii „sněhové koule“ se podobá i koncept „demokratizace prostřednictvím konvergence“ od Whiteheada, která se také zabývá vlivem okolí (externími aktéry) v procesu přechodu k demokracii a je více popsána výše v této práci.

Jan Teorell ve svém díle *Determinants of Democratization: Explaining Regime Change in the World 1972 - 2006* se přímo zabývá teorií samotné demokratizace, která se skládá ze čtyř přístupů. První tři přístupy pracují s malým vlivem vnějších aktérů a proces demokratizace byl iniciován uvnitř státu, u čtvrtého je tomu naopak. První přístup se zabývá strukturálními fenomény, druhý pozičně silnými aktéry a třetí kombinuje tyto dva předchozí. Autor i tak připouští, že externí aktéři mají v demokratizaci své místo, a došel k závěru, že v posledních letech globalizace, mezinárodní organizace a ekonomická propojenost trhů má značný vliv na demokratizaci. Z toho vzniklo několik externích prvků, které mají vliv na přechod k demokracii – šíření demokracie ze sousedství (domino efekt), vliv mezinárodních organizací, intervence cizího státu, mezinárodní obchod.¹⁸

V případě mezinárodního obchodu autor došel k závěru, že čím víc se zvyšuje zahraniční obchod nedemokratické země, tím se snižuje její snaha o přechod k demokracii. Šíření demokracie mezi sousedními státy rozdělil na tři typy – demokracie se šíří buď celosvětově, v rámci jednoho regionu nebo mezi sousedními státy (tento se jeví jako nejlepší). Proces demokratizace mezi sousedními státy probíhá vnučováním (sousední stát za cílem míru a bezpečnosti šíří demokracii do sousedních zemí) nebo napodobováním (iniciátorem je vlastní stát, který se nechal inspirovat u sousedních států).¹⁹ Podobně o tomto, viz Huntington výše, který toto pojmenoval jako dominový či lavinový efekt.

¹⁶ HUNTINGTON, P. Samuel. *Třetí vlna. Demokratizace na sklonku dvacátého století*. Brno: CDK, 2008, s. 107

¹⁷ YILMAZ: *The International Context*...s. 95.

¹⁸ TEORELL, Jan. *Determinants of Democratization. Explaining Regime Change in the World, 1972-2006*. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 77.

¹⁹ Tamtéž, s. 78, 87-88.

Mezinárodní organizace mají značný vliv na proces demokratizace. Dle autora pozitivně působí na nedemokratické státy, mají sílu ekonomické a vojenské vedení země přesvědčit o přínosech demokracie. V případě členství v mezinárodní organizaci se tento vliv na nedemokratický stát zvyšuje.²⁰ Mezinárodní organizace využívá prostředky, jako je nátlak, sankce, šíření liberální ekonomiky a ochrany vlastnických práv. Svou úlohu plní i v přesvědčování zemí o postavení armády v zemi. Armáda je nejen nástroj policejní síly a ochrana politického režimu, ale také podpora pro prozatímní vlády, které vedou demokratizační proces v zemi.²¹ Autor uznává, že jedinou mezinárodní organizací, která v šíření demokracie zaznamenala největší úspěchy a výsledky, bylo Evropské hospodářské společenství (Evropská společenství či dnes Evropská unie). To vše díky systému příslibů členství zemím, vyjednávání, přístupovému procesu a díky své silné pozici.²² Právě svůj podíl měla Evropská společenství na šíření demokracie ve Španělsku a Portugalsku.

V případě intervence cizího státu, jako posledního externího prvku, ji autor rozdělil na dva druhy – pozastavení finančních toků a vojenská intervence. Ve výsledku Teorell dochází k závěru, že pozastavení finančních toků a obchodních akcí nevede ke zdárnému šíření demokracie, ale je tomu právě naopak, má negativní dopad. Vojenská intervence pozitivně působí na ukončení nedemokratického režimu, ale ne na demokratizaci.²³ Zahraničními vlivy se zabýval i Whitehead, nebo Pridham, viz výše.

1.3 Teoretické koncepty externích aktérů z pohledu jejich činnosti

Tyto teoretické koncepty se zabývají externími aktéry z pohledu jejich činnosti, kterou v procesu podpory demokracie vykonávají poskytovatelé demokratické podpory (státy, organizace, nevládní organizace). Vzhledem k tomu, že Evropská společenství (či EU) jsou externími aktéry a měla významnou úlohu v procesu podpory demokracie v Portugalsku a Španělsku, jsou tyto teoretické koncepty uvedeny v práci. Jedná se o klasifikace autorů Thomase Carotherse, Petera Burnella, Jonase Wolffa a Iris Wurm.

Thomas Carothers rozděluje činnost aktérů mezi dva přístupy – politický a vývojový. V případě podpory demokracie zaměřující se na volby a politické svobody se jedná o politický přístup. Oproti tomu vývojový považuje podporu demokracie jako rovnost a spravedlnost. Zároveň do sebe integruje i politický přístup, tedy podporu spravedlivých voleb a politických svobod, podporu vlády zákona, lidských práv a spravedlivého vládnutí. Oby tyto přístupy jsou

²⁰ TEORELL: *Determinants of Democratization...*, s. 82.

²¹ Tamtéž, s. 89-91.

²² Tamtéž, s. 98.

²³ Tamtéž, s. 83-84.

autorem vymezeny na základě hodnot obsažených v demokracii, prvků demokracie, demokratizace a metod podpory demokracie.²⁴

Politický přístup v rámci hodnot obsažených v demokracii vidí demokracii samotnou (nejen ve formě vlády), kdy nejlépe vede k socioekonomickému rozvoji dané země. Koncept demokracie politický přístup chápe jako zajištění spravedlivých a soutěživých voleb, ale takovým způsobem, že režim musí garantovat přístup k volbám pro všechny občany způsobilé volit. Dále existenci nezávislého soudnictví a médií nebo zákonodárního sboru. Demokratizace je v politickém přístupu považována jako boj politických aktérů, kdy na jedné straně stojí podporovatelé demokracie a na straně druhé zastánci zavedených nedemokratických systémů. V rámci metod podpory demokracie je důležité zmínit, že politický přístup v tomto vidí asistenci a podporu prodemokratických aktérů dvěma způsoby – přímou cestou (na politické strany, hnutí, aktivní jedince, nevládní organizace) nebo nepřímou cestou (podpora a rozvoj např. volebních komisí, nezávislého soudnictví, nezávislých médií).²⁵

Vývojový přístup považuje za hodnoty demokracie především zajištění spravedlivého socioekonomického vývoje, kdy demokracie je nástroj pro rozvoj státu. Demokratický koncept je podobně jako v politickém přístupu založen na spravedlivých a soutěživých volbách, ale preferuje socioekonomické prvky (demokratická vláda má vykazovat rovnost, spravedlnost a blahobyt). Demokratizace je chápána jako pomalý proces malých změn, které vedou k rozvoji státu v socioekonomické oblasti. Nejprve je nutné soustředit se na společenský a ekonomický rozvoj, zlepšit v tomto postavení země, která následně bude lépe aplikovat demokratické prvky a procedury. Samotná podpora demokracie v rámci vývojového přístupu spočívá v podpoře socioekonomického rozvoje.²⁶

Peter Burnell ve své klasifikaci podpory demokracie se zaměřuje na tři různé přístupy, v rámci kterých je možné realizovat podporu demokracie – ekonomický přístup, přístup prostřednictvím státu a přístup prostřednictvím občanské společnosti. Mimo jiné tyto přístupy mají jeden společný princip – skutečná snaha podporovatelů i příjemců demokracie o její vybudování. Autor zdůrazňuje důležitost podpory demokracie, že tato podpora může mít různé formy, ale hlavně podporovat demokracii ve všech případech.²⁷

²⁴ CAROTHERS, Thomas. Democracy Assistance: Political vs. Developmental? *Journal of Democracy*, 2009, roč. 20, č. 1, s. 6.

²⁵ Tamtéž, s. 7-8.

²⁶ Tamtéž, s. 8-9.

²⁷ BURNELL, Peter. Democracy Promotion: The Elusive Quest for Grand Strategies. *Internationale Politik und Gesellschaft*, 2004, roč. IPG 2004, č. 3, s. 103-114.

Ekonomický přístup pracuje s myšlenkou, že špatná ekonomická situace nedemokratické země může urychlit její ukončení a přechod k demokracii. Tato situace může nastat vlivem vlastních ekonomických problémů nebo vlivem okolí (sankce či embarga ze strany jiných států nebo organizací). Samozřejmě toto může znamenat problém pro nově vzniklou demokracii, kdy její ekonomika bude v rozkladu. Oproti tomu přístup prostřednictvím státu tvrdí, že nástrojem změny režimu k demokracii je politický tlak na nedemokratický stát. Politický tlak může mít několik forem, kdy ta lehčí se může realizovat např. možností zisku členství v mezinárodní organizaci (přístup Evropské unie). Silnější forma je už vojenská intervence, která svrhne nedemokratický režim a nastolí demokracii. Třetí přístup – prostřednictvím občanské společnosti podporuje různé struktury obyvatelstva, které jsou v tomto případě, motor demokratizace. Právě tento způsob přechodu k demokracii dle autora je nejlepší, protože je ze strany lidu, na popud obyvatel dané země.²⁸

Klasifikace dle Jonase Wolffa a Iris Wurm uvádí podporu demokracie jako součást zahraniční politiky států (tyto státy jsou hlavními aktéry v podpoře demokracie).²⁹ Autoři vytvořili tři okruhy – racionalistické přístupy, reflektivní přístupy a hybridní přístupy.

Konkrétně racionalistické přístupy považují mezinárodní vztahy jako nástroj k dosažení bezpečnostních a materiálních potřeb státu a tím podporují demokratizaci země. V rámci racionalistických přístupů autoři uvádí realistický přístup a komerční liberalismus. Podle realistického přístupu demokratické státy nevedou války, a je v jejich zájmu demokracii dále rozšiřovat, aby se minimalizovala existence vojenského konfliktu. Komerční liberalismus místo národní bezpečnosti uvádí ekonomické zájmy. Demokracie v tomto případě slouží jako zajištění ekonomické prosperity, kdy státy pro zvýšení vlastního kapitálu nebo pro podporu domácích investorů se angažují v procesu demokratizace.³⁰

Reflektivní přístupy jsou charakteristické normativností, protože zastávají názor, že demokratická forma vlády je ta nejlepší a demokratické státy by se měly zasadit o podporu a šíření demokracie v jiných zemích. I reflektivní přístup se dále dělí na aktéry orientovaný konstruktivismus a sociologický institucionalismus. Na aktéry orientovaný konstruktivismus vychází z informace o nezpochybnitelné platnosti a správnosti demokratických norem, které ale různé státy vnímají odlišně.³¹ Je to dáno tím, že každý stát má jinou historii a tím vnímá odlišně i demokracii. Sociální institucionalismus také vychází z platnosti

²⁸ BURNELL: Democracy Promotion..., s. 103, 106-107, 110.

²⁹ WOLFF, Jonas, WURM, Iris. Towards a theory of external democracy promotion. A proposal for theoretical classification. *Security Dialogue*, 2011, roč. 42, č. 1, s. 78.

³⁰ Tamtéž, s. 82-83.

³¹ Tamtéž, s. 83.

a správnosti demokratických norem s tím, že už vychází z mezinárodního politického systému a s individuálním vývojem dané země se už nepočítá. Podpora demokracie je tedy všeobecně uznávanou mezinárodní normou a státy mají povinnost aktivně podporovat šíření demokracie v jiných státech.³²

Poslední hybridní přístupy jsou velice specifické, protože mohou vycházet z jiných předpokladů, než u racionalistických a reflektivních přístupů, nebo dokonce mohou být jejich kombinací. Jako první zde patří republikánský liberalismus, který tvrdí, že zahraniční politika je výsledkem zájmů společnosti a jeho skupin. Jedná se tedy o situaci, kdy občané daného státu mají zájem na prosazování demokracie (vidí ji jako výhodnou), tak tento stát bude požadavky obyvatelstva reflektovat do své zahraniční politiky a bude externě demokracii podporovat. Opačný účinek má tedy nezájem obyvatel na demokracii, kdy státní instituce nemusí vynakládat úsilí ve své zahraniční politice a nemusí externě demokracii podporovat. Druhým přístupem je neo-gramsciánská mezinárodní politická ekonomie, která vychází z teorie hegemonie autora Gramsciho. Země s cílem udržet si svoji hegemonii nad ostatními státy podporuje demokracii ve svém okolí. Nejdůležitějším prvkem je v tomto případě důvěryhodnost.³³

1.4 Přístupy externích aktérů v šíření demokracie

Obecné přístupy jsou způsoby, jakými externí aktéři demokracii šíří. Já zde uvádím přístupy bottom up a top down, přímé a nepřímé přístupy (jinak řečeno aktivní a pasivní) a hard power a soft power přístupy.

1.4.1 Bottom up a top down přístupy

K tomuto přístupu, který je odbornými kruhy ve větší míře uznáván nejvíce, nejlépe poskytují informace dvojice autorů Schmitter a Brouwer. Ti rozdělili společnost na čtyři úrovně, v každé vytyčili cíle a nástroje, kterými externí aktéři těchto cílů chtějí dosáhnout. Úroveň první představují státní instituce, které si určily tyto cíle: demokratická ústava, nezávislé soudnictví, spravedlivé a svobodné volby, demokratická armáda, důstojná legislativa, odpovědnost místní správy a samosprávy. K těmto cílům chce dojít díky ústavní pomoci, pomoci při vytváření soudního systému, volební pomoci, pomoci při vzniku vztahu mezi armádou a občany, pomoci při realizaci legislativy, pomoci na rozvoj místní správy a samosprávy. Úroveň druhou definovali jako politickou společnost s cíli jako silné a kvalitní politické strany a spravedlivé a svobodné volby. Jako nástroje realizace využívají pomoc při zakládání politických stran a volební pomoc. Úroveň třetí reprezentuje občanská společnost,

³² WOLFF; WURM: Towards a theory of... s. 84-85.

³³ Tamtéž, s. 85-86.

kteřá si klade za cíl mít aktivní nestátní neziskové organizace, nezávislá média a spravedlivé a svobodné volby. Čtvrtou úrovní jsou jednotlivci, s nimiž se realizuje v podobě cíle politická výchova občanů. Na závěr vysvětlení k bottom up a top down. Top down, tedy od shora dolů znamená, že externí aktér se orientuje na první dvě úrovně (státní instituce a politická společnost) a demokratizaci realizuje směrem dolů. Bottom up čili od spodu nahoru představuje opačný směr, kdy se externí aktér zaměřuje na spodní dvě úrovně (občanská společnost a jednotlivci) a proces demokratizace uskutečňuje směrem nahoru.³⁴ V této práci se jedná o přístup top down, kdy Evropská společenství se orientovalo na státní instituce a politickou společnost jak v Portugalsku, tak také ve Španělsku, a demokratizační proces tedy byl zaměřen shora dolů.

1.4.2 Přímé a nepřímé přístupy

Přímé a nepřímé přístupy vysvětluje autor Burnell, který je dále rozdělil na dvě skupiny – aktivní a pasivní, a na přímé a nepřímé (ty se dále mohou dělit také na aktivní a pasivní).³⁵

V případě první skupiny – aktivní a pasivní přístupy, lze ty aktivní definovat jako aktivní šíření demokracie pomocí mezinárodních aktérů, orientuje se na systém a způsob, kterým externí aktér těchto cílů dosahuje (co, jak a jaký to má konečný efekt). Oproti tomu pasivní přístupy pozorují vliv externích aktérů a aktuální situaci ve státech.³⁶

Přímý přístup představuje politickou strategii a metody mířící na politické cíle. Oproti tomu nepřímý přístup míří pouze na jeden stejný cíl, což je demokracie, kdy se externí aktéři snaží účastnit na různých potřebách státu, jako je ekonomická pomoc či pomoc při rozvoji obchodu. Přímý i nepřímý přístup lze dále dělit na aktivní a pasivní. Na aktivních přístupech se externí aktér přímo podílí, na pasivních podporuje okolí demokratizujícího státu (např. jednání v mezinárodních organizacích).³⁷

1.4.3 Soft power a hard power přístupy

Soft power, čili slabší síla a hard power neboli tvrdší síla, jsou přístupy, které se zabývají externími aktéry podle míry jejich tlaku na demokratizující se stát. Jedná se o strategie a metody, které externí aktéři využívají k vyvíjení tlaku na podporu demokratizačního procesu v dané zemi. Soft power představuje vliv, který v procesu demokratizace pracuje se samotnou atraktivitou demokracie, jejími klady a přínosy. Oproti tomu hard power používá k dosažení demokracie nátlak typu např. vyhrožování, v některých případech i vojenskou silou. Důležité

³⁴ SCHMITTER; BROUWER: *Conceptualizing, Researching ...*, s. 16-19.

³⁵ BURNELL, Peter. *Promoting Democracy Backwards: looking forward*. Madrid: FRIDGE, 2006, s. 6.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Tamtéž, s. 7.

je zdůraznit, že je problém dostatečně určit hranici, kdy se mění soft power v hard power a naopak.³⁸

1.5 Dílčí závěr

Pro zkoumání přístupového procesu Portugalska a Španělska v této práci je vhodné využít poznatky Laurence Whiteheada, který vytvořil teorii klubu demokratických zemí. Jako příklad uvádí právě Portugalsko, Španělsko a Řecko, které na základě domácích aktérů, vlivem z vnějšku zahájí a provedou proces demokratizace. Mimo to jak Španělsko, tak Portugalsko se současně ve svém demokratizačním procesu přičleňovali do ES/EU. Tento koncept nejlépe pasuje na vliv ES/EU na demokratizaci v těchto zemích.

V případě přístupů se v této práci využívá tzv. top-down, protože šíření demokracie v případě Portugalska a Španělska probíhalo od státních institucí, které následně mění demokracii a myšlení občanů země. Případně také nepřímý přístup, který má jeden cíl – demokracie, kdy se externí aktéři účastní na potřebách státu s cílem demokratizace. ES/EU svou účastí podporuje změny režimu, vytváří systém odměn a formuje tím demokracii Španělska a Portugalska. V neposlední řadě je to soft power přístup, kdy ES/EU jako externí aktér využívá samotnou atraktivitu demokracie a tím vyvíjí tlak na podporu demokratizačního procesu ve Španělsku a Portugalsku.

³⁸ BURNELL, Peter. *Promoting Democracy Backwards: looking forward*. Madrid: FRIDGE, 2006, s. 7-8.

2 Portugalská republika

Vzhledem k tomu, že se práce zabývá přistoupením Portugalska do Evropských společenství, je nutné uvést několik skutečností. Jako první jsou představeny historické souvislosti, které vedly ke vzniku a následnému pádu diktatury, nastolení demokracie spolu s volbami, stranickým systémem, vládou či vnějšími vztahy. Navazuje přístupový proces doplněný o vnitrostátní postoj k tomuto rozhodnutí. Struktura kapitoly je zvolena tak, aby co nejhloběji popsala situaci v zemi.

Vše začalo v roce 1910, kdy byla vyhlášena První republika, která zaručovala demokratický režim a parlamentní systém. Svou nestabilitou nedokázala pružně reagovat na aktuální ekonomické problémy, které přicházely s ukončením První světové války. To mělo za následek vysoký počet stávek zaměstnanců. Nestabilita se projevila také v otázce vládnutí, kdy v letech 1910–1926 (trvání První republiky) se vystříдалo 44 předsedů vlády.³⁹ Vznikl velký počet politických stran a hnutí napříč politickým spektrem, kdy pravice byla primárně zastoupena na venkově, levice oproti tomu ve městech. Hlavní politickou stranou republikánského převratu se stala Portugalská republikánská strana (*Partido Republicano Português*, PRP), která se v letech 1911–1913 rozpadla na tři nástupnické politické strany. Dvě představovaly pravici – Evolucionistická strana (*Partido Republicano Evolucionista*, PRE) a Unionistická strana (*Partido da União Republicana*, PUR). Třetí pravý střed – Demokratická strana (*Partido Democrático*, PD). Levice se v Portugalsku začala více šířit až pod roce 1921, kdy vznikla Portugalská komunistická strana (*Partido Comunista Português*, PCP). Ačkoliv měla Demokratická strana po celou dobu První republiky převahu, nedokázala stabilizovat vládu po delší dobu než jeden rok.⁴⁰ První volby do Ústavodárného národního shromáždění (*Assembleia Nacional Constituinte*) proběhly 28. března 1911 na základě reformy volebního zákona ze dne 14. března 1911.⁴¹ Vyhrála Demokratická strana, jejíž vláda vytvořila ústavu vyhlášenou v srpnu 1911. Zákonodárnou moc představoval dvoukomorový Kongres Republiky (*Congresso da República*), moc výkonnou prezident a vláda, které doplňovala moc soudní.⁴² Jedním z hlavních témat Demokratické strany byla sekularizace, která vyústila v uzavření klášterů, zrušení řádů, zákazu výuky náboženství na všech školách.⁴³

³⁹ KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 358.

⁴⁰ Tamtéž, s. 333-351.

⁴¹ *1.a República* [online]. Assembleia da República [cit. 23. července 2018]. Dostupné na <<http://www.parlamento.pt/Parlamento/Paginas/republica.aspx>>.

⁴² PINTO, Antonio Costa. Twentieth Century Portugal: An Introduction. In PINTO, Antonio Costa. *Contemporary Portugal: Politics, Society and Culture*. 2. vydání. New York: Columbia University Press, 2011, s. 5 – 8.

⁴³ Tamtéž, s. 8-10.

Nestabilita vlády (vystřídal se 44 vlád, nejdelší trvala krátce přes rok), vysoký počet parlamentních politických stran, vzpoury, povstání, teroristické útoky, zvýšené náklady na život a pokles měny zapříčinily konec První republiky.⁴⁴ Přes všechny nedostatky se v První republice dosáhlo zlepšení situace v koloniích, kdy vyvrcholením v roce 1923 bylo založení Africké ligy.⁴⁵

Všeho využil generál Manuel de Oliveira Gomes da Costa, který 28. května 1926 vydal proklamaci k armádě, aby povstala proti současnému stavu v zemi, čímž demokracie byla ukončena a vznikla vojenská diktatura. Ekonomickou otázku řešil António de Oliveira Salazar, který se od dubna 1928 stal ministrem financí.⁴⁶

Díky Salazarovi vznikla nová koncepce státu, tzv. Nový stát (*Estado Novo*). Ústava přinesla jedinečné korporativní uspořádání ve státě a specifický mechanismus státní moci, který byl ojedinělý svým opakem k demokracii i totalitarismu. Salazar získal post premiéra trvajícím do roku 1968.⁴⁷ Ve svém vládnutí prosazoval své motto „Bůh, vlast, rodina“ (*Deus, Pátria, Família*), byl kladen důraz na roli katolické církve a katolicismu v celé společnosti, zachování tradičních hodnot, jako je nacionalismus nebo udržení kolonií. Svou roli měla armáda, cenzura, korporativismus a tajná policie⁴⁸ - Mezinárodní policie na ochranu státu (*Polícia Internacional de Defesa do Estado, PIDE*),⁴⁹ jejímž úkolem bylo pronásledování, zatýkání, výslechy nepřátel diktatury a věznění, např. na ostrově Santiago na Kapverdských ostrovech.⁵⁰ Existovalo rozdělení exekutivní moci mezi prezidentem a premiérem, tímto se tato koncepce odlišovala od Francova režimu ve Španělsku, kde Franco byl v jedné osobě premiér i prezident.⁵¹ Vláda byla složena z univerzitních kolegů Salazara, čímž se režimu přezdívá katedrokracie nebo diktatura intelektuálů.⁵² Salazar po celou dobu zastával jak funkci premiéra, tak také ministra financí. V letech 1936-1947 ministra zahraničních věcí a v letech 1936-1944 ministra války. Současně byl hlavním představitelem Národní unie (jediného legálního politického uskupení).⁵³

⁴⁴ KLÍMA: *Dějiny Portugalska...*, s. 358.

⁴⁵ DOKU, Samuel, *Cosmopolitanism in the Fictive Imagination of W. E. B. Du Bois: Toward the Humanization of a Revolutionary Art*. Maryland: Lexington Books, 2015, s. 128-129.

⁴⁶ KLÍMA: *Dějiny Portugalska...*, s. 362-363, 367.

⁴⁷ BALÍK, Stanislav, KUBÁT, Michal. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004, s. 120.

⁴⁸ PINTO: *Twentieth Century Portugal...*, s. 39.

⁴⁹ KLÍMA: *Dějiny Portugalska...*, s. 398.

⁵⁰ AZEVEDO, Cândido. *História da PIDE/DGS* [online]. ensina.rtp.pt, 1990 [cit. 11. srpna 2018]. Dostupné na <<http://ensina.rtp.pt/artigo/historia-da-pidedgs/>>.

⁵¹ BALÍK, Stanislav, KUBÁT, Michal. *Teorie a praxe...*, s. 628.

⁵² ZÁVĚŠICKÝ, Jan. Salazarovo Portugalsko: jaké bylo? *Listy* [online], 2004, č. 6 [cit. 12. srpna 2018].

Dostupné na <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=046&clanek=060415>>.

⁵³ KLÍMA: *Dějiny Portugalska...*, s. 381, 384, 376.

Nový stát se od Španělska odlišoval i v neexistenci milicí, které vznikly v polovině 30. let jako reakce na občanskou válku ve Španělsku. Salazar zřídil tzv. Portugalskou legii (*Legião Portuguesa*, LP) a Portugalskou mládež (*Mocidade Portuguesa*, MP).⁵⁴ Portugalská legie byla paramilitární jednotka fašistického směru podřízená přímo vládě zastávající svou roli v době španělské občanské války. Portugalská mládež byla podřízena ministerstvu školství, členství bylo povinné pro všechny studenty. Šířila katolickou víru ve společnosti a udržela si nepolitický charakter.⁵⁵ Korporativismus se stal oficiální ideologií režimu až na fakt, že až do roku 1956 žádné korporace ve státě nesměly existovat.⁵⁶

Portugalsko mělo strach ze Španělska a sjednocení obou zemí. Sám Franco měl tendence připojit Portugalsko ke Španělsku, ale bez úspěchu. V roce 1939 byl podepsán tzv. Iberský pakt, který představoval smlouvu mezi Španělskem a Portugalskem o neútočení a o nesjednocení obou zemí pod jednu vládu.⁵⁷

Po druhé světové válce zpočátku Salazar nechtěl Portugalsko začlenit do Marshallova plánu, nicméně ekonomická izolace byla pro Portugalsko neúnosná a země byla nucena se do něj zapojit ve druhé fázi v letech 1947 – 1978.⁵⁸ V tomto je rozdíl oproti Španělsku, které do Marshallova plánu zahrnuto nebylo.⁵⁹

V roce 1948 Portugalsko vstoupilo do Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (*Organization for European Economic Co-operation*, OEEC, později OECD).⁶⁰ Salazar toto seskupení chápal jako dostatečné fungující organizaci, která na jednu stranu zajišťuje potřeby jednotlivých zemí ze západní Evropy, ale na straně druhé jim ponechává plnou nezávislost.⁶¹

Protože Portugalsko mělo strategickou hodnotu a kolonie, které pro Západ byly zajímavé, Portugalsko dostalo nabídku stát se zakládajícím členem Severoatlantické aliance (NATO), ačkoliv NATO kladlo důraz na demokratické zřízení. Portugalsko vstoupilo

⁵⁴ KLÍMA, Jan. *Katolické kořeny portugalské diktatury. Poznámka k typologii autoritativních režimů 20. století*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Fakulta humanitních studií, Kabinet ibero-amerických studií, 2002, s. 6.

⁵⁵ PINTO: *Twentieth Century Portugal...*, s. 36-38.

⁵⁶ LEWIS, H. Paul. Salazar's Ministerial Elite, 1932-1968. *The Journal of Politics*, 1978, roč. 40, č. 3, s. 629.

⁵⁷ GAROZ, Rodríguez Raquel. Geopolítica crítica: el Pacto Ibérico de 1939. *Revista electrónica de geografía y ciencias sociales* [online], 2005, roč. IX., č. 198 [cit. 11. srpna 2018]. Dostupné na <<http://www.ub.edu/geocrit/sn/sn-198.htm>>.

⁵⁸ KLÍMA: *Dějiny Portugalska...*, s. 402-403.

⁵⁹ ROYO, Sebastian, MANUEL, Paul Christopher. *Spain and Portugal in the European Union: The First Fifteen Years*. Abingdon: Routledge, 2004, s. 1.

⁶⁰ *Organisation for European Economic Co-operation* [online]. OECD [cit. 13. srpna 2018]. Dostupné na <<http://www.oecd.org/general/organisationforeuropeaneconomicco-operation.htm>>.

⁶¹ GONĚC, Vladimír. *Od „malé Evropy“ k „velké Evropě“*. *Dějiny rozšiřování Evropských společenství/Evropské unie, 1950-2002*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, sv. 2, s. 122.

do NATO v roce 1949.⁶² Tomuto předcházela dvoustranná dohoda o obraně mezi Portugalskem a USA z roku 1947.⁶³ Při NATO se v roce 1971 Lisabon stal centrálou Pyrenejsko – atlantické oblasti (*NATO's Iberian Atlantic Command, IBERLANT*).⁶⁴

V březnu 1951 bylo Portugalsko přizváno francouzským ministrem zemědělství Pierrem Pflimlin na jednání společně s Rakouskem a Švýcarskem na konceptu společného trhu řízeného supranacionální institucí. Tento plán se neuskutečnil.⁶⁵

V rámci OEEC Portugalsko vstoupilo stejně jako ostatní členské země do Evropské platební unie (European Payments Union)⁶⁶ a v roce 1955 se stalo součástí Evropské měnové dohody (European Monetary Agreement).⁶⁷ Do Organizace spojených národů (OSN) vstoupilo Portugalsko spolu se Španělskem v roce 1955. OSN v roce 1960 přijalo deklaraci o kolonialismu potvrzující právo národů na sebeurčení, čímž Portugalsko postupně začalo ztrácet svá koloniální území v Asii (Goa, Diu, Damão, Macao, Timor) a Africe (Angola, Mosambik, Portugalská Guinea). Indie chtěla nezávislost portugalských kolonií Goa, Diu a Damão a jejich připojení k Indii.⁶⁸ Další kolonie v Asii – Macao a Timor, Portugalsko ztratilo později. Timor se inspiroval Indií a v roce 1975 vyhlásil nezávislost, nicméně byl ihned zabrán Indonésií.⁶⁹ Macao od roku 1976 bylo oficiálně čínským teritoriem pod správou Portugalska, od 1999 začleněno do Čínské lidově demokratické republiky.⁷⁰

V případě kolonií v Africe, Salazar k prohloubení ekonomické spolupráce dal ustanovit Portugalský ekonomický prostor (*Espaço Económico Português, EEP*). Postupně propukaly války za osvobození, které v letech 1961–1974 jsou nazývány jako koloniální války.⁷¹

Problém nastal ve způsobu, jak by měla dekolonizace probíhat v souvislosti s právem na sebeurčení. Portugalská politická scéna se kvůli této otázce rozdělila na dvě části, kdy první požadovala uspořádat referendum a do této doby zachovat suverenitu Portugalska nad všemi

⁶² KLÍMA: *Dějiny Portugalska...*, s. 403.

⁶³ PINTO, Antonio Costa. *Portugal and European Integration – An introduction. Conference EU and Democracy in Southern Europe: Portugal, Spain and Greece*. Berkeley: University of California, 2002, s. 3.

⁶⁴ *Portugal and NATO* [online]. Country-data.com [cit. 12. srpna 2018]. Dostupné na <<http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-11003.html>>.

⁶⁵ KRUTÍLEK, Ondřej. Třetí rozšíření: Španělsko, Portugalsko. In FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta. *Rozšiřování ES/EU*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2003, s. 93.

⁶⁶ 220, Lucia, LAINS, Pedro. *Portugal and European Integration, 1947–1992: an essay on protected openness in the European Periphery*. Lisabon: University of Lisbon, 2013, s. 2.

⁶⁷ European Monetary Agreement ze dne 15. srpna 1955.

⁶⁸ KLÍMA: *Dějiny Portugalska...*, s. 410, 420, 424.

⁶⁹ KLÍMA, Jan. Východní Timor – špatné svědomí mezinárodního společenství. *Mezinárodní vztahy*, 1997, roč. 32, č. 1, s. 52.

⁷⁰ KLÍMA, Jan. *Dekolonizace a problémy třetího světa*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Fakulta humanitních studií, Kabinet ibero-amerických studií, 2003, s. 10.

⁷¹ MATOS, Luís Salgado de. *O espaço económico português* [online]. Guerra Colonial [cit. 17. srpna 2018]. Dostupné na <<https://www.guerracolonial.org/index.php?content=215>>.

svými územími. Druhá část chtěla bez referenda předat moc osvobozenecům hnutím a jejich uznání jako držitele moci. Druhá část zvítězila, což mělo za následek, že v letech 1974–1986 proběhla dekolonizace všech území patřících pod Portugalsko.⁷²

Pád režimu v Portugalsku byl jedinečný, protože byl nečekaný a nepředvídaný.⁷³ Vliv na pád režimu mělo několik faktorů. Jedním z nich jsou kolonie, které mělo Portugalsko v Africe a probíhající válka s nimi v letech 1961–1974, která zapříčinila rozpad koloniální říše Portugalska.⁷⁴ Dále Salazar v roce 1968 přestal být premiérem, jeho funkci převzal Marcelo José das Neves Caetano. A hlavně armáda představila program, který vedl ke konci režimu. Právě armáda sehrála hlavní roli v revoluci, což je rozdíl oproti Španělsku, kde revoluce proběhla na základě dohody elit v zemi. Armáda v Portugalsku vzhledem ke své nespokojenosti vytvořila Hnutí ozbrojených sil (MFA – *Movimento das Forças Armadas*) a dne 25. dubna 1974 zorganizovala povstání, tzv. Karafiátovou revoluci. Výsledkem bylo zrušení Nového státu, rozpuštění vlády, propuštění politických vězňů, obnovení politické svobody, zrušení cenzury a vyhlášení amnestie. Vznikla prozatímní vláda s prezidentem generálem Anóniem de Spínolou.⁷⁵

2.1 Období od pádu režimu do podání přihlášky do ES

V Portugalsku proběhl proces demokratizace vlivem klubu demokratických zemí, jak uvádí Whitehead a jak bylo uvedeno výše v první kapitole (na základě jeho koncepce „demokratizace prostřednictvím konvergence“). Autor uvádí, že nedemokratická země na základě rozhodnutí domácích aktérů přejde na demokracii i tím, že se připojí k dalším demokratickým státům. Koloniální války spustily sled událostí, jejichž výsledkem byl pád režimu Portugalska. Domácími aktéry je možné označit MFA a jejich rozhodnutím povstání 25. dubna 1974. Demokratické země, ve kterých je možné hledat inspiraci ve fungování demokratického režimu, jsou země Evropského společenství.⁷⁶

⁷² TEIXEIRA, Nuno Severiano. Between Africa and Europe: Portuguese Foreign Policy, 1890-2000. In PINTO, Antonio Costa. *Contemporary Portugal: Politics, Society and Culture*. 2. vydání. New York: Columbia University Press, 2011, s. 112–116.

⁷³ REZOLA, Maria Inácia. The Military, 25 April and the Portuguese Transition To Democracy. *The Portuguese Journal of Social Science*, 2011, roč. 7, č. 1, s. 3.

⁷⁴ MATOS, Luís Salgado de. *O espaço económico português* [online]. Guerra Colonial [cit. 18. srpna 2018]. Dostupné na <<https://www.guerracolonial.org/index.php?content=215>>.

⁷⁵ KLÍMA: *Dějiny Portugalska...*, s. 434, 445, 446.

⁷⁶ YILMAZ: *The International Context...*, s. 94.

K tomuto je nutno zmínit, že portugalský přechod k demokracii byl první ve třetí vlně demokratizace, která nezasáhla jen Řecko a Španělsko (v roce 1974 a 1975), ale také Latinskou Ameriku (v pol. 80. let) a východní Evropu (na začátku 90. let).⁷⁷

MFA hned 25. dubna v den povstání vytvořilo Výbor národní spásy⁷⁸, který existoval až do vytvoření první vlády 15. května 1974. Byl to revoluční orgán, aktuální moc v zemi s předsedou Antóniem de Spínola,⁷⁹ - následně prezidentem v období od 15. května do 30. září 1974 (nicméně do svého úřadu byl zvolen 26. dubna 1974). Předsedal Státní radě, měl pravomoc jmenovat a odvolávat ministry a byl velitelem ozbrojených sil. Státní rada byla legislativní orgán až do vzniku ústavodárného shromáždění.⁸⁰ Portugalsko bylo v porevoluční době poměrně nestabilní, od revoluce po rok 1976 se vystřídal šest prozatímních vlád, navíc bylo v ohrožení levicovým extrémismem nebo neostalinismem.⁸¹

Armáda, která byla hlavním aktérem revoluce, se postupně stávala politickou. Byla organizována v MFA, které mělo dvě instituce – Revoluční radu (*Conselho da Revolução*, CR) a Shromáždění MFA (*Assembleia do MFA*). Hlavní postavou byl předseda většiny prozatímních vlád Vasco Gonçalves.⁸²

Začaly se testovat radikální ekonomické reformy, Mario Soares byl v postu ministra zahraničí nahrazen Melou Antunesem. Banky a pojišťovny byly znárodněny, což ve výsledku znamenalo, že média, která byla kontrolována a zadlužena bankami, spadala pod státní kontrolu. Byla projednána progresivní pozemková reforma. Politické strany byly nuceny přijmout dohodu s MFA, na jejímž základě armáda byla uznána jako nadřazená pro příští tři roky. Tímto se vláda a budoucí shromáždění dostaly do podřízené pozici vůči Revoluční radě a MFA.⁸³

2.1.1 Volby, stranický systém a ústava

První volby do Ústavodárného shromáždění (*Assembleia Constituinte*) se konaly přesně v den prvního výročí revoluce, tedy 25. dubna 1975. Probíhaly v celé zemi pouze tento den, volební účast byla 91,73 %.⁸⁴ Socialistická strana volby vyhrála (dosáhla 37,87 %, získala 116

⁷⁷ FONSECA, Ana Monica. The Federal Republic of Germany and the Portuguese Transition to Democracy (1974-1976). *Journal of European Intergration History*, 2009, roč. 15, č. 1, s. 35.

⁷⁸ V některých zdrojích uváděno jako Junta národní spásy

⁷⁹ KLÍMA: *Dějiny Portugalska...*, s. 464.

⁸⁰ *António de Spínola* [online]. Presidency of the Portuguese Republic [cit. 20. července 2018]. Dostupné na <<http://www.presidencia.pt/?idc=13&idi=3352&idl=2>>.

⁸¹ ŽENÍŠEK, Marek. *Přechody k demokracii v teorii a praxi*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 93.

⁸² Tamtéž.

⁸³ DEL PERO, Mario. A European Solution for a European Crisis. The International Implications of nPortugal's Revolution. *Journal of European Intergration History*, 2009, roč. 15, č. 1, s. 27.

⁸⁴ KLÍMA: *Dějiny Portugalska...*, s. 468.

mandátů), druhá skončila Sociálnědemokratická strana (26,38 %, tedy 81 mandátů), třetí Portugalská komunistická strana (12,53 % čili 30 mandátů) a čtvrtá Strana demokratického sociálního středu (7,65 % a 16 mandátů).⁸⁵ Rada revoluce pro tyto volby zavedla proporční volební systém. Byla zde vidět určitá návaznost na systém v Novém státě, kdy byly ponechány volební okrsky. Pro přepočítání byla využita d'Hondtova metoda.⁸⁶

Ukázalo se, že demokracie se v Portugalsku rychle ujala a jasnými vítězi se staly nejvíce proevropské strany. Síla Socialistické strany byla vidět úspěchem ve více rozvinutých částech a městských oblastech země. Volby vzbudily nadšení v Evropě a Spojených státech, kde byly označovány jako „*Portugalsko za svobodu*“.⁸⁷

Celkem bylo voleno 250 poslanců. Rozdělení počtu volených osob bylo rozděleno podle počtu obyvatel daného okrsku.⁸⁸

Partido Socialista (PS), tedy Socialistická strana, byla novějšího charakteru. Vznikla v roce 1973 a byla formována až díky revoluci. Významnou osobou byl její předseda, Mário Soares. *Partido Social Democrata* (PSD) čili Sociálnědemokratická strana patří opět mezi strany novější doby. Vznikla v květnu 1974 v době vlády Marcela Caetana především jako reakce a kritika předešlého, Salazarova, režimu, orientována na pravý střed. *Partido do Centro Democrático Social – Partido Popular* (PPD), Strana sociálnědemokratického středu – Lidová strana také vznikla v revoluční době v roce 1974, ale skládala se převážně z osobností. Všechny výše uvedené politické strany po prvních volbách utvořily koalici.⁸⁹

Partido Comunista Português, Portugalská komunistická strana jako levicová strana byla založena už ve 20. letech, v době Salazarova režimu byla v exilu, kde organizovala odbojovou činnost. Od všech ostatních politických stran porevoluční doby se odlišovala tím, že už existovala v době první republiky a navazovala na svou tradici. Jako jediná se poměrně rychle začala šířit, byla velice radikální, orientovaná na Stalina (stalinistická) a promoskevská.⁹⁰ Nejen pro Soarese představovala hrozbu, protože v roce 1975 se pokusila o neúspěšný puč, který měl zabránit prozápadní orientaci země a uvedl stranu do izolace.⁹¹

⁸⁵ *Resultados Eleitorais 1975* [online]. Comissão Nacional de Eleições, 2007 [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <<http://eleicoes.cne.pt/cne2005/raster/index.cfm?dia=25&mes=04&ano=1975&eleicao=ar>>.

⁸⁶ ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politikologie. Srovnávací analýza demokratických politických systémů*. Praha: Portál, 2007, s. 152.

⁸⁷ DEL PERO: *A European Solution...*, s. 29-30.

⁸⁸ NĚMEC, Jan. Portugalsko: vleklé krize a radikální východiska na cestě k demokracii. In ŘÍCHOVÁ, Blanka a kol. *Západoevropské politické systémy. Komparace politických systémů*. Praha: Vysoká škola ekonomická, nakladatelství Oeconomica, 2009, s. 147, 161.

⁸⁹ Tamtéž, s. 167, 169.

⁹⁰ Tamtéž, s. 168-169.

⁹¹ KLÍMA: *Dějiny Portugalska...*, s. 468.

Nelze opomenout druhou levicovou nebo i krajně levicovou politickou stranu, respektive revoluční stranou - *Movimento Democrático Português*, Portugalské demokratické hnutí. Své příznivce mělo hnutí především v prvních revolučních obdobích.⁹²

Se vznikem demokracie, změnou režimu a vznikem nových politických stran byla také důležitá podpora politických stran od jejich evropských partnerů. Vznikl Výbor přátelství a solidarity pro demokracii a socialismus v Portugalsku (*Committee of Friendship and Solidarity for Democracy and Socialism in Portugal*) ze strany Socialistické internacionály (*Socialist International*).⁹³

Vytvoření ústavy ústavodárným shromážděním bylo doprovázeno dvěma pakty odrážející demokratické přesvědčení země, zapojení armády do politiky a krátkou působnost přechodných vlád. První pakt byl podepsán 12. dubna 1975 mezi MFA a politickými stranami a cílem zajištění kontrolní a vedoucí úlohy MFA. MFA svolilo ke konání prvních voleb dne 25. dubna 1975. Druhý pakt se podepsal 26. února 1976, více podporoval vytvoření nové ústavy.⁹⁴

Rok 1976 a nová ústava představují konec tzv. „*Portugalského revolučního procesu*“ a začátek stabilizace portugalské politické situace.⁹⁵ Revoluční rada získala na dalších pět let moc, vytvořila program (*Aliança Povo – MFA*, Lidová aliance) na podporu lidových struktur z dob revoluce. Vznikl kontrolní orgán ústavnosti, Revoluční rada mohla dávat na přezkum potenciální protiústavní zákony. Prezident byl volen ve všeobecných volbách, měl silné postavení v politickém uspořádání země, pravomoc navrhnout a odvolat premiéra, stejně tak i vládu nebo rozpustit Shromáždění republiky. Právě prezident Ramalho Eanes, který vládl v čase existence koaličních vlád, měl silnou pozici ve vyjednávání a poměrně těsný vztah k MFA. Nová ústava obsahovala i nadále prvky socialismu. Revoluční rada měla dle ústavy být záruka přechodu k socialismu prostřednictvím podmínek, které zaručovaly pro dělnickou třídu demokratickou moc.⁹⁶

I přes socialistický ráz (Revoluční rada, role armády) vykazovala ústava demokratické prvky. Obsahovala ochranu základních lidských práv a svobody, zrušila cenzuru, obnovila svobodu informací. Nově Portugalsko zakázalo celoživotní existenci v úřadu. Moc byla rozdělena mezi prezidenta a Shromáždění republiky.⁹⁷

⁹² KLÍMA: *Dějiny Portugalska...*, s. 469.

⁹³ SALM, Christian. *Transnational Socialist Networks in the 1970s: European Community Development Aid and Southern Enlargement*. Londýn: Palgrave Macmillan, 2016, s. 107.

⁹⁴ JALALI, Carlos. The President is Not a Passenger: Portugal's Evolving Semi-Presidentialism. In ELGIE, Robert, MOLESTRUP, Sophia, YU-SHAN, Wu. *Semi-Presidentialism and Democracy*. Londýn: Palgrave Macmillan, 2011, s. 158.

⁹⁵ FONSECA: *The Federal Republic...*, s. 52.

⁹⁶ MAGONE, José M. Portugal: the rationale of democratic regime building. In MÜLLER, Wolfgang C, STROM, Kaare. *Coalition Governments in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press, 2000, s. 535.

⁹⁷ Decreto de Aprovação da Constituição da República Portuguesa ze dne 2. dubna 1976. Dostupné na <<http://www.tribunalconstitucional.pt/tc/content/files/crp/crp1976.pdf>>.

V roce 1982 proběhla revize ústavy, kdy Revoluční rada byla nahrazena Ústavním soudem, který získal pravomoc dohlížet nad zákony. Byla zrušena i její poradní role, čímž došlo ke snížení moci prezidenta a posílení pravomocí parlamentu.⁹⁸ Ve volbách 1985 nová strana *Partido Renovador Democrático*, tedy Strana obnovy demokracie, dokonce získala 17,92 % (45 mandátů), které dříve patřily PS. První byla PSD v koalici s PPD (29,87 % a 88 mandátů) (viz Příloha č. 1).⁹⁹ V předčasných volbách strana tato získala 4,91 % hlasů a 9 mandátů. Volby vyhrála PSD v koalici s PPD (50,22 % hlasů a 148 mandátů) (viz Příloha č. 1). Celkem bylo 250 mandátů.¹⁰⁰

2.1.2 Vláda

V prvních letech byla vláda v Portugalsku poměrně nestabilní. Jen v prvních letech od revoluce (1974-1976) do platnosti nové ústavy bylo postupně šest prozatímních vlád, v období 1976 – 1985 bylo devět koaličních vlád.¹⁰¹

V době od vzniku nové ústavy do vstupu země do ES (1976 – 1986) probíhalo i nadále střídání vlád, které měly menšinový, koaliční či technokratický charakter. Koaliční vlády neměly více jak tři politické strany, vyjednávání a vznik koalic probíhal improvizovaně. Všechny koalice byly velice nestabilní a neměly dlouhého trvání.¹⁰²

První koalice vznikla v roce 1978 mezi PS a CDS. Program obsahoval restituce vyvlastněné půdy, liberalizace cen, ekonomické reformy. Vzhledem k častým neshodám tato vláda netrvala dlouho.¹⁰³

Celkem tři koaliční vlády existovaly v letech 1981 – 1982, všechny byly složeny pouze ze tří stejných stran – PSD, CDS a Lidové monarchistické strany (*Partido Popular Monarquista*, PPM).¹⁰⁴

2.1.3 Vnější vztahy před podáním přihlášky do ES

V případě možného vzniku Evropského obranného společenství byl postoj Salazara skeptický a motivace k existenci obou společenství byla dle něj zřejmá: francouzská slabost, americká politika a znovu vyzbrojení Německa díky nátlaku USA.¹⁰⁵ I vznik ES (EHS) Salazar

⁹⁸ Lei Constitucional n.º 1/82 I de 30 de Setembro ze dne 30. září 1982. Dostupné na <<http://www.tribunalconstitucional.pt/tc/content/files/crp/01revisao1982.pdf>>.

⁹⁹ *Resultados Eleitorais 1985* [online]. Comissão Nacional de Eleições, 2007 [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <<http://eleicoes.cne.pt/cne2005/raster/index.cfm?dia=06&mes=10&ano=1985&eleicao=ar>>.

¹⁰⁰ *Resultados Eleitorais 1987* [online]. Comissão Nacional de Eleições, 2007 [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <<http://eleicoes.cne.pt/cne2005/raster/index.cfm?dia=19&mes=07&ano=1987&eleicao=ar>>.

¹⁰¹ *Governos Anteriores* [online]. Governo da República Portuguesa, 2017 [cit. 3. srpna 2018]. Dostupné na <<https://www.portugal.gov.pt/pt/gc21/governo/governos-antteriores>>.

¹⁰² MAGONE: Portugal: the rationale..., s. 537.

¹⁰³ KLÍMA: *Dějiny Portugalska...*, s. 476.

¹⁰⁴ KLÍMA: *Dějiny Portugalska...*, s. 477-480.

¹⁰⁵ ANDRESEN-LEITAO, Nicolau. Portugal's European Integration Policy, 1947-72. *Journal of European Integration History*, 2001, roč. 7, č. 1, s. 27-28.

nekomentoval nijak optimisticky. Dle jeho názoru to znamenalo narušení rovnováhy v portugalském obchodu a omezení ekonomické nezávislosti země. V této době už chápal, že bude zvyšován tlak na demokratizační proces portugalského režimu.¹⁰⁶ Postupně už i sám Salazar připouštěl, že ekonomická izolace jak v případě ES (EHS), tak v plánovaném společenství volného obchodu Velké Británie, by mělo pro Portugalsko fatální důsledky.¹⁰⁷ Portugalsko se nemohlo začlenit do ES (EHS) i ze závažného důvodu, protože nebylo demokracií, což Římská smlouva deklarovala ve své preambuli, konkrétně že se signatáři zavazují chránit principy míru a svobody.¹⁰⁸

I nadále se zvyšovaly ekonomické problémy, bylo nutné hledat odbyt zboží v zahraničí, Portugalsko se muselo chtět nechtět začlenit do ekonomických organizací na bázi mezivládní spolupráce. Jedna varianta byla spolupráce s Brazílií, Latinskou Amerikou a Španělskem.¹⁰⁹ Byla ale nedostačující, Portugalsko bylo navíc závislé na spojení s Velkou Británií. Vyjednávání nad sdružením volného obchodu byla nutná především pro státy, které byly vázané na Velkou Británii a snažily se minimalizovat vliv nové vznikajícího ES (EHS).¹¹⁰ Z těchto všech důvodů se Portugalsko stalo jedním ze zakládajících členů Evropského sdružení volného obchodu (dále jen ESVO), které vzniklo v roce 1960.¹¹¹ Jednání za Portugalsko vedl Correa d'Oliveira, a členství bylo vysvětleno jako „*garance režimu proti politickým a hospodářským tlakům, plynoucí z rozběhu EHS.*“¹¹² Portugalsko se stalo jediným členem ESVO, který měl rozvojovou ekonomiku.¹¹³ Portugalsko z politického hlediska už nemuselo samo vyjednávat s ES (EHS) a v ESVO mělo právo veta.¹¹⁴ Pro Salazara ESVO představovalo optimální řešení, které mu umožnilo sladit hospodářské postavení Portugalska s integrací do evropské zóny volného obchodu. Díky ESVO mohlo Portugalsko zůstat orientováno na Velkou Británii, pokračovat v britské alianci a mělo privilegované místo ve vztahu ke koloniím.¹¹⁵

Jistota v podobě ESVO netrvala dlouho, v roce 1961 Velká Británie, jako vedoucí země ESVO, podala přihlášku do ES, budoucnost ESVO tím byla ohrožena. Portugalsko v roce 1962 po vzoru Velké Británie také podalo první přihlášku do ES. Francie vetovala přihlášku Velké

¹⁰⁶ GONĚC: *Od „malé Evropy“ k „velké Evropě“*..., sv. 2, s. 123.

¹⁰⁷ ANDRESEN-LEITAO: *Portugal's European...*, s. 28-29.

¹⁰⁸ *Traité instituant la Communauté Économique Européenne et documents annexes* ze dne 25. března 1957. Dostupné na <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:11957E/TXT&from=CS>>.

¹⁰⁹ GONĚC: *Od „malé Evropy“ k „velké Evropě“*..., sv. 2, s. 123.

¹¹⁰ ANDRESEN-LEITAO: *Portugal's European...*, s. 29-30.

¹¹¹ COPPOLARO; LAINS: *Portugal and European Integration...*, s. 6.

¹¹² GONĚC: *Od „malé Evropy“ k „velké Evropě“*..., sv. 2, s. 124.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ ANDRESEN-LEITAO: *Portugal's European...*, s. 30.

¹¹⁵ PINTO: *Portugal and European Integration...*, s. 5.

Británie, a tím byla ze stolu smetena i přihláška Portugalska.¹¹⁶ K tomuto je nutné říci, že Portugalsko jako poslední člen ESVO podalo přihlášku do ES, tedy až v červnu 1962. Po zjištění, že není možná obchodní dohoda dle čl. 111 Římské smlouvy, se portugalská vláda rozhodla vyjednávat podle čl. 238 Římské smlouvy za účelem plného členství s přechodným obdobím, které mohlo trvat i 15 let.¹¹⁷ Přihláška do ES neměla pouze ekonomický důvod, ale hlavně Portugalsko bylo v zahraniční politice vázáno na Velkou Británii. Salazar by se v případě nepodání přihlášky dostal do ještě větší izolace. Vyjednávání za Portugalsko vedl José Gonçalo Correia de Oliveira. Vyjednávání byla zpomalena válkou v Angole v roce 1961, konfliktem s Indií a zahájením vyjednávání se Španělskem, které upozorňovalo na nedostatky této země.¹¹⁸ 14. ledna 1963 vetoval prezident Francie Charles de Gaulle britské přistoupení do ES (EHS), což znamenal také konec snahy dalších členů ESVO (tedy i Portugalska) o dohodu s ES (EHS). Portugalsko se snažilo stát přidruženým členem ES (EHS), dokonce nežádalo ani finanční pomoc s cílem, aby se zvýšily šance nad úspěšnou dohodu.¹¹⁹

Mimo ESVO ještě v roce 1961 Portugalsko vytvořilo Portugalský jednotný trh ve spolupráci se svými koloniemi a následně vstoupila země do GATT.¹²⁰ Zde je nutné upozornit na fakt, že ESVO nebránilo Portugalsku vytvořit Portugalský jednotný trh, ale i tak nadále přetrvávají obavy ze členství v ES (EHS).¹²¹

Portugalsko v květnu 1970 začalo samo vyjednávat s ES (EHS) o vstupu. Vytvořilo mezivládní komisi, která měla za úkol vytvořit různé alternativy a doporučení. Ale i přes všechny snahy, Portugalsko stále nebylo demokratickou zemí a nemohlo se stát členem ES (EHS).¹²² I přesto Portugalsko chtělo přidružení k ES na základě čl. 238 Smlouvy o EHS, s tím, že by probíhala příprava na pozdější řádné členství. Celkově Portugalsko předpokládalo postupem času se co nejvíce srovnávat a přizpůsobovat k ES, a to nejen v oblastech pohybu pracovní síly, pohybu kapitálu, pohybu služeb, ale také v hospodářské a obchodní politice. Svůj vzor vidělo v asociační dohodě mezi Tureckem

¹¹⁶ ROYO, Sebastian, MANUEL, Paul Christopher. Some Lessons from the Fifteenth Anniversary of the Accession of Portugal and Spain to the European Union. *South European Society and Politics*, 2003, roč. č. 1, s. 4.

¹¹⁷ ANDRESEN-LEITAO: Portugal's European..., s. 31.

¹¹⁸ ANDRESEN-LEITAO, Nicolau. A Flight of Fantasy? Portugal and the First Attempt to Enlarge the European Economic Community, 1961–1963. *Contemporary European History*, 2007, roč. 16, č. 1, s. 79.

¹¹⁹ ANDRESEN-LEITAO: Portugal's European..., s. 33.

¹²⁰ GONĚC: *Od „malé Evropy“ k „velké Evropě“*..., sv. 2, s. 126.

¹²¹ ANDRESEN-LEITAO: Portugal's European..., s. 33 – 34.

¹²² ROYO, Sebastian. From Authoritarianism to the European Union: The Europeanization of Portugal. *Mediterranean Quarterly*, 2004, roč. 15, č. 3, s. 97-98.

a ES (nikoliv v aténské smlouvě mezi EHS a Řeckem).¹²³ Předešlá vyjednávání Portugalsko využilo pro podepsání obchodní smlouvy s ES (EHS) ze dne 22. července 1972.¹²⁴ Tato obchodní smlouva formovala pásma volného obchodu, vstoupila v platnost k 1. lednu 1973. Na jejím základě došlo k „*odbourávání cel na všechny výrobky v průběhu následujících dvanácti let.*“¹²⁵ Navíc i v této době mohlo Portugalsko zavádět nová cla, tuto výhodu mělo jako jediná členská země ESVO.¹²⁶ Celkově tato dohoda urychlila začlenění Portugalska a jeho ekonomiky do Evropy.¹²⁷

Mezitím ES přijalo jako jednu z podmínek členství existenci demokratického režimu na základě Birkelbachovy zprávy, která vznikla v roce 1962.¹²⁸

Portugalsko bylo ze strany ES problematickým partnerem v otázkách politické nevyspělosti a ekonomické zaostalosti. Už v roce 1975 ES vydalo prohlášení, že chce s Portugalskem jednat o možném přistoupení pouze za předpokladu, že se země stane pluralitní, ústavní a liberální demokracií. Dále musí v zemi existovat svobodné volby, politické strany na podporu liberální demokracie, nová ústava a stabilní vláda.¹²⁹ Vzhledem k tomu, že přechod k demokracii byl v Portugalsku nečekaný, zaujal pozornost Spolkové republiky Německo. Německo mělo zájem o západní blok, aby byl stabilní, posílený a probíhalo budoucí rozšíření ES (EHS). Očekávalo se, že první na Pyrenejském ostrově proběhne demokratizace ve Španělsku a Portugalsko se bude inspirovat. Proběhlo to přesně naopak.¹³⁰ Německá SPD a vláda v Bonnu se zaměřila na portugalskou situaci tím, že vyjádřila ekonomickou podporu, politické uznání a diplomatické iniciativy, kterými Spolková republika Německo pomohla Soaresovi v upevnění moci v Portugalsku. Tím, že byl zájem ze strany západního Německa se i ES orientovalo na Portugalsko a chtělo uzavření dohody mezi Lisabonem a ES.¹³¹

Německo vyvíjelo podporu na formální i neformální úrovni. Na formální úrovni bylo hlavní strategií naléhat na portugalské orgány směrem k vytvoření pluralitní demokracie. Neformální úroveň se skládala z činností politických stran a nadací, které jsou k nim přidruženy. Na federální úrovni Německo vytvořilo taktiku, kterou by měly praktikovat

¹²³ GONĚC: *Od „malé Evropy“ k „velké Evropě“*..., sv. 2, s. 127, 129.

¹²⁴ ANDRESEN-LEITAO: *A Flight of Fantasy?*..., s. 79.

¹²⁵ GONĚC: *Od „malé Evropy“ k „velké Evropě“*..., sv. 2, s. 129.

¹²⁶ GONĚC: *Od „malé Evropy“ k „velké Evropě“*..., sv. 2, s. 129.

¹²⁷ DEL PERO: *A European Solution*..., s. 16.

¹²⁸ JANSE, Ronald, The evolution of the political criteria for accession to the European Community, 1957–1973. *European Law Journal* [online], 2018, roč. 24, č. 1. [cit. 20. září 2018]. Dostupné na <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/eulj.12253>>.

¹²⁹ EEC-Portugal ze dne 10. července 1975. Dostupné na <<http://aei.pitt.edu/94505/1/eec-portugal.pdf>>.

¹³⁰ FONSECA: *The Federal Republic*..., s. 35.

¹³¹ VARSORI, Antonio. Crisis and Stabilization in Southern Europe during the 1970s: Western strategy, European Instruments. *Journal of European Intergration History*, 2009, roč. 15, č. 1, s. 8.

německé politické strany a vytvořit silné kontakty s portugalskými politickými stranami. Nejaktivnější byla Německá sociálně demokratická strana (SPD), která udržovala úzké vztahy s portugalskou Socialistickou stranou. Navíc prostřednictvím Socialistické internacionály shromáždily podporu. Na poli politických nadací fungovala hlavně nadace Friedricha Eberta (spojená s SPD), která dávala každoročně finanční příspěvky portugalské Socialistické straně. Po Karafiátové revoluci Německo mělo tyto cíle v Portugalsku: dekolonizace, ukončení koloniálních válek, sebeurčení kolonií, demokratizace, svobodné volby v roce 1975, vznik nové ústavy, založení vztahů se všemi zeměmi světa, zachování spojení Portugalska a NATO a západních zemí. První ministr zahraničí některého ze západních států, který navštívil Portugalsko, byl německý Genscher. Jeho cílem bylo ujistit Portugalsko, že Německo chce pomoci a podporovat demokracii v zemi.¹³²

Politika USA v čele s prezidentem Nixonem definovala Portugalsko jako neefektivní, ale neškodný politický režim, se kterým lze obchodovat, spolupracovat. USA považovalo Portugalsko jako partnera s možností umístění americké armády na Azorských ostrovech. Na rozdíl od jiných západoevropských zemí neexistovalo riziko, že by se Portugalsko mohlo začít více sblížovat se Sovětským svazem a východním blokem. Obnovení vztahů a spolupráce vyvrcholilo v roce 1971, kdy se obě země dohodly, a na Azorských ostrovech byla USA pronajata základna. USA tímto začalo podporovat Lisabon v OSN a oslabilo embargo na prodej zbraní a kontrol vojenského materiálu, který by mohl být použit ve válce v Africe. Spolupráce mezi Portugalskem a USA byla prověřena už od roku 1973, kdy začala válka na Blízkém východě. USA tehdy využilo svoji základnu na Azorech a sami přiznali, že bez pomoci Portugalska by se jim bojovalo hůře.¹³³

V roce 1974 byla pozastavena činnost Portugalska v jaderném plánování NATO (*NATO's Nuclear Planning Group*) kvůli nedůvěře v Soaresa, jeho socialisty, rychlé změně režimu a rizika komunistů v zemi. Portugalsko navštívili evropští státníci, jako Olof Palme, Willy Brandt nebo Edmund P. Wellenstein (generální ředitel pro vnější vztahy EHS), který se setkal s portugalským ministrem hospodářství – Emíliem Rui da Veiga Peixoto Vilarem. Portugalsko vyloučení z jaderného plánování NATO akceptovalo a zavázalo se být loajální k NATO. Kissinger dokonce odmítal členství Portugalska v NATO, navrhoval jej nahradit Španělskem.¹³⁴

¹³² FONSECA: *The Federal Republic...*, s. 35, 39, 52-53.

¹³³ DEL PERO: *A European Solution...*, s. 17-20.

¹³⁴ DEL PERO: *A European Solution...*, s. 24-25, 31.

Evropská rada uspořádala debatu, v níž se jednalo o bližších podmínkách hospodářské a finanční pomoci mezi ES (EHS) a Portugalskem, a rozvoji pluralitní demokracie v zemi. Britský premiér Harold Wilson odsoudil Moskvu, která každoročně dává do Komunistické strany v Portugalsku 100 mil. dolarů.¹³⁵

Soares v roce 1976 označil vztah k evropským zemím jako prioritní v zahraniční politice země. Byl přesvědčen, že členství v ES pomůže Portugalsku upevnit demokracii, ustanovit demokratické instituce, zmodernizovat zemi i v ekonomické stránce, a především obnovit vztahy na Iberském poloostrově.¹³⁶ Heslem této doby bylo „*Europa conosco*“, což je česky „Evropa s námi“.¹³⁷ Soares rovněž označil sebe a Socialistickou stranu jako garanty nejvíce proevropské síly v zemi, rychlou dekolonizaci, urychlení integrace a zabránění vlivu Sovětského svazu a komunismu v zemi.¹³⁸

Portugalsko nejdříve začalo usilovat o členství v Radě Evropy. Mezi podmínky přijetí do Rady patřila existence právního státu, zajištění základních práv a svobod, ústavní liberalismus, vláda práva.¹³⁹ Základní práva a svobody a vláda práva byly už součástí nové ústavy z 2. dubna 1976 v Preambuli a Základních principech (Článek 1 – Portugalská republika).¹⁴⁰ Dále Portugalsko mělo propustit politické vězně, což učinilo ve dvou termínech – 11. března a 25. listopadu 1975. Dále byl požadavek předat moc od armády civilním zástupcům, tedy role MFA (Základní principy, článek 10 Revoluční proces Ústavy 1976), která zajišťovala existenci demokracie v zemi. I přesto, že Portugalsko tento požadavek na odstranění armády z vlády v zemi nedodrželo, stalo se 22. září 1976 členem Rady Evropy.¹⁴¹ O více jak rok dříve než Španělsko.¹⁴²

2.2 Přístupový proces

2.2.1 Vnitrostátní postoj k přistoupení k ES

Už v dubnu 1974 je přistoupení k ES přítomno v programech v několika politických stranách, především v souvislosti s politickými rozpory z roku 1975, kdy se střetli strany

¹³⁵ DEL PERO: A European Solution..., s. 33.

¹³⁶ ROYO: From Authoritarianism..., s. 98.

¹³⁷ MANUEL, Paul Christopher. Portuguese Exceptionalism and the Return to Europe: the 25 April 1974 Coup and Democratization, 1974-2010. *Center for European Studies Working Paper Series*, 2010, č. 175, s. 3.

¹³⁸ DEL PERO: A European Solution..., s. 22.

¹³⁹ Memorandum on the procedure for Portugal's accession to the Council of Europe ze dne 3. května 1976.

¹⁴⁰ Decreto de Aprovação da Constituição da República Portuguesa ze dne 2. dubna 1976.

¹⁴¹ Srov. Memorandum on the procedure for Portugal's accession to the Council of Europe ze dne 3. května 1976 a Decreto de Aprovação da Constituição da República Portuguesa ze dne 2. dubna 1976.

¹⁴² *Členové Rady Evropy* [online]. Rada Evropy, 4. června 2014 [cit. 20. září 2018]. Dostupné na <<http://www.radaevropy.cz/clenske-staty-rady-evropy.html>>.

pravice a levicového středu, které zdůraznily Evropu a ES jako odkaz na budoucnost Portugalska. Vstup do ES byla možnost, jak bojovat proti komunismu a revoluci.¹⁴³

Dle autora Costa Pinto je případ Portugalska dobrým příkladem, kdy ES jako odkaz na rozvoj Evropy fungovalo jako symbol, který demokratické elity mohly využít pro legitimizaci svého nového domácího řádu po revoluci a konci koloniální éry země. Stejně tak jako ve Španělsku, úspěšná konsolidace a demokratická tradice byla založena na synchronizaci a homogenizaci s kulturami a institucemi v Evropě. V době, kdy Mário Soares, jako vůdce socialistické vlády, učinil formální žádost o přistoupení k ES, země žila odkazem na revoluci a novou ústavu, která chránila revoluční znárodnění, agrární reformy a udržení silné vojenské přítomnosti v politickém životě. Socialistická strana v roce 1976 vedla kampaň pod heslem Evropa s námi, byla podporována ostatními vůdci socialistických stran v Evropě. Soares začlenil návrh na přistoupení k ES do programu své strany jako prioritu zahraniční politiky pro Portugalsko.¹⁴⁴

Pouze komunistická strana důsledně nesouhlasila s členstvím v ES a odmítla vyhlídku na přistoupení. Tato opozice hrála důležitou část kampaně této strany mezi lety 1977 až 1986.¹⁴⁵

Občanská společnost a zájmové skupiny neměly v žádném stádiu přistoupení prakticky žádnou roli ve vyjednávání. Evropská integrace byla spíše rozhodnutím politické elity než reakce na společenskou poptávku. Dominantní vládnoucí elity vyjednávaly podmínky pouze s omezenou účastí zástupců obchodních sdružení nebo zemědělců. Organizace zaměstnavatelů pomalu vytvářely mezinárodní kontakty. Po vlně znárodnění a agrárních reform z roku 1975 tyto organizace uvítaly žádost Portugalska o vstup do ES z perspektivy jejich domácí bitvy za snížení veřejného sektoru, liberalizaci zákonů o zaměstnanosti a zahájení privatizace. Konfederace portugalského průmyslu (*CIP - Confederação da Industria Portuguesa*) a Portugalská průmyslová asociace (*AIP - Associação Industrial Portuguesa*) podporovaly přistoupení, ES bylo prezentováno u organizací zaměstnavatelů jako garant pro větší politickou bezpečnost, který povzbudí investice a modernizaci země.¹⁴⁶

Stranické politické a ideologické rozpory byly zřetelnější v rámci odborů, kdy proti sobě stáli komunisté s odmítavým stanoviskem a Všeobecná unie pracujících (*UGT - União Geral de Trabalhadores*), která byla striktně proevropská. Po vstupu do ES se UGT stalo součástí evropské struktury.¹⁴⁷

¹⁴³ PINTO: *Portugal and European Integration...*, s. 11.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 12.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 13.

¹⁴⁷ Tamtéž.

Vzhledem k tomu, že členství v ES bylo podporováno politickou elitou a zjištění veřejného zájmu prostřednictvím referenda se nekonalo, po přistoupení bylo zjištěno, že lidové hlasy začaly vyvíjet tlak na větší účasti veřejnosti na reformách v ES.¹⁴⁸

2.2.2 70. léta

Před podáním oficiální přihlášky v roce 1976 proběhla revize obchodní smlouvy s ES z roku 1972 prostřednictvím uzavření dodatečných a finančních protokolů.¹⁴⁹ Po přijetí do Rady Evropy Portugalsko podalo 28. března 1977 přihlášku do ES.¹⁵⁰ Konkrétně do rukou předsedovi Rady žádost o přistoupení k Evropskému společenství uhlí a oceli, Evropskému hospodářskému společenství a k Evropskému společenství pro atomovou energii. Rada na svém zasedání dne 5. dubna 1977 souhlasila se zahájením řízení stanovených v člancích 98 Smlouvy o ESUO, 237 Smlouvy o EHS a 205 Smlouvy o Euroatomu. Portugalsko zřídilo Komisi o evropské integraci, aby podporovala a koordinovala přípravná řízení k přistoupení.¹⁵¹ Zahajovací ministerské zasedání mezi ES a Portugalskem proběhlo v Bruselu 17. října 1978.¹⁵²

ES si ale i tak nebylo jisté demokratickým směřováním země, tak požadovalo splnění dalších podmínek: mírové vystřídání vlády, kompletní odstranění armády z vlády a přijetí *acquis communautaire*, jako součást právního řádu. Vzhledem k tomu, že se počítalo s revizí ústavy už od počátku demokracie, mohlo Portugalsko psát novou ústavu už v souladu s požadavky formulované orgány ES (Radou, Komisí apod.). Ústava byla revidována v roce 1982, zavedla Ústavní soud, čímž byla zrušena pravomoc MFA dohlížet nad zákony.¹⁵³

Podáním přihlášky do ES se vyřešilo směřování zahraniční politiky země. Hlavním cílem se stalo členství v ES.¹⁵⁴ Vláda Portugalska si slibovala od členství v ES upevnění portugalské demokracie a modernizaci země.¹⁵⁵

V tomto období bylo Portugalsko na tom mnohem lépe, než Řecko a Španělsko. Už v době podání žádosti o řádné členství Portugalsko vykazovalo otevřenější ekonomiku než ostatních dvou jižních států. Navíc Portugalsko až do vstupu do ES bylo členem ESVO

¹⁴⁸ PINTO: *Portugal and European Integration...*, s. 14-15.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 10.

¹⁵⁰ KLÍMA: *Dějiny Portugalska...*, s. 474.

¹⁵¹ 2 on Portuguese Application for Membership. Transmitted to the Council by the Commission on 19 May 1978. COM (78) 220 final. *Bulletin of the European Communities, Supplement 5/78*, s. 5.

¹⁵² GEARY, Michael J. *The Third Enlargement: Spain's and Portugal's Access to the EEC report on The Council of Ministers archival material*. Brusel: Council of the European Union, 2009, s. 48.

¹⁵³ MAGONE, José M. Breaking with the authoritarian past in Portugal: continuities and discontinuities of international linkages and their impact on the political system. *Portuguese Journal of Social Science*, 2004, roč. 3, č. 3, s. 162 – 164.

¹⁵⁴ KLÍMA: *Dějiny Portugalska...*, s. 474.

¹⁵⁵ PINTO: *Portugal and European Integration...*, s. 10.

fungovalo dle tohoto mechanismu a i dle mechanismu asociační dohody s ES. Španělsko tuto výhodu nemělo.¹⁵⁶

I přes existenci předchozích dohod, formální jednání o členství Portugalska trvala sedm let – od října 1978 do června 1985¹⁵⁷ z několika důvodů. ES chtělo integrovat nově vzniklé demokracie, byla to pro ně výzva, nicméně byly zde obavy ohledně velkých ekonomických rozdílů. Portugalská žádost o členství byla spojena s žádostí Španělska, které bylo pro ES větší problém. Portugalsko mělo snahu o oddělení obou žádostí, na formální úrovni se tak stalo, bohužel v praxi přístupová jednání obou zemí byla spojená.¹⁵⁸ Dále politická nestabilita (několik prozatímních vlád během pár let) a některá rozhodnutí vlády (Portugalsko znárodnilo významné sektory ekonomiky). Vyjednávání nebylo jednoduché nad některými tématy, jako je textilní průmysl (pro Portugalsko znamenalo 40 % průmyslové výroby a současně podíl 33 % na celkovém exportu země), rybolov, zemědělství nebo imigrace.¹⁵⁹

Komise 20. dubna 1978 předala Radě sdělení s názvem „Obecné úvahy o problémech rozšiřování“, v nichž byla věnována značná pozornost Portugalsku a specifickým aspektům, jeho situace mezi ostatními žadateli. Komise sdělila jednoznačné ano portugalské žádosti a co možná nejrychlejší zahájení přístupových jednání.¹⁶⁰

Vzhledem k politické nestabilitě a ohrožení demokracie bylo nutné ze strany ES ujistit Portugalsko pozitivní odpovědí na jejich přihlášku. V květnu 1978 Evropská komise poslala Portugalsku *Názor na žádost Portugalska o členství*, který se týkal ekonomických a politických důsledků přistoupení země k ES (EHS). Evropské společenství potvrdilo schopnost nečlenských států, které sdílí demokratický ideál s ES, stát se řádným členem ES (EHS). ES dále uvedlo, že odmítnutí přihlášky a členství Portugalska by mohlo pro tuto zemi mít závažné problémy v procesu demokratizace a způsobit problémy. Z těchto důvodů Komise doporučuje souhlasit s žádostí Portugalska.¹⁶¹ Na úvod *Názoru* bylo uvedeno několik obecných poznámek.

Za prvé Komise uznala, že se Portugalsko po revoluci vyskytovalo v určitém mezidobí a přistoupení země do ES by mohlo posílit evropský ideál. Navíc ES získalo kontakt s Latinskou Amerikou, Afrikou a Dálným východem (oblastmi, kde Portugalsko mělo kolonie).¹⁶²

¹⁵⁶ GONĚC: *Od „malé Evropy“ k „velké Evropě“*..., sv. 2, s. 130.

¹⁵⁷ PINTO: *Portugal and European Integration*..., s. 10.

¹⁵⁸ TATHAM, F. Allan. *Enlargement of the European Union*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009, s. 41.

¹⁵⁹ ROYO: *From Authoritarianism*..., s. 99.

¹⁶⁰ GEARY: *The Third Enlargement*: ..., s. 46.

¹⁶¹ *Opinion on Portuguese Application for Membership*..., s. 7-13.

¹⁶² Tamtéž, s. 7.

Za druhé Portugalsko muselo kvůli přistoupení napravit i určité nedostatky ve svém hospodářství, konkrétně reformy z 60. let, které měly negativní dopad na hospodářství země. Hlavní část obyvatelstva pracovala v zemědělství, což odpovídalo 14 % HDP. V průmyslu převažovala tradiční odvětví, jako textil nebo zpracování potravin.¹⁶³ Stejně byly vidět rozdíly mezi regiony, převážně mezi průmyslovým pobřežím a zemědělským vnitrozemím (největší koncentrace průmyslu byla v pásu mezi Bragou a Setubálem). Vzhledem k dekolonizaci proběhla repatriace půl milionu portugalských státních příslušníků (osob bojujících v koloniálních válkách) a ztráta důležitého trhu pro Portugalsko. Politická a sociální nestabilita v letech 1974 a 1975 zapříčinila růst cen, zvýšení dovozu a snížení zemědělské produkce. Ekonomická aktivita byla řízena více soukromou a veřejnou spotřebou než tvorbou kapitálu a vývozu. Celkově se Portugalsko v 70. letech dostalo do deficitu, k jehož snížení přispěl MMF, který poskytl úvěr na pomoc platební bilanci. Navíc byl přijat plán stabilizace v letech 1978-1979, aby se inflace snížila na 20 %.¹⁶⁴ Portugalská vláda ve spolupráci s Komisí vypracovala rozvojové programy spolufinancované ES.¹⁶⁵

Dále k jednotlivým oblastem, primárně ekonomickým. Za prvé v oblasti celní unie Portugalsko mělo značnou výhodu díky dohodami s EHS a ESUO z roku 1972, která poskytovala postupné odbourání sazeb na průmyslové produkty. Všechna kvantitativní omezení dovozu těchto výrobků byla zrušena k 1. lednu 1973. 1. července 1976 prakticky všechny průmyslové výrobky pocházející z Portugalska byly schopny vstoupit do ES bez celních poplatků, navíc už v tuto dobu bylo 40 % průmyslového odvětví osvobozeno od cla na vývoz do Portugalska. K 1. lednu 1980 Portugalsko zrušilo celní předpisy k povinnosti daňové povahy uplatňované na průmyslové produkty, navíc k 1. lednu 1978 zrušilo dovozní depozitní systém.¹⁶⁶

Za druhé zemědělství představovalo 12 % portugalského HDP a zaměstnávalo 28 % pracujícího obyvatelstva. V roce 1975 zemědělské produkty představovaly 22,9 % celkového dovozu a pouze 16,6 % z celkového vývozu. ES doporučovalo Portugalsku udělat změny ve struktuře držby půdy (zejména zvýšení velikosti hospodářství a menší roztržitosti v oblastech na severu země), finanční dotace a odborné vzdělávání zemědělců. Jako výsledek přistoupení ES uvedlo, že přístup způsobí pouze malé změny v importu pro hlavní produkty, protože portugalská výroba a spotřeba byla nízká ve srovnání s ES.¹⁶⁷

¹⁶³ Opinion on Portuguese Application for Membership..., s. 7.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 9.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 10.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 11.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 11-12.

Za třetí rybolov představoval 1,2 % HDP a zaměstnával 0,9 % pracující populace. Čerstvé a chlazené ryby tvořily asi 10 % zemědělského dovozu a konzervované ryby asi 15 %. Přistoupení znamenalo přerozdělení rybolovných kvót napříč členskými státy v rybolovných pásmech ES. Také zahrnovalo vypovězení dvoustranné dohody ze strany Portugalska a dohody o rybolovu, a revizi uzavřených dohod o rybolovu ES. Dále Portugalsko muselo odstoupit od mezinárodní úmluvy o rybolovu, protože ES je signatářem všech úmluv, které jsou důležité pro rybolov v ES.¹⁶⁸

Za čtvrté průmysl představoval 47 % HDP a zaměstnával 33,5 % pracující populace. Zde byl požadavek rychlého růstu portugalského průmyslu, aby se zabránilo nejen zlepšení schopnosti Portugalska odolat konkurenci, ale také zvýšit standardy, vytvořit pracovní místa a snížit vysokou míru nezaměstnanosti. V Portugalsku dominovala tradiční odvětví (potravinářství, textil, oděvy, obuv, dřevo, korek), a závislost na dovozu surovin. Chyběla ropa, zemní plyn, oproti tomu mělo ložiska železné rudy, pyritu nebo neželezných kovů. Portugalsko svým přistoupením muselo přijmout společná pravidla uplatňovaná v ES (na ocel, textil, umělá vlákna, obuv, lodní průmysl) a programy na podporu nových činností.¹⁶⁹

Za páté spotřeba energie byla v Portugalsku nižší než polovina průměru v ES. Přistoupením se zvýšila poptávka po energii, stejně tak po zvýšení elektrické kapacity.¹⁷⁰

Za šesté terciální sektor představoval 41 % na HDP, což bylo ve srovnání s průměrem ES nízké. V obchodu pracovalo 12,4 %, v dopravě 5,7 % a v bankovníctví a pojišťovnictví 2,5 %. Obchod se vyznačoval mnohotvárností maloobchodních prodejen. Cestovní ruch byl důležitým zdrojem příjmů vzhledem k zeměpisné poloze. Infrastruktura v dopravě byla nedostatečná, což bránilo rozvoji turismu a distribuci zboží. V zahraničním obchodu převažovala námořní doprava (cca 94 % v roce 1974). Portugalsko muselo dodržet přísnější pravidla v oblasti sociálních právních předpisů týkající se silniční dopravy, dále v bankovníctví a pojišťovacím sektoru (které byly ve vlastnictví státu).¹⁷¹

Za sedmé sociální a regionální aspekty jako sociální problémy, struktura a úroveň zaměstnanosti, všeobecného a odborného vzdělávání, pracovní podmínky, sociální infrastruktura, občanská vybavenost byly v Portugalsku v horším stavu, než v ES. Evropský sociální fond hrál v tomto významnou roli, podporoval odborné vzdělávání (pro mladé lidi, ženy, migrující pracovníky), geografickou a profesní mobilitu pracovníků a snížení

¹⁶⁸ Opinion on Portuguese Application for Membership..., s. 12.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 12-13.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 13.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 13-14.

nezaměstnanosti hlavně v méně rozvinutých regionech. Kromě těchto strukturálních nedostatků existovala značná regionální nerovnováha, v roce 1970 80 % obyvatelstva, 90 % HDP a 95 % produkce bylo soustředěno ve třech nejsevernějších pobřežních regionech, které tvoří 37 % území země.¹⁷²

Za osmé v právu usazování a zaměstnanosti ve službách se objevil problém s velikostí veřejného sektoru a rozsahem znárodnění, které představovalo zhruba 2 000 společností (kromě zahraničních firem), což bylo neslučitelné se Smlouvami. Existoval státní monopol na výrobu tabáku, produkci a dovoz průmyslového alkoholu. Přímé zahraniční investice byly řízeny na základě dohody s vládou. I toto muselo být přizpůsobeno pravidlům ES.¹⁷³

Za deváté v oblasti soutěže a podpory byla portugalská legislativa dostatečně vyspělá, zakazovala praktiky, které narušují hospodářskou soutěž, jak ve veřejném, tak v soukromém sektoru. Dále Portugalsko mělo zavedený systém obecné podpory selektivních investic v průmyslových odvětvích nebo preferenčních regionech.¹⁷⁴

Za desáté v otázkách zdanění muselo Portugalsko upravit svou sekundární daňovou legislativu, hlavně spotřební daň a daň z obrátu, která byla účtována pouze jednou a na velkoobchodním trhu. Po vstupu tedy DPH začalo platit i pro maloobchodníky.¹⁷⁵

Za jedenácté v oblasti vnějších vztahů kromě již zmíněného členství Portugalska v ESVO a podepsání dohod s ES (EHS a ESUO), muselo Portugalsko po vstupu do ES akceptovat všechny dohody uzavřené se zeměmi AKP, zeměmi Maghrebu, zeměmi Mašreku, Izraelem, Maltou a Kyprem. Současně se muselo stát signatářem dohody přidružení mezi ES (EHS) a Tureckem. Na tři státy oblasti AKP, které byly koloniemi Portugalska, se vztahuje úmluva z Lomé (Svatý Tomáš a Princův ostrov, Guinea-Bissau, Kapverdy). Po vstupu se Portugalsko muselo začít účastnit na rozvojové politice ES, zejména vývoji v oblasti financí a technické pomoci.¹⁷⁶

Poslední otázka se vztahovala na území Madeiry, Azorských ostrovů a Macaa, kdy první dvě uvedené byly autonomní regiony Portugalska a tvořily součást celního území země. I na ně po vstupu začaly být uplatňovány smlouvy. V případě Macaa, jako mimoevropského území, toto neplatilo.¹⁷⁷

¹⁷² Opinion on Portuguese Application for Membership..., s. 14-15.

¹⁷³ Tamtéž, s. 15-16.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 16.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 16.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 17-18.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 18.

V říjnu 1978 byla zahájena vyjednávání, díky čemuž si Portugalsko slibovalo změny v zemi, jako restrukturalizace ekonomiky a modernizace země.¹⁷⁸ Přílišná polemika a váhání ze strany ES vůči portugalské integraci byla přehnaná, Portugalsko se pevně postavilo evropskou cestu.¹⁷⁹

2.2.3 80. léta

V roce 1981 Portugalsko podepsalo s ES smlouvu s cílem revidovat předchozí smlouvy a zajistit ekonomickou podporu při transformaci ekonomiky země. Měla Portugalsku pomoci stát se členem, případně všeobecně k ekonomické a politické stabilitě. I přes problémy díky druhé ropné krizi se Portugalsku podařilo vyřešit kritéria týkající se pohybu kapitálu, regionálního rozvoje, dopravy, služeb. Portugalsko navíc podepsalo smlouvu s Mezinárodním měnovým fondem, která zajistila snížení dluhu země.¹⁸⁰

Teprve poté, co Francois Mitterand, francouzský prezident, změnil v letech 1982 a 1983 svůj postoj, skončilo portugalské vyjednávání. Mitterandovi se líbilo působení socialistů v Portugalsku pod vedením Maria Soarese, který stál za podpisem dohody s Mezinárodním měnovým fondem, která zahrnovala opatření ke snížení zahraničního dluhu a další restrukturalizaci ekonomiky. Během návštěvy hlav států ES (EHS) v roce 1983 Soares ohromil s rozhodnutím Portugalska stát se modelovým členským státem. Následně se uskutečnily dohody nad nevyřešenými otázkami. Ale i tak Portugalsko muselo čekat na výsledky jednání mezi ES (EHS) a Španělskem.¹⁸¹

9. července 1982 přijal Evropský parlament usnesení, v němž vyzval Komisi i Radu, aby urychlily jednání o přistoupení Portugalska k ES (EHS). V usnesení uvádí, že Evropský parlament připomíná, že Portugalsko tvoří nedílnou součást Evropy a znovu potvrzuje svůj souhlas s přistoupením Portugalska k ES (EHS). Současně vydal usnesení, ve kterém vyzval Evropskou komisi, aby zajistila, že regiony ES nebudou trpět rozšířením o Portugalsko. V listopadu téže roku se Evropský parlament zabýval institucionálními, politickými, hospodářskými, sociálními a environmentálními dopady přistoupení Portugalska a opět potvrdil svou vůli, že Portugalsko by se mělo připojit k ES nejpozději do 1. ledna 1984.¹⁸²

¹⁷⁸ CIHELKOVÁ, Eva. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Mnichov: C.H. Beck, 2003, s. 107.

¹⁷⁹ PINTO: *Portugal and European Integration...*, s. 9.

¹⁸⁰ Srov. Opinion on Portuguese Application for Membership. Transmitted to the Council by the Commission on 19 May 1978. COM (78) 220 final. *Bulletin of the European Communities, Supplement 5/78* a ROYO, Sebastian, MANUEL, Paul Christopher. Some Lessons from the Fifteenth Anniversary of the Accession of Portugal and Spain to the European Union. *South European Society and Politics*, 2003, roč. č. 1, s. 12-13.

¹⁸¹ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 4.

¹⁸² Tamtéž, s. 55.

Evropská komise v prosinci 1982 vypracovala zprávu, která vysvětlovala problémy spojené s rozšířením ES o Portugalsko a uvedla návrhy, které mají integraci urychlit. Komise měla za to, že je třeba potvrdit tři obecné zásady, aby mohlo přistoupení proběhnout – jasnost podmínek přistoupení, přijetí *acquis communautaire* a současné přistoupení obou žadatelů. Komise doporučila, aby se více využívalo hlasování kvalifikovanou většinou v Radě ministrů, aby se urychlil proces přistoupení. Upozornila, že ES bude čelit zesíleným odvětvovým obtížím – středomořské zemědělské produkty, rybolov, textil, železo a ocel. Těmto obavám nepřidal ani dopis britské předsedkyně vlády Margaret Thatcher, ve kterém zdůraznila nutnost vyjednání opatření, která budou minimalizovat rozpočtové náklady na rozšíření a revidovat společnou rybářskou politiku ES.¹⁸³

Na základě rozhodnutí Rady ministrů z roku 1983 byly stanoveny podmínky, které musí Portugalsko splnit, než vstoupí do ES. Jednalo se o rozpočet ES a reformu společné zemědělské politiky. Výsledkem se stala Zelená kniha o zemědělství z roku 1985, která zvyšovala finanční příspěvky členských států. Německo převzalo náklady spojené s jižním rozšířením. Celkově bylo dosaženo dohody a jižní státy mohly přistoupit.¹⁸⁴ Byla vyřešena britská rozpočtová otázka, dosáhlo se rozpočtové dohody. Evropská rada¹⁸⁵ následně na summitu ve Fontainebleu rozhodla o datu přistoupení Portugalska do ES – 1. ledna 1986, kdy ukončení rozhovorů bylo předpokládáno na 30. září 1984.¹⁸⁶

V roce 1983 mise Portugalska v ES (EHS) vypracovala zprávu o pokroku v jednáních o přistoupení na společný trh. Nejdůležitější byly otázky zemědělství, rybolovu a sociální politika, které se nevyřešily ani v roce 1984. 24. října 1984 v Dublinu podepsal Mario Soares spolu s irským předsedou vlády a předsedou Rady ministrů Garrette Fitzgeraldem a místopředsedou Evropské komise odpovědného za rozšíření Lorenzem Natali společné prohlášení, ve kterém vyjádřili své přání, aby přistoupení vstoupilo v platnost 1. ledna 1986. V prosinci 1984 se ES rozhodlo poskytnout Portugalsku finanční podporu na zlepšení struktury zemědělství a rybolovu.¹⁸⁷

Celý proces vyjednávání byl úspěšnější než v případě Řecka, Portugalsko se lépe a kvalitněji připravilo. Kompromisy byly přesněji, právně definovány a lépe fázovány.

¹⁸³ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 56.

¹⁸⁴ Perspectives for the Common Agricultural Policy - Green Paper. COM (85) 333 final, 15 July 1985.

¹⁸⁵ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 5.

¹⁸⁶ European Council Meeting at Fontainebleu, Conclusions of the Presidency z června 1984, s. 4.

¹⁸⁷ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 57.

Přistoupení Portugalska (i Španělska) se později stalo určitým modelem pro další budoucí rozšíření ES o zaostalejší a chudší státy.¹⁸⁸

Vyjednávání byla ovlivněna i díky Španělsku, které bylo pro společnou zemědělskou politiku a rozpočet ES větší hrozba, než Portugalsko. Spory mezi Francií a Španělskem došly až tak daleko, že Velká Británie požadovala oddělení vyjednávání Portugalska od Španělska. Bohužel se tak nestalo, Španělsko odmítlo harmonizovat svou ekonomiku v otázkách DPH a protekcionismu a tím na nějakou dobu byla zastavena i vyjednávání Portugalska o vstup do ES.¹⁸⁹ ES navíc nechťelo jižní státy přijímat postupně, zjistilo, že je to poměrně náročné (v případě Řecka). Nicméně toto posunutí znamenalo pro Portugalsko i výhodu v jeho postavení jako nejdůvěryhodnějšího partnera z jižních zemí, konkrétně jako partner, který „nejvíce šlape a nejméně mluví.“¹⁹⁰

Až na konci roku 1984 proběhla dohoda mezi Evropskou radou a Španělskem ohledně zemědělské produkce. Od roku 1985 vede Evropskou komisi Jacques Delors, který podpořil vznik Integrovaného středomořského programu, který chtělo Řecko jako kompenzaci reforem. Vyřešily se poslední sporné body v rybolovu, rozpočtu a volného pohybu pracujících. Zemědělci získali pětileté přechodné období spolu s možností využití půjček a grantů.¹⁹¹ V březnu 1985 byla mezi členskými státy Společenství a Portugalskem dosažena politická dohoda týkající se hlavních témat (zemědělství, rybolov, sociální věci a vlastní zdroje).¹⁹²

Mimo to v roce 1984 Výbor pro odborné zemědělské organizace ES (EHS) (COPA) a Generální výbor pro zemědělskou spolupráci ES (EHS) (Cogeca) varoval před rychlým jednáním s Portugalskem. Na to navazovala Asociace národních organizací rybářských podniků ES (EHS) (Europeche), která ve svém prohlášení vyjádřila obavy z rychlých jednání s kandidátskými zeměmi v oblasti rybolovu.¹⁹³

Po uzavření vyjednávání bylo vydáno „Rozhodnutí Rady Evropským společenstvím ze dne 11. června 1985 o přistoupení Španělského království a Portugalské republiky k Evropskému společenství uhlí a oceli“ a „Rozhodnutí Rady Evropským společenstvím

¹⁸⁸ GONĚC, Vladimír. *Od „malé Evropy“ k „velké Evropě“*. Dějiny rozšiřování Evropských společenství/Evropské unie, 1950-2002. Brno: Masarykova univerzita, 2002, sv. 1, s. 25.

¹⁸⁹ MAGONE, José M. Lessons to be learned from the Portuguese experience with the European Union (1985–2000). Reviewing a Rich Manual for Practitioners of European Integration in the Candidate Countries'. *Journal of Southern Europe & the Balkans*, 2002, roč. 4, č. 2, s. 210.

¹⁹⁰ GONĚC: *Od „malé Evropy“ k „velké Evropě“*....., sv. 2, s. 130-131.

¹⁹¹ ROYO; MANUEL: Some Lessons....., s. 13-15.

¹⁹² GEARY: *The Third Enlargement*...., s. 58.

¹⁹³ Tamtéž, s. 58-59.

ze dne 11. června 1985 o přijetí Španělského království a Portugalské republiky do Evropského hospodářského společenství a Evropského společenství pro atomovou energii“.¹⁹⁴

Podpis smlouvy o přistoupení proběhl následující den, 12. června 1985. Italský ministr zahraničních věcí a úřadující předseda Rady ES Giulio Andreotti podepsal v Lisabonu smlouvu o přistoupení a uvedl, že vstup Portugalska je vítězství za svobodu a demokratické hodnoty. Řekl: „*Tímto přistoupením se Evropa jako politická a institucionální entita se přibližuje Evropě fyzické geografie. A opět vidíme, že členství v Evropském společenství přirozeně vyplývá z obnovení hodnot vlastních pluralitních demokracií. To představuje záruku, neboť v rámci procesu evropské integrace to nebylo nikdy a nikdy nedošlo k odvrácení od cesty svobody.*“¹⁹⁵ Ve stejný den zdůraznil Jacques Delors, předseda Evropské komise, historický význam přistoupení volného a demokratického Portugalska k Evropským společenstvím. Uvedl: „*Výsledek, kterého jsme dosáhli po osmi letech úsilí, se mi zdá slušný a poskytuje pevný základ pro rozvoj spolupráce a větší solidaritu. Chtěli bychom být schopni říct, že cesta, kterou musíme následovat, je zárukou prosperity pro naše rozšířené společenství, které je v současné době těžce postiženo nezaměstnaností. Ale čelíme hluboké a pokračující recesi – nesnažme se skrýt fakta. Co však můžeme potvrdit je, že úspěšného výsledku lze dosáhnout pouze prostřednictvím posílené Evropy, ve které každý může najít důvody pro naději a účinnější kroky. My spolu přežijeme nebo budeme jednotliví zakladatelé.*“¹⁹⁶ Za Portugalsko tuto Smlouvu podepisoval předseda vlády – Mário Soares.¹⁹⁷

Jako mezinárodní aktér ES nehrála rozhodující úlohu při konsolidaci portugalské demokracie. Ačkoliv několik autorů v čele s Costa Pinto uvádí, že ES hrálo důležitou roli při podpoře demokracie v jižní Evropě, potvrzení této skutečnosti není v případě Portugalska tak zřejmé. Ekonomická podpora ze strany ES byla důležitá, celkový dopad na konsolidaci portugalské demokracie je nutné prozkoumat mnohem hlouběji. Pro jednu část portugalské politické elity té doby bylo přistoupení považováno za garanta domácí demokratické konsolidace a za zajištění modernizace země.¹⁹⁸

2.2.4 Závěry jednání mezi Portugalskem a Společenstvím

- **Zemědělství:** na desetiletém přechodném období se usnesly obě strany. Pro hlavní produkty rozděleno na dvě pětiletá období a pro ostatní produkty sedmileté přechodné období. Navíc Portugalsko pro první desetiletí členství získalo 700 milionů ECU

¹⁹⁴ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 60.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 61.

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ PINTO: *Portugal and European Integration...*, s. 11.

¹⁹⁸ Tamtéž.

z Evropského zemědělského garančního a podpůrného fondu nad rámec běžných nároků, což pomohlo přinést strukturální změny v zemědělství. Byla stanovena podrobná opatření týkající se cukru, rostlinných olejů a tuků, a rajčatového koncentráту. Pro dovoz cukru byla stanovena kvóta, rostlinné oleje a tuky měly desetileté přechodné období plus pětileté pozastavení. V případě rajčatového koncentráту se tarify postupně zrušily během čtyř let. Celní překážky v oblasti vína byly rychle sníženy, v případě likérového vína to byly dva roky.¹⁹⁹

- **Rybolov:** plavidla z ostatních členských států neměla přístup v zóně dvanácti milích při pobřeží Portugalska, to platilo i naopak. Byly stanoveny limity pro činnost rybářů ve vodách Portugalska, stejně tak i pro rybolov tresky modravé a kranase obecného v oblastech ES. Toto přechodné období platilo do 31. prosince 1995.²⁰⁰
- **Sociální záležitosti:** portugalští pracovníci, kteří už měli práci v ES, měli nárok na rovné zacházení. Ostatní portugalští pracovníci měli volný přístup k zaměstnání v ES po sedmi letech, jejich rodinní příslušníci museli splnit přechodný pětiletý pobyt. Na přídatky neměli na tři roky nárok členové rodiny pracovníků, kteří zůstávali v zemi původu. Lucembursko si zajistilo zvláštní právo vůči Portugalsku při hledání zaměstnání.²⁰¹
- **Rozpočtové příspěvky:** portugalské rozpočtové příspěvky byly hrazeny na základě pohyblivé škály, čímž se země stala čistým příjemcem přibližně 1 200 milionů ECU na šest let. Společenství rovněž poskytlo finanční podporu pro programy průmyslového rozvoje Portugalska a půjčky na podporu platební bilance ve výši 1 000 milionů ECU během šest let.²⁰²

2.3 Dílčí závěr

Portugalsko, resp. Portugalská republika, prošla od roku 1910, kdy byla vyhlášena, až po rok 1986, kdy se stala součástí Evropských společenství, bouřlivým vývojem. Demokracie netrvala dlouho, pouze do roku 1926, kdy vznikla vojenská diktatura (tzv. Nový stát) v čele se Salazarem a která trvala až do roku 1974. Salazar vedl Portugalsko pevnou rukou, ve snaze udržet si svou suverenitu a koloniální mocnost, kdy kladl důraz na roli katolicismu v celé společnosti.

¹⁹⁹ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 59.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 60.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Tamtéž.

Ačkoliv se může zdát, když v sousedním Španělsku byla také diktatura, že probíhala spolupráce mezi těmito zeměmi, nebylo tomu tak. Diktatura v Portugalsku nebyla tak izolovaná od okolního světa, jak tomu bylo ve Španělsku. Portugalsko vstoupilo v roce 1948 do OEEC, posléze do Evropské platební unie a stalo se součástí Evropské měnové dohody. Díky tomu, že bylo po dobu 2. světové války neutrální, dostalo nabídku stát se členem NATO, které využilo. I přes ztrátu koloniálních území, které potvrzovala deklarace o kolonialismu (právo národů na sebeurčení) při OSN, se Portugalsko stalo členem OSN.

Portugalsko mělo tedy dřívější a možná i pevnější ekonomické vazby na evropské organizace, ale zároveň jednoznačně preferovalo mezivládní zapojení, protože nezpochybňovalo nedemokratický režim. Proto se nestalo členem ES (EHS), které deklarovalo demokracii v členských státech. Nicméně jako protiváha na základě iniciativy Velké Británie vzniklo v roce 1960 ESVO, jejímž zakládajícím členem se stalo i Portugalsko (vzhledem k jeho zahraničněpolitické vazbě na Británii), Španělsko nikoliv. I přes svůj diktátorský režim, se Portugalsko pokoušelo o členství v ES (EHS), jejímž vyvrcholením bylo v roce 1972 podepsání obchodní smlouvy s ES (EHS). Tato dohoda urychlila začlenění Portugalska a jeho ekonomiky do Evropy.

V roce 1974 proběhla Karafiátová revoluce, která ukončila desítky let trvající vojenskou diktaturu. Hlavním aktérem byla armáda, která vytvořila Hnutí ozbrojených sil (MFA), které v prvních letech demokracie řídilo republiku. V porevoluční době bylo ale Portugalsko nestabilní, od roku 1974 po 1976 se vystřídalo šest prozatímních vlád, ve všech prozatímních orgánech byla převaha vojáků proti civilistům, navíc byla země ohrožena levicovým extrémismem nebo neostalinismem. To se ukázalo v roce 1975, kdy komunisté udělali neúspěšný převrat. V ten samý rok se konaly první demokratické volby do Ústavodárného shromáždění, které vyhráli socialisté v čele s předsedou Soaresem, který se stal významnou osobou v demokratizaci země, vedl rozhovory s ES.

ES prohlásilo, že Portugalsko musí splnit určité podmínky, aby se mohlo stát členem: stane se pluralitní, ústavní a liberální demokracií. V zemi musí existovat svobodné volby, politické strany, nová ústava a stabilní vláda, propuštění politických vězňů. Mimo to Německo chtělo navíc dekolonizaci, ukončení koloniálních válek, sebeurčení kolonií, demokratizace, vytváření vztahů i s ostatními zeměmi.

V případě demokratizace a stabilní vlády Portugalsko potlačilo komunistický puč, dokázalo si udržet demokracii, navíc v roce 1976 proběhla volba první ústavní vlády a ukončila nestabilitu předchozích prozatímních vlád. I přes problémy s komunistickou stranou, nebyla strana v izolaci nebo považována za ilegální. Byla zaručena svoboda politických stran.

V ten samý rok vznikla nová ústava, která byla později revidována. Obsahovala ustanovení o základních právech a svobodách. S propuštěním politických vězňů nemělo Portugalsko problém, proběhlo ve dvou termínech – 11. března a 25. listopadu 1975.

Vztahy s ostatními zeměmi byly posíleny díky USA, které chtělo využít portugalské Azorské ostrovy pro svou vojenskou základnu a větší účasti v NATO. Navíc se Portugalsko v roce 1976 stalo členem Rady Evropy, o víc jak rok dříve než Španělsko. Dekolonizace začal probíhat už od roku 1960, kdy se Portugalsko připojilo v rámci OSN k deklaraci o kolonialismu. Jednotlivé kolonie tohoto využily a vyhlásily nezávislost.

V roce 1977 podalo Portugalsko přihlášku do ES, jednání byla zahájena roce 1978. ES požadovalo splnění dalších podmínek: mírové vystřídání vlády, kompletní odstranění armády z vlády a přijetí *acquis communautaire*, jako součást právního řádu. Portugalsko přistoupilo k revizi ústavy, která proběhla v roce 1982. Jako garanci demokracie zavedla Ústavní soud, který získal pravomoc dohlížet nad zákony a tím byla zrušena pravomoc MFA a jeho role ve vládě. MFA mělo pouze poradní roli.

Jednání trvalo sedm let. Svůj podíl na tom mělo Španělsko, na které muselo Portugalsko čekat, až si ES se Španělskem vyjasní otázky primárně v zemědělství. ES chtělo obě země přijmout současně. Dále už v případě Portugalska se vyjednávalo nad několika oblastmi – zemědělství, rybolov, migrace, průmysl, platební bilance. ES se navíc nelíbila některá rozhodnutí vlády (znárodnění sektorů ekonomiky). Navíc bylo nutné vyrovnat hospodářské rozdíly mezi ES a Portugalskem, protože Portugalsko dekolonizací ztratilo významný trh.

V případě zemědělství bylo vyjednáno desetileté přechodné období, navíc Portugalsko získalo peníze z EAGGF nad plánovaný rámec. Byly stanoveny podmínky (kvóty) pro obchodování s cukrem, rostlinnými oleji a tuky, rajčatovým koncentrátem a vínem. V rybolovu byla stanovena ochranná zóna dvanácti milí při pobřeží Portugalska, kde ostatní členské státy nebudou mít přístup. To platilo i pro Portugalsko ve zbytku Společenství. Byl stanoven počet portugalských plavidel, který dostanou povolení lovit tresku modravou a kranase obecného v oblastech Společenství. Přechodné období v rybolovu trvalo do konce roku 1995.

Sedmileté přechodné období bylo pro volný přístup k zaměstnání pro Portugalce ve zbytku Společenství. V případě portugalských zaměstnanců, kteří už ve Společenství jsou, získají nárok na rovné zacházení i v případě nezaměstnanosti.

Platební bilance byla podpořena na základě půjčky ES Portugalsku ve výši 1 000 milionů ECU na dobu šest let. Současně tím byl podpořen i průmyslový rozvoj země.

Po vyjasnění všech otázek nejen v Portugalsku, ale také ve Španělsku, obě země vstoupily do Společenství k 1. lednu 1986.

3 Španělská monarchie

Práce se rovněž zabývá i Španělskem a jeho přistoupením do Evropských společenství. Z těchto důvodů, obdobně jak u Portugalska, se tato část práce zabývá nejdříve historickými souvislostmi okolo diktatury, jejího konce a vzniku demokracie v zemi. Následuje přístupový proces doplněný o vnitrostátní postoj k možnosti stát se součástí Evropských společenství. Struktura kapitoly byla zvolena stejně, jako v případě Portugalska, aby byla dostatečná komparace.

Španělsko bylo konstituční monarchií, na počátku 20. století se potýkalo se sociálními a politickými problémy. Armáda se dostávala k moci a díky podpoře obyvatel došlo v roce 1923 ke státnímu převratu, v jehož čele stál generál Primo de Rivera. Španělsko v této době dosáhlo úspěšných ekonomických reforem. Bohužel i přesto režim Rivery nepřežil delší dobu a na začátku 30. let vznikla republika, která vykazovala ještě méně stabilní systém.²⁰³ Dle autorky Říchové byla tzv. druhá republika složena z profesorů a literátů, měla majoritní strategii při řešení konfliktů. „*Druhá republika byla tedy jen variantou předchozích režimů, založených na vyloučení značné části veřejnosti z politického rozhodování.*“²⁰⁴ Jako podpora druhé republiky vznikla Lidová fronta, která představovala levicově smýšlející lidi. Snažila se zabránit pádu druhé republiky, oproti frankistům, kteří chtěli druhou republiku zničit. Tím došlo k občanské válce, která trvala v letech 1936 – 1939 (*La Guerra Civil*). Vznikly dvě strany, které proti sobě bojovaly. První strana byla reprezentována republikány, kteří byli složeni z komunistů, socialistů, separatistů a anarchistů. V čele stála politická, vládní Španělská socialistická dělnická strana (*Partido Socialista Obrero Español*, PSOE) a Lidová fronta s podporou komunistů. Druhá strana byli povstalci, složeni z nacionalistů, rojalistů a křesťanských demokratů. Zastupování Španělskou pravicovou autonomní konfederací (*Confederación Española de Derechas Autónomas*, CEDA).²⁰⁵

V čele povstalců stál generál Francisco Franco Bahamonde²⁰⁶, později se začali přezdívat frankisté. Franco měl silnou podporu v Německu a Itálii, díky čemuž občanskou válku vyhrál a dostal se k moci. Francův režim vykazoval prvky podobné i jiným autoritativním

²⁰³ UBIETO, Artera. *Dějiny Španělska*. Barcelona: Editorial Teide, S. A., 1995, s. 938.

²⁰⁴ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra. Španělsko: královská cesta k demokracii a státu autonomií. In ŘÍCHOVÁ, Blanka a kol. *Západoevropské politické systémy. Komparace politických systémů*. Praha: Vysoká škola ekonomická, nakladatelství Oeconomica, 2009, s. 212-213.

²⁰⁵ UBIETO: *Dějiny Španělska...*, s. 1151, 1155 – 1178.

²⁰⁶ GUARDÍA, Ricardo Martín De La. In Search of Lost Europe: Spain. In KAISER, Wolfram, ELVERT, Jurgen. *European Union Enlargement: A Comparative History*. London: Routledge, 2004, s. 93.

režimům, nicméně sám se neztotožňoval např. s fašismem, který v této době nabýval na významu ve světě. Místo toho ve Španělsku byl patrný pravicový katolicismus.²⁰⁷

Sám Franco, jakožto hlava státu, se začal nazývat El Caudillo, aby tím upevnil nový koncept státu.²⁰⁸ Zastával několik funkcí – vládce, hlava státu, předseda vlády, nejvyšší velitel ozbrojených sil a předseda jediné politické strany.²⁰⁹

Hlavní a jedinou politickou stranou byla Falanga – *Falange Española Tradicionalista de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista*.²¹⁰ Cílem Franka bylo zapojení celé společnosti, až na úroveň rodin, organicky zapojit společnost do dění v zemi. Franco potlačoval veškerou opozici, nesměly oficiálně existovat jiné politické strany, než Falanga. Stejně veškeré odborové organizace byly zakázány, a vznikla jedna centrální. Celkově se ale jednalo o systém bez nějakých vizí nebo programu.²¹¹

V roce 1941 abdikoval Alfonso XIII. v exilu ve prospěch svého syna Juana. Ale Franco z možné restaurace Juana vyloučil. Juan tedy nebyl následníkem, ale byl hlavou královského rodu. V roce 1947 Franco otevřel otázku pokračování v zemi, připravil zákon o nástupnictví, který byl v létě 1947 v referendu přijat, následně schválen i v parlamentu. Tento zákon restauroval monarchii, ustanovil Španělsko jako království, kdy v čele je monarcha z královského rodu, který bude dodržovat principy Národního hnutí. Franco se sešel s Juanem, domluvili se na výchově Juana Carlose (Juanova syna) ve Španělsku pod dohledem Franca. Juan Carlos se měl stát nástupcem Franca. Mimo to zákon obsahoval ustanovení o Francovi, jako doživotní hlavy země.²¹²

Společně s Portugalskem se Španělsko stalo jedinými zeměmi západu, které po druhé světové válce nevydaly směrem k procesu demokratizace. Po druhé světové válce bylo Španělsko mimo Marshallův plán. Primárně proto, že v době války sympatizovali s nacistickým Německem a fašistickou Itálií. Stejně tak Španělsko stálo mimo vznik Organizace spojených národů. Ani nebylo pozváno, aby se stalo součástí nově vznikajícího NATO v roce 1949. Poté, co v roce 1950 Studená válka eskalovala v Koreji, Spojené národy změnily názor na Španělsko a jeho režim. Znamenal to začátek standardizace zahraničních vztahů.²¹³

²⁰⁷ TUSSEL, Javier. *Spain: From Dictatorship to Democracy: 1939 to the Present (A History of Spain)*. London: Wiley-Blackwell, 2007, s. 12.

²⁰⁸ UBIETO: *Dějiny Španělska...*, s. 1179.

²⁰⁹ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska v datech*. Praha: nakladatelství Libri, 2011, s. 395.

²¹⁰ GUARDÍA: In Search..., s. 93.

²¹¹ CHALUPA, Jiří. *Jak umírá diktatura: pád Francova režimu ve Španělsku*. Olomouc: Votobia, 1997, s. 36, 48, 52, 53.

²¹² DVOŘÁKOVÁ: *Španělsko: královská cesta...*, s. 213-214.

²¹³ GUARDÍA: In Search..., s. 93-94.

V roce 1956 se začaly stupňovat univerzitní stávky a dělnické nepokoje, všichni chtěli znát nástupce Franca. Falangisté odmítali Juana Carlose, protože si nebyli jistí, že povede zemi ve stejné ideologii. S monarchií ale byli smířeni.²¹⁴ V roce 1967 vydal Franco tzv. Organický zákon, který zaručoval, že poté stane v čele země Juan Carlos.²¹⁵ Následně 1969 byl oficiálně Juan Carlos prohlášen následníkem španělského trůnu. V roce 1973 ETA uskutečnila atentát na premiéra Carrero Blanco, spolupracovníka Franca. Carrero Blanco byl nahrazen Fernándezem Mirandou, a posléze Ariasem Navarrou. Arias nepřinesl reformy, ale právě naopak zachování hlavních znaků politického systému. Arias vydal dekret pro boj s terorismem, který vyústil procesy a rozsudky smrti. V této době bylo mezinárodně Španělsko v naprosté izolaci, protestovala většina vlád včetně papeže, s ES byla přerušena jednání. Franco na toto odpověděl zahraničním vměšováním do vnitřních záležitostí země. Následně byl hospitalizován a zemřel 20. listopadu 1975. Po sobě zanechal závěť, ve které vyslovil přání, aby Španělé respektovali Juana Carlose jako svého monarchu.²¹⁶

3.1 Období od pádu režimu do podání přihlášky do ES

Je nutné zmínit, že role Juana Carlose, byla v tomto období zásadní, protože to byla doba přechodu k demokracii a rozhodování, jak toho dosáhnout.²¹⁷ Juan Carlos nejdříve musel složit přísahu věrnosti frankistickým zákonům před španělským parlamentem (*Las Cortes Generales*) a až poté byl prohlášen králem Španělska (přesně dva dny po smrti Franca, tedy 22. listopadu 1975²¹⁸).²¹⁹

Vzhledem k předchozímu režimu, Juan Carlos ve svém inauguračním projevu nepoužil slova demokracie, reformy a budoucnost země. Nicméně uvedl, že Španělsko je součástí Evropy a Evropa patří Španělsku. Z toho je možné odvodit, jakým směrem se Španělsko bude ubírat a bude podstupovat proces demokratizace.²²⁰

Postavení krále ve Španělsku v prvních dnech odpovídalo přechozímu režimu, Juan Carlos měl kompetence stejné jako Franco.²²¹ Právě proto už v následujících dnech začal vyjednávat o dosazení svého prvního člověka do orgánů Španělska. Měl právo jmenovat

²¹⁴ DVOŘÁKOVÁ: Španělsko: královská cesta..., s. 215.

²¹⁵ Ley Orgánica del Estado, número 1/1967, de 10 de enero de 1967.

²¹⁶ DVOŘÁKOVÁ: Španělsko: královská cesta..., s. 216-217.

²¹⁷ SÁNCHEZ – TERÁN, Salvador. *La Transición. Síntesis y claves (España Escrita)*. Barcelona: Editorial Planeta, 2008, s. 114.

²¹⁸ DVOŘÁKOVÁ: Španělsko: královská cesta..., s. 217.

²¹⁹ CHALUPA, Jiří. *Španělsko*. Praha: Libri, 2005, s. 169.

²²⁰ TORRES, Alfonso García. *Discurso de Proclamación de Don Juan Carlos I como Rey de España, 22 de noviembre de 1975* [online]. Foro Real [cit. 10. října 2018]. Dostupné na <<http://www.fororeal.net/docshistoricos5.htm>>.

²²¹ CHALUPA: *Jak umírá diktatura...*, s. 58.

předsedu parlamentu, ale mohli být pouze tři kandidáti navrženi Královskou radou.²²² Do této trojice se mu podařilo obsadit i Torcuata Fernández-Mirandu a 3. prosince 1975 jej mohl jmenovat předsedou parlamentu.²²³ Mimo to musel Juan Carlos svůj plán demokratizace země rozdělit do delšího časového období.²²⁴

Fernández-Miranda se díky své pozici stal jedním z hlavních představitelů demokratizace Španělska. Byl to právě on, kdo navrhnul postup pro rozklad frankistického režimu a přechod k demokracii, aniž by tím porušil zákony Francisca Franca.²²⁵

Dalším krokem v demokratizačním procesu byla vláda, od roku 1974 byl jejím předsedou Carlos Arias Navarro, frankista.²²⁶ I přes neshody s králem, zůstal na svém postu i nadále.²²⁷ První měsíce po smrti Franca lze charakterizovat jako období stávek, demonstrací (organizované levicovými skupinami), částečné liberalizace, král získal podporu veřejnosti a levice, veřejnost přestala mít obavy z konfliktů, které by mohly opět přerůst v novou občanskou válku.²²⁸

Juan Carlos také vyhlásil amnestii, kterou rozšířil dekretem ze dne 5. prosince 1975. Amnestie vyjadřovala odpovědnost za životy všech propuštěných a sesazených zaměstnanců republikánské státní správy na základě Zákona o politické zodpovědnosti z roku 1939. Tito lidé na základě dekretu získali nárok na důchod a možnost návratu do funkce.²²⁹

V roce 1976 došlo k úpravě ve složení vlády, do jejímž složení mluvil i Juan Carlos. Mezi ministry se dostali i politici, kteří za frankova režimu chtěli realizovat reformy, např. Fraga (místopředseda vlády a ministr vnitra), de Areilza (ministr zahraničí), Garrigues (ministr spravedlnosti).²³⁰

Arias na konci ledna 1976 představil reformu, která chtěla zavést dvoukomorový systém, změnu v právu shromažďování, legalizaci politických stran. Reforma ale neřešila tehdejší sociální a ekonomickou situaci země, která v této době byla hodně napjatá. Výsledkem byly stávky a demonstrace,²³¹ které byly tvrdě potlačeny (např. dělnická stávka

²²² Ley Constitutiva de las Cortes de 1942 ze dne 13. července 1942, Artículo 7, I.

²²³ CHALUPA: *Dějiny Španělska v datech...*, s. 444.

²²⁴ DVORÁKOVÁ: *Španělsko: královská cesta...*, s. 217.

²²⁵ VILALLONGA, José Luis De. *Hovory s Juanem Carlosem králem španělským*. Praha: Český spisovatel, 1995, s. 87.

²²⁶ UBIETO: *Dějiny Španělska...*, s. 1250.

²²⁷ VILALLONGA: *Hovory...*, s. 85.

²²⁸ SÁNCHEZ – TERÁN: *La Transición...*, s. 114.

²²⁹ DVORÁKOVÁ: *Španělsko: královská cesta...*, s. 217-218.

²³⁰ CHALUPA: *Jak umírá diktatura...*, s. 91.

²³¹ UBIETO: *Dějiny Španělska...*, s. 1259.

v Baskicku ve městě Vitoria). Mimo to teroristická organizace ETA už v této době měla za sebou několik útoků a několik mrtvých, což situaci v zemi vůbec nepomohlo.²³²

Poměrně důležitým momentem se stalo předstoupení Juana Carlose před americký kongres 2. června 1976, kde ve svém projevu dal jasně najevo, že monarchie bude dodržovat principy demokracie spočívající nejen ve svobodných volbách občanů země. Uvedl, že Španělsko je součástí Evropy, podepsalo Helsinskou deklaraci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, chce udržovat mírové vztahy se všemi státy. Současně je připraveno posílit své vztahy s Evropským společenstvím a stát se právoplatným členem.²³³ Jeho projev ve Španělsku znamenal velkou pozornost, dokonce protesty nebo i napomenutí od Ariase. Jako reakce frankisté v parlamentu zablokovali reformu trestního zákona.²³⁴

Vzhledem k neuskutečněným reformám, předseda vlády Arias Navarro podal demisi na vlastní žádost. Pravda je taková, že Juan Carlos si jeho odstoupení vynutil.²³⁵ 1. července 1976 Juan Carlos přijal demisi Ariasovy vlády²³⁶ a rozhodl se jmenovat Adolfa Suáreze.²³⁷ Nová vláda byla vytvořena 7. července 1976.²³⁸

Počáteční pozice Suáreze nebyla jednoduchá, panovaly pochybnosti, že je schopen dovést zemi k demokracii.²³⁹ Suárez dokázal diplomaticky vyjednávat s opozicí, která později začala spolupracovat. Jediným problémem byla Komunistická strana, která byla i nadále ilegální.²⁴⁰

V červenci 1976 byl zrušen zákon zakazující existenci ostatních politických stran a hnutí. Na novou vládu navazoval tzv. Zákon pro politickou reformu (*Ley para la Reforma Política*), který vznikl v roce 1976. Jeho cílem bylo umožnění přechodu od dřívějšího režimu k demokracii. Jako první byl představen armádě, které se reformní směřování země moc nelíbilo. Nicméně armáda tento zákon podpořila a zákon byl ve vládě schválen.²⁴¹ Následovalo referendum, ve kterém se pro přijetí zákona vyslovilo 94 % voličů.²⁴² Volební účast byla 78 %.²⁴³

²³² TUSSEL: *Spain: From Dictatorship...*, s. 277-279.

²³³ *Palabras de Su Majestad el Rey al Congreso de los Estados Unidos de América* [online]. Casa de Su Majestad el Rey [cit. 3. Října 2018]. Dostupné na <http://www.casareal.es/ES/actividades/Paginas/actividades_disursos_detalle.aspx?data=2817>.

²³⁴ DVOŘÁKOVÁ: Španělsko: královská cesta..., s. 219.

²³⁵ TUSSEL: *Spain: From Dictatorship...*, s. 277-278.

²³⁶ DVOŘÁKOVÁ: Španělsko: královská cesta..., s. 219.

²³⁷ CHALUPA: *Dějiny Španělska v datech...*, s. 446.

²³⁸ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra. Španělsko: královská cesta..., s. 219.

²³⁹ SÁNCHEZ – TERÁN: *La Transición...*, s. 119.

²⁴⁰ CHALUPA: *Jak umírá diktatura...*, s. 95.

²⁴¹ CHALUPA: *Dějiny Španělska v datech...*, s. 446.

²⁴² Tamtéž.

²⁴³ DVOŘÁKOVÁ: Španělsko: královská cesta..., s. 220.

Otázka Komunistické strany se otevřela k jednání. Sama komunistická strana garantovala, že výměnou za legalizaci podpoří demokratické zřízení (i když monarchistické). Hlavní problém s legalizací měla armáda, protože v době občanské války stáli proti sobě.²⁴⁴ 9. dubna 1977 se stala Komunistická strana ve Španělsku legální a oficiální stranou, na to 15. dubna 1977 navazovalo uznání Juana Carlose jako hlavy země a monarchie.²⁴⁵

Nastolení demokracie s sebou neslo i zrušení čistě frankistických úřadů, jako např. Odborovou organizaci, případně bylo nutné se postarat o frankistické zaměstnance. Stejně tak nemohla existovat frankistická strana Národní hnutí. K 1. dubnu 1977 byla zrušena na základě dekretu Juana Carlose č. 23/1977. Současně byla odstraněna také cenzura. V této souvislosti byl také vydán dekret o volebních normách, který řešil neslučitelnost funkcí.²⁴⁶

3.1.1 Volby, stranický systém a ústava

První svobodné volby poprvé od roku 1936 se konaly v červnu 1977. Samotný Suárez se stal lídrem nově vzniklého uskupení – Svaz demokratického středu (UCD).²⁴⁷ Do parlamentu se dostalo celkem 13 stran či uskupení, a to jak s celostátní, tak s regionální působností. Zmiňované UCD Suáreze volby vyhrálo, získalo 35 % hlasů (165 mandátů) (viz Příloha č. 2).²⁴⁸ Vítězné UCD vytvořilo menšinovou vládu. Využívala se d'Hondtova metoda.²⁴⁹

První návrh ústavy byl zveřejněn v lednu 1978 s tím, že se k němu mohly politické strany vyjádřit, což se také stalo. Některé připomínky byly zapracovány. Problematické se jevíly pasáže o úloze ozbrojených sil, hlavy státu, formy země nebo nacionalistické otázky. Ozbrojené síly byly vyřešeny následujícím zákonem z roku 1980, kdy armáda byla podřízena vládě. Socialisté chtěli republiku, zde je Juan Carlos ubezpečil pouze o reprezentativní úloze krále. Nacionalistická otázka byla ožehavé téma v případě Katalánců, Basků a Galicijců. Ústava zajistila autonomii regionům a národnostem s cílem zajistit samosprávu těchto tří oblastí. Ve výsledku se objevily i další autonomní oblasti, které přetrvávají dodnes. Ústava byla schválena v říjnu 1978 v parlamentu, následovalo referendum.²⁵⁰ První změna ústavy proběhla až v roce 1992, následně v roce 2011.²⁵¹

²⁴⁴ VILALLONGA: *Hovory...*, s. 108, 110.

²⁴⁵ DVOŘÁKOVÁ: Španělsko: královská cesta..., s. 221.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 221-222.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 222.

²⁴⁸ *Elecciones Generales de 15 de junio de 1977* [online]. Congreso [cit. 10. října 2018]. Dostupné na <<http://www.congreso.es/consti/elecciones/generales/resultados.jsp?fecha=15/06/1977>>.

²⁴⁹ DVOŘÁKOVÁ: Španělsko: královská cesta..., s. 222, 228.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 222-223.

²⁵¹ *Reforma Constitucional* [online] Congreso [cit. 13. října 2018]. Dostupné na <<http://www.congreso.es/consti/constitucion/reforma/index.htm>>.

Následně se zabývám politickými stranami v zemi, konkrétně Svaz demokratického středu (*Unión de Centro Democrático – UCD*) vznikl v květnu 1977. Většina členů pocházela ze zrušeného Národního hnutí a odborů. Cílem bylo vytvořit stranu napříč politickým spektrem, která je schopna zaujmout všechny obyvatele. Současně spolupracovala se všemi politickými stranami napříč politickým spektrem. Snahou bylo dosažení politického konsenzu. Dílčím cílem bylo zajištění přechodu k demokracii v zemi. Bohužel oblíbenost v dalších volbách klesala, probíhaly i vnitrostranické neshody, v jejichž důsledku v roce 1981 Suárez podal demisi. Strana se rozpadla, Suárez vytvořil stranu, která ve stejném stylu pokračovala – Demokratický a sociální střed (*Centro Democrático y Social – CDS*). Vznikla v roce 1982 před volbami, od kterých si hodně slibovala. Do parlamentu se dostala, ale s nižším počtem mandátů, než byly odhady. V následujících volbách v roce 1986 posílila, ale centristické smýšlení nebylo populární. Strana se později rozpadla.²⁵²

Lidová aliance (*Alianza Popular – AP*) vznikla jako první strana po rozpadu režimu už v říjnu 1976. Členové byli frankisté. Jejím cílem byl přechod k demokracii, zachování národních hodnot, potlačení regionalismu a separatismu a udržení křesťanství v zemi. Později se tato strana stala populární a přejmenovala se na Lidovou stranu (*Partido Popular*).²⁵³

Komunistická strana Španělska (*Partido Comunista de España – PCE*) vznikla už v roce 1920. Pro frankistický režim byla velkým nepřítelem a byla v ilegalitě. Navrácení zpět se odehrálo v roce 1977, po smrti Franca. Vedení se vrátilo z exilu v Paříži, celkově to byla velice organizovaná strana.²⁵⁴

Španělská socialistická dělnická strana (*Partido Socialista Obrero Español – PSOE*) byla založen v roce 1879 jako dělnická strana. Stejně jako komunisté, byla v ilegalitě. Ve straně, která byla rozdělena na několik politických frakcí, existovaly vnitropolitické problémy, které ale vyřešila ještě před smrtí Franca odstraněním starší generace z vedení strany. Jako poslední španělská strana uznala monarchii.²⁵⁵

I v dalších volbách se Španělé ukázali jako zájemci o svou budoucnost a jejich účast se vždy pohybovala v rozmezí 60 – 70 %. Rovněž se snižoval počet politických stran.²⁵⁶

²⁵² DVOŘÁKOVÁ: Španělsko: královská cesta..., s. 238-239.

²⁵³ Tamtéž, s. 236.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 236-237, 228-229.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 234, 229, 235.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 229.

V březnu 1979 se konaly další parlamentní volby. Celkem se do parlamentu dostalo 14 politických stran nebo uskupení, zesílil podíl regionálních stran. Opět vyhrálo UCD, které získalo 168 křesel (viz Příloha č. 2), a utvořilo menšinovou vládu.²⁵⁷

Další parlamentní volby se uskutečnily v roce v říjnu 1982. UCD utrpělo velkou ztrátu, získalo pouze 11 křesel. Vyhrála PSOE se ziskem 177 mandátů (viz Příloha č. 2).²⁵⁸

Suárez se i přes neúspěch ve volbách nevzdal a založil Demokratický a sociální střed (CDS), tedy opět obdobnou stranu, která zaručila přechod k demokracii.²⁵⁹ Následující volby v červnu 1986 (tedy po vstupu Španělska do ES) potvrdily výhru PSOE (163 křesel) (viz Příloha č. 2).²⁶⁰

3.1.2 Vláda

Oproti Portugalsku, Španělsko v prvních letech demokracie nevystřídalo tolik vlád a nebylo si tak nejisté ve svém směřování. Prvním předsedou vlády po pádu Francova režimu byl Carlos Arias Navarro, který pokračoval ve svém úřadu od roku 1973. Vzhledem k vazbám na frankismus, byl odvolán a vystřídán Fernandem de Santiago y Díaz de Mendivil, který ve svém úřadu vydržel pouze od 1. – 3. července 1976. Se svou vládou jej vystřídal Adolfo Suárez González, který zůstal ve svém úřadu až do 25. února 1981. Suárez byl jednou z hlavních postav přechodu k demokracii ve Španělsku, jeho vláda zaznamenala hodně úspěchů, jak je uvedeno v této práci.²⁶¹

V roce 1981 nastoupil jako předseda vlády Leopoldo Calvo Sotelo, který svou funkci vykonával do 1. prosince 1982. Následovala významná osoba – Felipe González Márquez, který Španělsko doprovázel i v dobách vstupu do Společenství a v prvních deseti letech svého členství, tedy až do 4. května 1996.²⁶²

3.1.3 Vnější vztahy před podáním přihlášky do ES

Do 50. let bylo Španělsko v mezinárodní izolaci, až v roce 1951 obnovilo vztahy s Řeckem, Belgií, Nizozemskem, USA, Lucemburskem, Norskem, Švédskem, Velkou Británií a Dánskem, později s Francií a Německem. I přesto Španělsko stále nebylo zařazeno do Marshallova plánu. Organizace zapojené do evropské integrace nadále nepovažovaly

²⁵⁷ DVOŘÁKOVÁ: Španělsko: královská cesta..., s. 229.

²⁵⁸ *Elecciones Generales de 28 de octubre de 1982* [online]. Congreso [cit. 13. října 2018]. Dostupné na <<http://www.congreso.es/consti/elecciones/generales/resultados.jsp?fecha=28/10/1982>>.

²⁵⁹ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra. Španělsko: královská cesta..., s. 231.

²⁶⁰ *Elecciones Generales de 22 de junio de 1986* [online]. Congreso [cit. 13. října 2018]. Dostupné na <<http://www.congreso.es/consti/elecciones/generales/resultados.jsp?fecha=22/06/1986>>.

²⁶¹ *Relación cronológica de los presidentes del Consejo de Ministros y del Gobierno* [online]. Gobierno de España [cit. 15. října 2018]. Dostupné na <<http://www.lamoncloa.gob.es/presidente/presidentes-desde-1823/Paginas/index.aspx>>.

²⁶² Tamtéž.

Španělsko za potenciálního partnera. V květnu 1951 Rada Evropy označila Španělsko jako totalitní režim jako v Jugoslávii, protože v roce 1949 nepodepsalo její zakládací listiny. Ať už politická situace v zemi byla akceptovatelná nebo ne, vstup do Organizace spojených národů byl i nadále problematický.²⁶³

V roce 1953 Španělsko podepsalo s Vatikánem konkordát, který určovat vztahy mezi církví a státem. Také jsou relevantní jednání mezi Španělskem a USA, která vyvrcholila ve tři ekonomické a vojenské dohody, které byly podepsány 26. září 1953. Dávaly finanční pomoc a ustanovily velvyslanectví USA ve Španělsku.²⁶⁴

11. prosince 1955 se Španělsko stalo členem Organizace spojených národů po deseti letech vyjednávání. Na to v roce 1957 navazovalo rozhodnutí Franca vytvořit novou vládu, která byla více otevřená spolupráci s ostatními zeměmi. Významnou osobou byl ministr zahraničí Fernando María Castiella, který vedl dialog s ES (EHS) i s NATO.²⁶⁵

Na základě Římských smluv z roku 1957 Španělsko pochopilo, že ke členství v ES (EHS) a EUROATOMu bude nutná adaptace legislativy a administrativy. Jako určitou školu pro členství v nějakém společenství Španělsko zvolilo OEEC.²⁶⁶

Stejně jako Portugalsko, se Španělsko stalo v době diktatury součástí OEEC, konkrétně v lednu 1959. Následovalo od roku 1960 členství v GATT.²⁶⁷ V rámci OEEC Španělsko přijalo Ekonomický stabilizační plán. Navíc v roce 1958 Španělsko vstoupilo do Mezinárodního měnového fondu, Mezinárodní banky pro rekonstrukci a rozvoj.²⁶⁸ V případě OEEC bylo přistoupení ze strany ostatních evropských států skeptické, i přes velkou podporu Německa. Frankův režim byl považován za překážku integrace Španělska.²⁶⁹

V roce 1961 Velká Británie podala žádost o členství do ES (EHS), Španělsko se tohoto postupu obávalo, ztratilo by jednoduchý přístup na britský trh v případě zemědělských produktů. Reakcí byla v únoru 1962 žádost španělské vlády (ministr zahraničí Castiella²⁷⁰) o uzavření asociační dohody s ES (EHS).²⁷¹ Španělsko požádalo o status přidruženého člena ES (EHS).²⁷² Souhlasilo Německo a Francie, země Beneluxu oproti tomu se vyslovily negativně. Německo, jakožto podporovatel Španělska, bylo zklamáno, že i přes sliby, se Belgie,

²⁶³ GUARDÍA: In Search..., s. 95.

²⁶⁴ Tamtéž.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 96.

²⁶⁷ KRUTÍLEK: Třetí rozšíření..., s. 87.

²⁶⁸ GUARDÍA: In Search..., s. 96.

²⁶⁹ ASCHMANN, Birgit. The Reliable Ally: Germany Supports Spain's European Integration Efforts, 1957-67. *Journal of European Intergration History*, 2009, roč. 15, č. 1, s. 39.

²⁷⁰ Tamtéž.

²⁷¹ KRUTÍLEK: Třetí rozšíření..., s. 86.

²⁷² HOŘČIČKA, Václav, KOVÁŘ, Martin. *Dějiny evropské integrace II*. Praha: Triton, 2005, s. 37.

Nizozemsko a Lucembursko nepřidalo na jejich stranu a nepodpořilo větší integraci Španělska. Německá vláda se později chovala jako mluvčí španělských zájmů v ES (EHS).²⁷³ Společenství odpovědělo nejistě, Španělsko nebylo demokracií, což byla hlavní překážka. Španělsko v roce 1964 znovu otevřelo otázku členství.²⁷⁴ V ten samý rok Společenství odpovědělo tím, že byla zahájena vyjednávání.²⁷⁵ Jednání o žádosti Španělska byla zpomalena i díky francouzské blokadě politiky ES (EHS) (politika prázdného křesla) a podepsání lucemburského kompromisu. Až po vyřešení vnitřních záležitostí se ES (EHS) zabývalo Španělskem.²⁷⁶ Přihláška měla značný vliv, Španělsko díky tomu přijalo Španělský stabilizační plán, na jehož základě probíhala spolupráce s mezinárodními organizacemi. Přihláška do ES (EHS) byla jedna z největších akcí od 40. let, která znamenala v očích Španělů jako možnost rychlého ekonomického rozvoje.²⁷⁷

V roce 1966 byl španělský režim na svém vrcholu. Ročně zde jezdilo na milion německých turistů, západoněmecká média vylicila Franca jako moderátora a paternalisticky orientovaného diktátora. Franko v říjnu 1969 sestavil nový kabinet, který představoval zlepšení vztahů Španělska s ES (EHS), což byl jeden z hlavních cílů této vlády.²⁷⁸

Dne 23. listopadu 1966 Komise prezentovala Radě ES (EHS) zprávu o jednotlivých rozhovorech se Španělskem. Komise také připojila návrh kompletního členství Španělska ve Společenství, které ale nebylo nijak projednáváno. Druhým návrhem byla omezená obchodní dohoda, kterou ale odmítlo jak Německo, tak Španělsko. Třetím modelem byl dvouступňový postup směrem k celní unii. Tato třetí varianta byla přijata.²⁷⁹ Následně byla v Německu vytvořena nová vláda, ministrem zahraničí se stal Willy Brandt, který i nadále podporoval Španělsko v ES (EHS). Všechny tyto rozhovory ukončil Charles de Gaulle, který upozornil na Římské smlouvy a jejich požadavcích.²⁸⁰ Vše bylo ukončeno uzavřením obchodní dohody v červnu 1970. Tato dohoda redukovala tarify, ES se zavázalo ve dvou etapách snížit tarify na dovoz španělského průmyslového zboží o 70 % a v případě dovozu citrusového ovoce o 40 % během šesti let. První etapa proběhla v prvních patnácti měsících. Španělsko snížilo

²⁷³ ASCHMANN: *The Reliable Ally...*, s. 40, 42.

²⁷⁴ GUARDÍA: *In Search...*, s. 96.

²⁷⁵ KRUTÍLEK: *Třetí rozšíření...*, s. 86.

²⁷⁶ ASCHMANN: *The Reliable Ally...*, s. 43.

²⁷⁷ GUARDÍA: *In Search...*, s. 96.

²⁷⁸ MUÑOZ SÁNCHEZ, Antonio. *A European Answer to the Spanish Question: The SPD and the End of the Franco Dictatorship. Journal of European Intergration History*, 2009, roč. 15, č. 1, s. 80, 84.

²⁷⁹ ASCHMANN: *The Reliable Ally...*, s. 44-45.

²⁸⁰ MUÑOZ SÁNCHEZ: *A European Answer...*, s. 81-82.

o 25 % tarifů na dovoz ze Společenství do sedmi let. Vše také odpovídalo požadavkům stanoveným GATT.²⁸¹

De Gaulle vetoval jakékoliv rozšíření ES (EHS) z důvodu Společné zemědělské politiky, protože otázka zemědělství v souvislosti se Španělskem bylo hlavní téma. Jednání a zahraničních cest se v tomto období účastnil Juan Carlos. Obchodní dohoda z roku 1970 byla uzavřena na základě článku 113 Římské smlouvy. Tato dohoda platila až do plného členství Španělska. Obchodní dohoda byla výhodnější pro Španělsko, byla založena na systému dvou způsobů preferencí, který rozšiřoval existenci ekonomických a obchodních vztahů mezi Španělskem a ES (EHS) a v krátkém časovém období zlepšila podmínky pro rozvoj obchodu mezi nimi. Proces byl rozdělen na dvě období, první trvalo minimálně šest let, ve druhém období bylo cílem dosažení společného souhlasu.²⁸²

V roce 1970 tři teroristé ETA byli odsouzeni k trestu smrti, ES (EHS) na to reagovalo možností zrušení dohod se Španělskem. Madrid na to reagoval tím, že rovněž nevylučuje možnost zrušení dohod, pokud by ES (EHS) zamýšlelo zasahovat do jeho vnitřních záležitostí v budoucnu.²⁸³

Německo mělo politické i hospodářské důvody k podpoře Španělska v ES (EHS). Německo se bálo zdražení španělských zemědělských produktů na německém trhu. V případě politických důvodů se Německo obávalo nízké životní úrovně a tím nízké politické stability. Bylo toho názoru, že Španělsko v ES (EHS) získá bezpečnostní stabilitu a riziko další občanské války se sníží.²⁸⁴ Německo bralo Španělsko jako platformu pro zajištění západoněmeckých geostrategických zájmů na Pyrenejském poloostrově.²⁸⁵ Navíc Španělsko slíbilo učinit politické ústupky v případě spojení s ES (EHS), jako plus byla domácí politika, která byla založena na západním antikomunismu. Německo např. požadovalo po Španělsku, aby v mezinárodních organizacích (OSN) neuznalo sovětskou okupační zónu.²⁸⁶ Jako zajímavost je možné uvést, že Německo ve svých investicích podpořilo zavedení barevného televizního signálu ve Španělsku.²⁸⁷

Významnou osobou v mezinárodních vztazích v letech 1972 a 1974 byl i Juan Carlos, který uskutečnil návštěvy Komise, Francie nebo Německa. Jednání byla těžká nejen

²⁸¹ KRUTÍLEK: Třetí rozšíření..., s. 86, 108.

²⁸² GUARDÍA: In Search..., s. 97.

²⁸³ MUÑOZ SÁNCHEZ: A European Answer..., s. 86.

²⁸⁴ ASCHMANN: The Reliable Ally..., s. 48.

²⁸⁵ MUÑOZ SÁNCHEZ: A European Answer..., s. 79.

²⁸⁶ ASCHMANN: The Reliable Ally..., s. 49-51.

²⁸⁷ MUÑOZ SÁNCHEZ: A European Answer..., s. 88.

kvůli režimu Španělska, ale kvůli španělskému zemědělství, které ohrožovalo členy ES (EHS) jako Francie a Itálie.²⁸⁸

Velká Británie opět v 70. letech zahájila jednání o přistoupení k ES (EHS). Stejně tak i Španělsko v roce 1973 obnovilo jednání o své asociaci, tento proces byl zastaven v říjnu 1975 v době, kdy bylo ve Španělsku odsouzeno a popraveno pět baskických separatistů.²⁸⁹ To vyvolalo mezinárodní rozhořčení. Jako reakce byly demonstrace v evropských městech, v Lisabonu španělské velvyslanectví bylo zapáleno. Státy ES (EHS) stáhly své velvyslance ze Španělska. Mexiko chtělo vyhoštění Španělska ze Spojených národů. ES (EHS) chtělo přerušit diplomatické vztahy, díky podpoře Německa se tak nestalo.²⁹⁰

V souvislosti s přistoupení Velké Británie, Dánska a Irska do ES (EHS) v roce 1973 se také pozměnila obchodní dohoda uzavřená v roce 1970 mezi Španělskem a ES (EHS). Všechny tyto tři nové země v ES (EHS) tuto dohodu také musely přijmout, z toho důvodu byl podepsán navazující protokol. Španělská vláda chtěla prohloubit vztahy, vnitřní záležitosti nebyly příznivé. V letech 1973 – 1975 se zvyšoval baskický nacionalismus a extrémně levicový terorismus hlavně ze strany ETA (*Euskadi Ta Askatasuna*) a FRAP (*Frente Revolucionario Antifascista y Patriótico*). Jednou z obětí se 20. prosince 1973 stal i předseda vlády, admirál Carrero Blanco, který byl zavražděn v Madridu. Novým předsedou se stal Carlos Arias Navarro, pod jehož vedením vznikl nový plán na obnovení režimu – tzv. „*El Espiritu del 12 de febrero*“. I přes všechno, v evropském kontextu, Španělsko patří nevyhnutelně geograficky, historicky a kulturně do Evropy a chtělo se účastnit procesu integrace. Ale ani účast Španělska na konferenci v Helsinkách neobnovila mezinárodní spolupráci.²⁹¹

V roce 1974 v Portugalsku proběhla Karafiátova revoluce, diktatura byla u konce. Franco se začal obávat obdobného scénáře i ve Španělsku. Demokratická opozice vzkvétala, příznivci Franca organizovali kampaně proti reformám. Španělská vláda poslala zprávu německým vůdcům, kteří byli jediní, kteří opravdu podporovali španělské snahy přiblížit se k Evropě. Primárně se jednalo o ujištění, že se nebude opakovat portugalský scénář i ve Španělsku.²⁹² Navíc *Junta Democrática de España* (španělští komunisté) byla přijata Evropskou komisí a Parlamentem ve Štrasburku jako demokratická alternativa k frankově diktatuře. Madridu se to pochopitelně nelíbilo, ale byl to určitý plán komunistů

²⁸⁸ GUARDÍA: In Search..., s. 97.

²⁸⁹ KRUTÍLEK: Třetí rozšíření..., s. 86.

²⁹⁰ VARSORI: Crisis and Stabilization..., s. 11.

²⁹¹ GUARDÍA: In Search..., s. 98 – 99.

²⁹² MUÑOZ SÁNCHEZ: A European Answer..., s. 90.

stejně jako v Portugalsku, aby se dostali k moci.²⁹³ Mimo to Španělsko mělo problémy nejen s terorismem, ale také probíhala ekonomická krize, problémy s církví a Saharská krize. To vše na diktatuře zanechalo stopy.²⁹⁴

Německé úřady uvedly, že by španělská vláda měla zahájit i dialog s ilegální opozicí, především s PSOE. Juan Carlos tuto myšlenku podpořil a byl ochoten spolupracovat se všemi hlavními ilegálními stranami. Německo ale také uvedlo, že pokud nebude pevná demokracie, nebudou zajištěny svobody a lidská práva, Španělsko se členem ES (EHS) nemůže stát.²⁹⁵

Není divu, že strategie, která se nesla v portugalském stylu, byla také implementována i v případě Španělska, když se ukázalo, že Frankův režim nepřezijí svého zakladatele, který zemřel v roce 1975. Západní Německo začalo projevovat zájem o osud Španělska. Stejně jako v Portugalsku, tak ve Španělsku se němečtí vůdci snažili ovlivnit post Frankův režim a podporovat vytvoření zdravé prozápadní demokracie, která by zabránila jak návratu vojenské diktatury, tak růstu moci komunistů. V této souvislosti hrály významnou roli politické strany SPD a CDU/CSU, které prostřednictvím svých nadací a úřadů v Bonnu hledaly vhodné španělské partnery, jako např. mladého socialistu Felipe Gonzaleza.²⁹⁶ SPD chtělo rozvíjet novou politiku vůči Španělsku, posílit občanskou společnost jako základ pro budoucnost demokracie. Toto podporovala i PSOE, která byla od roku 1939 ve vyhnanství a stále snila o porážce režimu vnějším tlakem. PSOE např. v červnu 1964 odsoudila rozhodnutí Rady ES (EHS) o zahájení a dialog s Madridem, jako „špinavý čin proti důstojnosti španělského lidu“.²⁹⁷

Po Frankově smrti a těžkém přechodném období, které vedlo k nové ústavě, západoevropské země, prostřednictvím ekonomických pomoci a politických iniciativ, uvítaly stabilizaci nového demokratického státu. Opět byla nejvíce zřejmá inklinace k Evropskému společenství i za cenu, že se uskuteční mírový přechod k demokracii.²⁹⁸ Všeobecná Rada ministrů Společenství v lednu 1976 oficiálně obnovila diplomatické vztahy a diplomatický dialog se Španělskem.²⁹⁹ Španělsko bylo odhodláno zlepšit starou obchodní dohodu z roku 1970 platnou formou, a požádat o členství. Mnozí sdíleli názor, že vyhlídka na členství by již nebyla tak vzdálená, kdy se skutečně uskutečnily politické změny.³⁰⁰

²⁹³ MUÑOZ SÁNCHEZ: A European Answer..., s. 91.

²⁹⁴ GUARDÍA: In Search..., s. 99.

²⁹⁵ MUÑOZ SÁNCHEZ: A European Answer..., s. 91-92.

²⁹⁶ KRUTÍLEK: Třetí rozšíření..., s. 87.

²⁹⁷ MUÑOZ SÁNCHEZ: A European Answer..., s. 80.

²⁹⁸ VARSORI: Crisis and Stabilization..., s. 11.

²⁹⁹ KRUTÍLEK: Třetí rozšíření..., s. 87.

³⁰⁰ GUARDÍA: In Search..., s. 99.

Evropská integrace byla základním nástrojem v případě Španělska, kdy se konečným cílem stalo plné členství v ES, přechod k demokracii a jejich uznání ze strany západních demokracií. ES bylo účinným nástrojem a užitečným cílem v zahraniční politice Španělska.³⁰¹

3.2 Přístupový proces

3.2.1 Vnitrostátní postoj k přistoupení k ES

Všeobecně ve Španělsku jak politická reprezentace, veřejné mínění, organizace zaměstnavatelů, odborové svazy podporovali vstup do Společenství. Byli toho názoru, že je to jediná možnost, jak zemi dosáhnout v zemi hospodářské prosperity a politického uznání. Problém byl, že političtí představitelé Španělska měli nižší povědomí o Společenství, než tomu bylo v Portugalsku. Až v roce 1979 jednal španělský parlament o integraci do Společenství.³⁰²

UCD byla politická strana spojená z liberálů, křesťanských demokratů, konzervativců, sociální demokratů a frankistů. I přes vnitřní rozdílnost byla tato strana za jedno, chtěla rychlý vstup Španělska do ES.³⁰³

PSOE, která ve své novější podobě začala fungovat od roku 1974, kdy Felipe González byl zvolen generálním tajemníkem na kongresu všech socialistických stran ve Francii. Po dobu, kdy byla v exilu, se jí dostávalo podpory od ostatních socialistických předsedů, ale také od transnacionální Evropské Socialistické strany působící v ES (EHS). Z těchto důvodů, když v roce 1975 vystoupila z ilegality, byla tato strana hluboce proevropská a podporovala vstup Španělska do ES.³⁰⁴

Navíc regionální nacionalistické strany v Katalánsku a Baskicku deklarovaly svoji podporu pro členství Španělska v ES. Jak PNV (*Partido Nacionalista Vasco*) v Baskicku a CiU (*Convergencia i Unió*) v Katalánsku s podporou CDC (*Convergencia Democrática de Catalunya*) a UDC (*Unió Democrática de Catalunya*) měly za prioritu vznik nových vztahů a spojení se s odpovídajícími evropskými stranami. Mimo to také, aby byly známé i za hranicemi Španělska. Pouze dvě strany kritizovaly vstup do ES (EHS), jednalo se o levicovou separatistickou stranu v Baskicku HB (*Herri Batasuna*) a o separatistickou stranu v Galicii – BNG (*Bloque Nacionalista Galego*). V jejich očích bylo ES (EHS) jedna velká superstruktura, která vyústila v mezinárodní kapitalismus, jehož pravým cílem bylo udržet, limitovat evropské národy v národní a sociální oblasti.³⁰⁵

³⁰¹ VARSORI: Crisis and Stabilization..., s. 13-14.

³⁰² KRUTÍLEK: Třetí rozšíření..., s. 88.

³⁰³ GUARDÍA: In Search..., s. 100.

³⁰⁴ Tamtéž.

³⁰⁵ Tamtéž.

Na cestě k demokracii ve Španělsku byly obnoveny odbory a zaměstnavatelské organizace. V říjnu 1977 socialistická Všeobecná unie pracujících (*Unión General de Trabajadores* – UGT) a komunistická Dělnická komise (*Comisiones Obreras* – CC.OO.). Na to navazovala zaměstnavatelská organizace – Španělská konfederace zaměstnavatelských organizací (*Confederación Española de Organizaciones Empresariales* – CEOE). Odbory a zaměstnavatelské organizace rovněž souhlasily se vstupem do ES (EHS). ES byla dle jejich názoru organizace, která zlepšovala základní služby, jako je zdravotnictví a vzdělávání. Stejně tak jako organizace, která pomáhá Španělsku v demokratizačním procesu.³⁰⁶

Nová ústava byla přijata referendem v roce 1978, definovala Španělsko jako sociální a demokratický stát, kde právo byla garantováno. Jakmile byla ústava v platnosti, stát přizpůsobil všechny zákonné předpisy a všechny instituce, a to jak politické, tak sociálně ekonomické k západoevropskému standardu.³⁰⁷

Španělský předseda vlády 10. února 1978 jmenoval Leopolda Calvo Sotelo jako ministra vztahů s Evropským společenstvím. Jeho cílem byla koordinace španělské pozice během vyjednávání.³⁰⁸

3.2.2 70. léta

Vzhledem k demokratickému směřování Juana Carlose a Španělska, v lednu 1976 Rada ministrů zahraničí ES (EHS) obnovila obchodní jednání se Španělskem.³⁰⁹

V červenci 1976 nová vláda vydala prohlášení, jehož hlavním cílem bylo zdůraznění integrace Španělska do evropských a komunitárních institucí. Španělsko chtělo obnovit své místo v západní Evropě a udělit mezinárodní legitimitu procesu přechodu k demokracii. V této době už neexistovaly žádné politické důvody, které by znemožnily diskuzi o integraci Španělska do ES (EHS). Cílem členství v ES (EHS) mělo také být dosažení podpory a zapojení občanů a Parlamentu do tvorby zahraniční politiky. Jeho výhody i nevýhody měly totiž přímý dopad na všechno a všechny.³¹⁰

V červnu 1977 proběhly první parlamentní volby po pádu Francova režimu, a hned 28. července 1977 podalo Španělsko oficiální žádost o přistoupení ke Společenství. Následně v únoru 1978 vzniklo ve Španělsku Ministerstvo pro vztahy s ES.³¹¹ Jeho úkolem bylo zajištění

³⁰⁶ GUARDÍA: In Search..., s. 100-101.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 101.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 102.

³⁰⁹ BARTeŠ, Martin. Evropská zahraniční politika Španělska během procesu integrace do ES/EU. In NACHTIGALLOVÁ, Mariana. *Politické, sociální a ekonomické problémy v zemích Latinské Ameriky a Pyrenejského poloostrova*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů, 2004, s. 33.

³¹⁰ GUARDÍA: In Search..., s. 99-100.

³¹¹ KRUTÍLEK: Třetí rozšíření..., s. 87.

postupu směřujícím k přiřazení.³¹² „Španělská vláda se v souladu s ustanoveními článku 98 Smlouvy o založení Evropského společenství uhlí a oceli rozhodla oficiálně požádat o zahájení jednání o zařazení Španělska do tohoto Společenství jako plného člena.“³¹³ Stejně tak dle článku 237 Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství požádalo Španělsko o plné členství. A následovala žádost o plné členství v EUROATOMu na základě čl. 205 Smlouvy o založení Evropského společenství pro atomovou energii. Tato kapitola jednání byla jednou z nejjednodušších oblastí, protože Španělsko nemělo vyvinutý jaderný program.³¹⁴

V dubnu 1977 Španělsko ratifikovalo Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, oba pakty jsou součástí Organizace spojených národů z roku 1966. 24. září 1977 se Španělsko stalo členem Rady Evropy, na to v roce 1979 navazoval podpis Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.³¹⁵

Evropská rada v červnu 1977 vyjádřila své obavy ohledně dopadů přistoupení Španělska do ES v oblasti zemědělství. Rada ministrů odpověděla okamžitě dne 16. září 1977 na zasedání Rady. I přes obavy byla vyjádřena spokojenost s rozhodnutím o zahájení řízení dle článku 237.³¹⁶ 20. září 1977 Evropská rada oficiálně akceptovala přihlášku Španělska.³¹⁷

Oproti Portugalsku mělo Španělsko horší vyjednávání v tom, že nebylo členem ESVO. Nemělo tedy zkušenosti s tímto typem spolupráce. Nicméně v prosinci 1978 podepsalo dohodu o volném obchodu se státy ESVO, právoplatným členem se ale nestalo. Členství v OEEC do roku 1959 a v GATT od roku 1960 totiž Společenství nepovažovalo za tak důležité pro vyjednávání členství.³¹⁸

První úlohou Komise v souvislosti s otázkou rozšiřování je předložení zprávy Radě o důsledcích pro Společenství z roku 1978. Komise měla identifikovat společné problémy, šlo hlavně o průmyslové obchodní vztahy mezi Společenstvím a Španělskem, nerovnováhu v míře liberalizace obchodu a narušení hospodářské soutěže a podmínky hospodářské soutěže. Stejně tak zapojení Španělska do programů na restrukturalizaci průmyslu. Dále celní unii s ostatními územími Španělska – Ceuta, Melilla, Kanárské ostrovy apod.³¹⁹

³¹² BARTEŠ: *Evropská zahraniční politika...*, s. 33.

³¹³ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 8.

³¹⁴ Tamtéž, s. 9, 39.

³¹⁵ GUARDÍA: *In Search...*, s. 101.

³¹⁶ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 11, 9.

³¹⁷ GUARDÍA: *In Search...*, s. 102.

³¹⁸ KRUTÍLEK: *Třetí rozšíření...*, s. 87.

³¹⁹ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 15-16.

Protože i nadále existovalo riziko ohrožení demokracie, ES muselo ujistit Španělsko s pozitivní odpovědí na jejich přihlášku. V listopadu 1978 Evropská komise vydala Názor na žádost Španělska o členství. Na úvod Názoru bylo uvedeno několik obecných poznámek.³²⁰

Za prvé Španělsko pod vládou Juana Carlose 31. října 1975 přijalo novou ústavu a následující rok pod vedením ministra zahraničí Areilza se obrátilo k Evropě prostřednictvím jeho návštěv v Komisi a prohlášením o možnostech úprav dohody z roku 1970 a podáním přihlášky do ES (EHS). Toto rozhodnutí jednomyslně podporovaly všechny politické strany ve španělském parlamentu. Současně se Španělskem žádalo o přistoupení také Portugalsko a Řecko, očekávala se větší vnitřní soudržnost, společný měnový systém, přímé volby do Evropského parlamentu a posílení vztahů s Latinskou Amerikou.³²¹

Za druhé španělská ekonomika byla ve srovnání s ekonomikou Společenství malá, nepředstavovala závažné problémy. Nicméně se musely vyjasnit oblasti, ve kterých Španělsko nejvíce konkurovalo Společenství nebo otázky hospodářské soutěže.³²²

Dále k jednotlivým oblastem, primárně ekonomickým. Za prvé ekonomická situace ve Společenství v 60. letech vykazovala silný růst, který byl pozastaven hospodářskou krizí a s tím souvisejícími opatřeními. Díky tomu kandidátské země měly horší podmínky pro vstup do Společenství. V některých průmyslových odvětvích byla vidět recese zřetelně, hlavně v průmyslu železa, oceli nebo textilním průmyslu. Stejně tak recese zasáhla i zemědělství.³²³

Za druhé ekonomická situace ve Španělsku se začala rozvíjet, probíhala liberalizace zahraničních investic. Španělský průmysl měl silnou tarifní a netarifní ochranu a zisk z cestovního ruchu a přímých zahraničních investic. Vynikalo v textilním průmyslu, průmyslu železa a oceli, lodním stavitelství (španělské loděnice byly na třetím místě ve světě a byly vysoce konkurenční). Zemědělství také bylo pod vlivem opatření, která jej chránila před zahraniční konkurencí. Jako důsledek přistoupení, musel být zahájen liberalizační proces a obchod se zemědělskými produkty vykazující velký schodek (obilí, bílkoviny rostlinného původu, maso, mléčné produkty, přebytky ovoce, zeleniny, olivového oleje, rýže, pšenice a vína). Dalším problémem byly rozdílné ceny produktů mezi Španělskem a Společenstvím.³²⁴ Nejvyspělejší ekonomika Španělska v sekundárním a terciálním sektoru se vyskytovala na severu a severovýchodě země, oproti tomu jižní a jihozápadní provincie byly méně

³²⁰ Opinion on Spain's Application for Membership. Transmitted to the Council by the Commission on 29 November 1978. COM (78) 630 final, 30 November 1978. *Bulletin of the European Communities, Supplement 9/78*, s. 7.

³²¹ Tamtéž, s. 9.

³²² Tamtéž, s. 10.

³²³ Tamtéž, s. 10-11.

³²⁴ Tamtéž, s. 11-12.

rozvinuté, výjimku tvořil Madrid. Díky recesi byla hranice 7 % HDP během 60. let a poč. 70. let padla na 2,5 % v letech 1976 – 1977, zvýšila se nezaměstnanost na 900 000 osob (8 % pracovní síly oproti 5,6 % ve Společenství). Cílem španělské vlády s podporou všech politických stran v parlamentu bylo oživení ekonomiky, hlavně na základě paktu Moncloa vzniklého na podporu španělského podnikání a práce (zavedl daň z příjmu).³²⁵

Za třetí dopad přistoupení v průmyslu měl za následek, že musely být odstraněny rozdílné sazby (cla a netarifní překážky), musela proběhnout harmonizace základních podmínek hospodářské soutěže a zapojení Španělska do restrukturalizačních programů. Zásadní byla nutnost zavedení DPH jako přímé daně v okamžiku přistoupení a restrukturalizace textilního a ocelářského průmyslu.³²⁶

Za čtvrté dopad přistoupení v zemědělství byl v nárůstu zemědělské plochy ve Společenství o 30 % a zvýšení pracující populace v zemědělství o 31 %. Přijetím společné zemědělské politiky, zejména cenové hladiny a záruk, zvýšilo výrobní kapacitu prostřednictvím stimulace investic, nejvíce v případě produktů z oblasti Středomoří. Španělsko díky přistoupení začalo být schopno využívat vlastní zdroje zemědělství až na 85 %. Současně se objevily přebytky některých (víno, olivový olej, některé druhy ovoce a zeleniny). Byla zavedena strukturální reforma na podporu snížení rozdílů mezi zemědělskými podniky a příjmy zemědělců, současně také organizace trhu pro určité produkty (ověčí maso, nové brambory, alkohol).³²⁷

Za páté dopad přistoupení v rybolovu proběhl pomocí reorganizace flotily a rekvalifikace velkého množství rybářů.³²⁸

Za šesté v sociálních aspektech dopad přistoupení byl ve zvýšení nezaměstnanosti a v obavách ze zvýšení migrace za prací do zbytku Společenství. Z těchto důvodů byla zavedena postupná liberalizace pro přístup k práci a zavedení opatření (odborné vzdělávání) na snížení nezaměstnanosti. V roce 1977 Španělé zastupovali pouze 10 % z celkových zahraničních pracovníků z nečlenských zemí působících ve Společenství.³²⁹

Za sedmé v regionálních aspektech dopad přistoupení byl ve finanční podpoře určitých provincií, které měly slabou ekonomiku. Přistoupení Španělska mělo vliv na jih Francie, protože to byla konkurence v zemědělství.³³⁰

³²⁵ Opinion on Spain's Application..., s. 13-14.

³²⁶ Tamtéž, s. 14-15.

³²⁷ Tamtéž, s. 15-16.

³²⁸ Tamtéž, s. 17.

³²⁹ Tamtéž.

³³⁰ Tamtéž, s. 17-18.

Za osmé v otázkách vnějších vztahů přistoupení mělo vliv na zlepšení obchodní bilance a vztahů se zeměmi ze Středomoří – Izrael, Maroko, Tunisko, Kypr.³³¹

Za deváté ve výsledku Španělsko muselo odstranit tarify vůči Společenství, srovnat celní sazby, přijmout společnou zemědělskou politiku a zavést DPH. Společenství muselo přeorganizovat trh a změnit strukturu zemědělství, dále přispívat do programů států na podporu regionů zasažených nejvíce rozšířením. Tato opatření platila jak v zemědělství, průmyslu, tak v hospodářské soutěži. V oblasti trhu práce vznikla opatření zaměřená na sladění podmínek zaměstnání. Komise vydala kladné stanovisko k žádosti Španělska.³³²

Druhá část Názoru se zabývá specifickými faktory, které ovlivňují Španělsko a Společenství v případě rozšíření.

Za prvé zřízení celní unie ve Španělsku vycházelo z dohody mezi ES (EHS) a Španělskem ze dne 1. října 1970. Stanovila zrušení preferenčních sazeb v průmyslu, zemědělství a poplatků s rovnocenným účinkem jako clo. V případě Španělska se jednalo o přechodném období na odstranění obchodních překážek (nerovnováha v koncesích). V případě přijetí společného celního sazebníku a právních předpisů muselo Španělsko počítat se zavedením celních předpisů na tabák a ropné produkty, které dosud nemělo. Vůči nečlenským státům Španělsko mělo vyšší cla, i toto muselo být upraveno. V otázkách cla probíhala jednání o Kanárských ostrovech (měla zvláštní celní status) území Ceuta a Melilla (volné zóny). Přistoupením Španělska začalo profitovat i Andorrské knížectví, které se stalo enklávou ve Společenství.³³³

Za druhé zemědělství bylo pro Španělsko významné, zemědělská oblast pokrývala cca 55 % území země, cca 20 % obyvatelstva pracovalo v zemědělství a představovalo 9 % HDP Španělska (oproti 4 % HDP Společenství). Španělská obchodní bilance zemědělství vykazovala deficit, ale obdobně jak ve Společenství, se nejvíce dovážela kukuřice a olejnatá semena. Díky přistoupení se zvýšil výskyt těchto produktů a závislost Společenství na dodávkách ze světového trhu. Současně se více na trhu začaly objevovat produkty ze Středomoří (citrusy, ovoce, zelenina, olivový olej a víno). Španělsko muselo zrušit pevné ceny pro některé produkty a přizpůsobit se Společenství.³³⁴

³³¹ Opinion on Spain's Application..., s. 18-19.

³³² Tamtéž, s. 20-21.

³³³ Tamtéž, s. 23-24.

³³⁴ Tamtéž, s. 24, 26.

Za třetí otázky ohledně rybolovu byly rovněž důležité, protože vývoz ryb ze Španělska převažoval na dovozem, pro severní oblasti země to byl zdroj obživy. Přistoupení pro Španělsko znamenalo snížení rybolovu a vypovězení dohod se třetími zeměmi.³³⁵

Za čtvrté v průmyslu bylo Španělsko v top 10 zemí, které produkují ocel, svým přistoupením přispělo k produkci Společenství, které se zvýšila na 25 %. Textilní průmysl musel projít restrukturalizací, keramický průmysl prošel rozvojem, stejně tak i automobilový průmysl.³³⁶

Za páté díky přistoupení Španělsko získalo zdroje energie, protože bylo závislé na vnějších dodávkách. Součástí vstupu bylo podepsání smlouvy o nešíření jaderných zbraní a dohody o zárukách s EUROATOMem.³³⁷

Za šesté v sociálních aspektech se Španělsko potýkalo s vysokou nezaměstnaností mezi mladými lidmi a s nedostatečnou asimilací žen na trhu práce. Současně vstupem proběhlo sloučení španělské struktury vzdělávání se systémem ve Společenství. V případě svobody pohybu se objevily obavy z možné vysoké migrace ze Španělska, což zapříčinilo postupný přístup na trh práce Společenství.³³⁸

Za sedmé v regionálních aspektech byly viditelné rozdíly v jednotlivých regionech, nejvíce rozvinutý byl severovýchod země a Madrid. Přistoupením Španělska se zvýšily rozdíly v jednotlivých regionech, Francie získala konkurenci v zemědělství.³³⁹

Za osmé vstupem Španělsko muselo přijmout preferenční a nepreferenční dohody v oblasti vnějších vztahů. Současně muselo zrušit dohody uzavřené v oblastech, které spadaly do jurisdikce Společenství, vypovědět smlouvu se zeměmi ESVO.³⁴⁰

Za deváté v oblasti bankovníctví Španělsko přijalo koordinační směrnici Společenství o bankách (zakazuje použití kritéria ekonomických potřeb trhu) a dále zrušilo pravidlo, kdy cizinci nemohou mít více než 15 % akcií ve španělských bankách. Toto bylo neslučitelné se Smlouvou EHS, pokud šlo o příslušníka členského státu. V případě pojišťovnictví se významné změny nestaly.³⁴¹

Za desáté v oblasti dopravy Španělsko upravilo ustanovení o režimu vývozních úvěrů (mohly být přepravovány pouze plavidly pod španělskou vlajkou) a že všechny plavidla

³³⁵ Opinion on Spain's Application, s. 27.

³³⁶ Tamtéž, s. 28, 30.

³³⁷ Tamtéž, s. 30-31.

³³⁸ Tamtéž, s. 32-33.

³³⁹ Tamtéž, s. 34.

³⁴⁰ Tamtéž, s. 35-36.

³⁴¹ Tamtéž, s. 36-37.

se španělskou vlajkou musí mít větší podíl španělské posádky. Po vstupu zavedlo kontroly poplatků a uplatňování pokut na dopravce.³⁴²

Jak uvedl předseda Rady ve svém prohlášení při zahájení přístupových jednání dne 5. února 1979, probíhají tato jednání na základě přijetí *acquis communautaire* ze strany Španělska. Model vyjednávání byl přijat Společenstvím na základě předchozích dvou kol rozhovorů o rozšíření. Komise a sekretariát Rady hrály důležitou úlohu při formulování politik, směřování pracovních skupin a vedoucí konferenci o vyjednávání na úrovni ministrů a zástupců. V dopise Komise Radě ze dne 26. března 1979 byl uveden návrh postoje Společenství na prvním zasedání konference na úrovni zástupců (postup pro jednání a organizaci jednání). Schůze se konaly na úrovni zástupců a ministrů, pracovních skupin, podobně jako první a druhé kolo jednání o rozšíření. Byl zřízen sekretariát konference, pod vedením generálního tajemníka Rady Společenství, složený z úředníků generálního sekretariátu Rady a jmenovaných španělskou delegací.³⁴³

Komise dospěla k závěru, že vstup Španělska bude mít za následek problém v rovnováze na trhu v těch odvětvích, ve kterých je Společenství již více než soběstačné nebo kde to přinese přídavek španělské produkce. Mimo to v roce 1979 Rada ministrů uvedla, že je nutné zrušení dovozních cel mezi Společenstvím a Španělskem.³⁴⁴

V červnu 1979 byla zrealizována diskuze v parlamentu s kladným ohlasem. Primárně bylo zjištěno, že „*integrace je pro iberskou zemi jedinou reálnou volbou.*“³⁴⁵ Poslanecká sněmovna Španělska přijala 285 hlasy ku 2 návrh ve prospěch přistoupení k ES.³⁴⁶ Mezi obyvatelstvem bylo členství v ES bráno jako hnací motor hospodářských a sociálních reforem s cílem zvýšit životní úroveň.³⁴⁷

V otázkách zemědělství bylo základním materiálem z června 1979 zhodnocení dosavadní situace ve Španělsku. Obchodní bilance se Společenstvím vykazovala přebytek v roce 1979 a produkty jsou konkurenceschopné.³⁴⁸

Na prvních zasedání konference na úrovni náměstků dne 15. června 1979, které se zabývalo procesními a organizačními otázkami, se současně jednalo o celní unii a volném pohybu průmyslových výrobků. Španělsko svým kumulativním vícestupňovým systémem daně z obratu narušovalo volný pohyb zboží a služeb. Reakcí Komise byla povinnost

³⁴² Opinion on Spain's Application, s. 37.

³⁴³ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 16.

³⁴⁴ Tamtéž, s. 17.

³⁴⁵ BARTEŠ: *Evropská zahraniční politika...*, s. 33.

³⁴⁶ GUARDÍA: *In Search...*, s. 103.

³⁴⁷ BARTEŠ: *Evropská zahraniční politika...*, s. 35.

³⁴⁸ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 33.

Španělska ke dni přistoupení zavést systém DPH. Mimo to Řecko požadovalo domluvit integrované středomořské programy a otázky okolo vína s možností bojkotu přistoupení Španělska.³⁴⁹

Generální sekretariát Rady v srpnu 1979 se vyjádřil, že vlastní jednání budou zahájena po létě společnou přípravou na hlavních kapitolách, které mají být projednány, na jejichž základě by mohla probíhat zásadní jednání podle jednotlivých odvětví. Cílem prvního kola jednání, které se zaměřuje na získání celkového obrazu a identifikaci základních problémů, které je třeba vyřešit v následujícím kole jednání.³⁵⁰

3.2.3 80. léta

Stěžejním tématem bylo zemědělství, kdy skladba španělské ekonomiky byla odlišná od hospodářství Společenství. Ve Španělsku převažovala rostlinná výroba nad živočišnou. Byly vidět i jednotlivé rozdíly mezi regiony, rozdílná míra zaměstnanosti a nízké příjmy na obyvatele. Levné španělské zemědělské produkty představovaly hrozbu pro Francii a Itálii, které produkovaly podobné plodiny ze středomořské oblasti.³⁵¹

K přistoupení Španělska se rovněž vyjádřil i Hospodářský a sociální výbor, který zdůraznil, že vstup Španělska do ES je logickým vyústěním a rozvojem ES, ale nutné se vyhnout urychlenému jednání a zajistit podmínky pro zdravou a stabilní strukturu. Integrace Španělska změní velikost a složení zemědělského odvětví Společenství. Je samozřejmé, že vstup do Společenství znamená přijetí *acquis communautaire* jako celku, toto je základní pravidlo jakéhokoliv společenství. Navzdory značného pokroku dosaženého v průmyslu, tvoří zemědělství stále významnou část španělského zahraničního obchodu, což představuje 17 % dovozů a 20 % vývozu.³⁵²

V otázkách finančních prostředků Společenství a dopadu rozšíření o Španělsko bylo zjištěno, že to bude mít za následek čisté zvýšení zemědělských výdajů a výdajů spojených s uplatňováním politiky regionálního rozvoje, sociální politiky apod.³⁵³

V roce 1980 se projednávaly otázky týkající se ovoce, zeleniny, rostlinných olejů, tuků a vína. Zde byly značné obavy italské či francouzské strany, aby se Komise, potažmo Společenství bylo schopno vypořádat se Španělskem a nezanechalo to vývozním trhu

³⁴⁹ GEARY: *The Third Enlargement*, s. 25-27.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 18.

³⁵¹ KRUTÍLEK: *Třetí rozšíření...*, s. 89.

³⁵² GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 18.

³⁵³ Tamtéž, s. 19.

problémy.³⁵⁴ Francie přerušila vyjednávání od 30. června 1980 dokud nebyla Společná zemědělská politika a rozpočet Společenství revidovány.³⁵⁵

Nejpodrobnější část jednání Společenství se Španělskem se týkala obchodu, volného pohybu zboží, práce a kapitálu. Na základě sdělení Komise z roku 1980 je nutné, aby Španělsko přistoupilo k celní unii, je nemyslitelné. Pokud by se tak nestalo, znamenalo by to zpětný krok, nebývalé uspořádání a zavedení nových pravidel společné spolupráce. Španělsko k tomuto mělo připomínky: kvótová cla by neměla být považována za základní clo, a že kvóty platné v době přistoupení zůstávají nezměněny po dobu jejich platnosti, který by mohla trvat nejvýše dvanáct měsíců během přechodného období. Španělsko požaduje tuto odchylku pro všechny kvóty, které budou existovat v době den před přistoupením. ES na to odpovědělo, že pokud by byla v souvislosti s celními kvótami zvažována nějaká odůvodněná odchylka, týkala by se pouze velmi malého počtu kvót, přesně stanovených podle typu, výše a délky trvání jednání. Žádost Španělska tedy nemůže být přijata jako taková.³⁵⁶

Bylo ujednáno, že španělská aplikace společného celního sazebníku bude postupně zaváděna v ročních fázích období uplatňování přechodných opatření. Časový harmonogram sbližování bude shodný s harmonogramem pro rozdělení celních sazeb mezi stávající Společenství a Španělskem, zejména s cílem zabránit jakémukoliv zastavení obchodu v případě rozporu.³⁵⁷

23. února 1981 proběhl pokus o státní převrat, který Španělsko ustálo a tři dny na to byl zvolen novým premiérem Leopoldo Calvo Sotelo. Tento úspěch Španělska ovlivnil také přistoupení, oslavily jej i orgány Společenství. 8. března 1981 Evropský parlament zašel tak daleko, že přijal usnesení podporující demokratické Španělsko a vyzvalo Evropskou komisi a Radu, aby přijaly opatření, která mohou být považována za nezbytná pro urychlení vstupních jednání. O tři dny později předseda Rady ministrů potvrdil svůj závazek v integraci Španělska, plně si uvědomil politickou důležitost přistoupení Španělska vůči ostatním demokratickým státům. To usnadnilo rozhovory se španělskou delegací v oblastech, jako je zemědělství a tarify.³⁵⁸

Španělsko využilo jakoukoliv vhodnou příležitost, aby připomnělo veřejnému mínění a vládám ES, že Španělsko se nehodlá vzdát svého členství, např. v době, kdy Juan Carlos získal

³⁵⁴ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 34.

³⁵⁵ GUARDÍA: *In Search...*, s. 103.

³⁵⁶ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 20-22.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 23.

³⁵⁸ GUARDÍA: *In Search...*, s. 103.

„*International Charlemagne Prize of the City of Aachen*“.³⁵⁹ Jinak řečeno mezinárodní Cena Karla Velikého, což je nejstarší a nejznámější ocenění za práci vykonanou ve službách evropského sjednocení. Cena je pojmenována po Karlu Velikém, franském králi, který je považován za „Otce Evropy“.³⁶⁰

Vstup do ES (EHS) byl také ovlivněn integrací Španělska do NATO 30. května 1982. Znamenalo to větší ujistění hlavně pro Francii, která byla k přistoupení Španělska do ES (EHS) skeptická.³⁶¹

V červnu 1982 se opět španělská přihláška zastavila kvůli Francii, která měla námitky proti celému jižnímu rozšíření. Nový prezident Francie Mitterand napodoboval svého předchůdce a trval na stejně staré potřebě řešit nevyřešené problémy před pokročením integrace. S ohledem na tuto skutečnost Evropská rada požádala Evropskou komisi o doplňující studii o důsledcích členství Španělska a Portugalska v orgánech ES. Ve Španělsku se toto nové francouzské rušení shodovalo s koncem období UCD. Jakmile PSOE získalo absolutní většinu ve všeobecných volbách v roce 1982, nová vláda pod vedením Gonzáleze, změnila zavedenou politiku pro ES. V tomto okamžiku bylo z celkem šestnácti kapitol vyjednávání uzavřeno šest a dalších sedm bylo v závěrečné fázi, ačkoliv nejkontroverznější aspekty, jako rybolov a zemědělství, stále nebyly projednány. Průmysl byl řešen prostřednictvím domácího restrukturalizačního programu na základě zákona o restrukturalizaci a reindustrializaci i přes spory s odborovou opozicí. Socialistická vláda se zaměřila na rostoucí specializaci (textil, obuv), zlepšení kvality španělských výrobků (jako je ocel) a snížení poptávky po produktech (stavba lodí). Současně efekty byly přesměrovány na konkurenceschopnost odvětví, jako je elektrifikace nebo recyklace odpadu. Přestože sociální náklady na zdroje a zaměstnanost byly obrovské, restrukturalizace průmyslu byla nezbytným a nakonec pozitivním krokem na cestě k přizpůsobení Španělska požadavkům ES. Navzdory protestům proti sociálním důsledkům restrukturalizace, se odborové organizace rozhodly přijmout záruky vlády, které mají pozitivní vliv na budoucí vytváření nových pracovních míst, navíc hospodářská pomoc ES bude poskytnuta okamžitě po přistoupení.³⁶² V roce 1982 se předsedou vlády stal socialista Felipe González, který oživil snahu Španělska vstoupit do ES (EHS). Byl proevropský, zavedl ekonomické reformy. Přístupová jednání probíhala dobře, pouze byla

³⁵⁹ GUARDÍA: In Search..., s. 104.

³⁶⁰ *The International Charlemagne Prize of Aachen* [online]. Karls Preis [cit. 3. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://www.karlspreis.de/en/>>.

³⁶¹ GUARDÍA: In Search..., s. 103-104.

³⁶² Tamtéž, s. 104.

sporná témata, jako zemědělství a rybolov.³⁶³ V roce 1983 Evropská komise opět potvrdila svou podporu ve členství Španělska a Portugalska. González trval na tom, že integrace je proces, kterého se Španělsko nemůže a nesmí vzdát, proces bude prováděn důstojně a v zájmu ochrany zájmů země. Aby získal ještě větší podporu, byl velvyslancem ve Francii jmenován Joan Reventós, což byla jedna z postav PSOE (měl ve Francii významné kontakty).³⁶⁴

V roce 1983 se začala projednávat účast španělských vědců ve Společném výzkumném středisku, stejně tak záruky, podpora zdraví a občanskoprávní odpovědnosti v oblasti jaderné energie. Tarify pro dopravu zboží, oceli, výroba kovů.³⁶⁵

Francouzský prezident Francois Mitterrand v letech 1982 a 1983 změnil názor, a díky mezinárodní situaci španělská jednání se blížila ke konci. V roce 1983 probíhal neformální summit premiérů socialistů středomořských států ES (EHS) a kandidátských zemí. Účastnilo se rovněž Španělsko, znamenalo to významný pokrok.³⁶⁶

Od roku 1983 začala probíhat nová fáze vyjednávání. Evropská rada na zasedání ve Stuttgartu v červnu 1983 uspěla, mimo jiné, při ochraně svých zájmů při rozhodování o změně Společné zemědělské politiky. Bylo dojednáno, že na začátku roku 1985 bude zavedeno sedmileté přechodné období pro začlenění španělského zemědělství do Společné zemědělské politiky a další prodloužení mezi čtyřmi a sedmi roky, pokud je do konkurenceschopnější ovoce a olivový olej. Španělské členství ve skutečnosti zvýšilo půdu na pěstování o 30 % a čerstvé ovoce o 48 %.³⁶⁷

Rybolov byla poslední položka přístupových jednání. ES se zdráhalo poskytnout Španělsku neomezený přístup do svých teritoriálních vod, španělská rybářská loďstva byla větší než flotila Společenství. Navíc v roce 1984 se uskutečnily opakované střety mezi španělskými, francouzskými a irskými plavidly. Všechny strany v roce 1985 uzavřely dohodu o rybolovu.³⁶⁸

Na zasedání Evropské rady ve Fontainebleau v červnu 1984 bylo potvrzeno, že Společenství bude muset vyvinout veškeré úsilí, aby vytvořilo správné podmínky pro úspěch tohoto rozšíření. Při jednání se Španělskem o rybolovu, zajistit zachování populací ryb, reformu společné organizace trhu s vínem, aby bylo zajištěno, že množství vína vyprodukovaného ve Společenství bude kontrolována a že bude zajištěna spravedlivá rovnováha mezi dohodami o zemědělství a průmyslu.³⁶⁹ Dále vedoucí představitelé států a vlád ES stanovili program

³⁶³ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 4.

³⁶⁴ GUARDÍA: *In Search...*, s. 105.

³⁶⁵ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 40.

³⁶⁶ Tamtéž, s. 4.

³⁶⁷ GUARDÍA: *In Search...*, s. 105.

³⁶⁸ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 5.

³⁶⁹ Tamtéž, s. 12.

pro závěrečné etapy jednání o přistoupení Španělska a Portugalska, prozatímně stanovený termín pro přistoupení na 1. ledna 1986.³⁷⁰ Na to navazovalo zasedání Evropské rady z prosince 1984, kde bylo dohodnuto, že by Evropská rada mohla ve svých závěrech poskytnout prostřednictvím ministra zahraničních věcí pevný pokyn k zajištění předložení co nejvíce hlavních vyjednávacích kapitol. Na základě zkušeností z irského předsednictví bylo zjištěno, že všechny členské státy musí prokázat mnohem větší flexibilitu, potřeba dosáhnout dohody s kandidátskými zeměmi, které prokázaly připravenost snížit své požadavky ve všech hlavních bodech.³⁷¹

Společná rybářská politika byla hlavním zdrojem znepokojení některých členských států ES před přistoupením Španělska do ES. V roce 1984 stále nebyl dohodnut balíček týkající se rybolovu, zbývajícím problémem je rozhodnutí o tom, kdy má být plavidlům poskytnutý přístup k vodám Společenství. Bylo vyjednáno, že Rada může rozhodnout o prodloužení o dobu kratší než 5 let a o úpravách původních přechodných opatření před 30. 6. 1994. Jedině Itálie a Řecko tento kompromis blokovalo, kdy Itálie byla rozhodnuta ukončit blokaci v případě dohody v oblasti vína. Předseda irské vlády vyzval italského a řeckého premiéra, aby kompromis přijali. Evropská rada nevypracovává oficiální stanovisko Společenství, ale poskytuje Radě pokyny. Ve formálním závěru Evropské rady k otázce rybolovu by neměly být uvedeny žádné odkazy s výjimkou obecné podoby. V případě přechodných období může Rada rozhodnout v souladu s článkem 43 Smlouvy o odklad pět nebo méně let. Rada do 30. června 1994 rozhodne o jakýchkoliv úpravách, která považuje za přijatelný pro přechodná opatření platná pro toto přechodné období až do pěti let. V každém případě se *aquis communautaire*, které existuje na konci tohoto dodatečného období, stává použitelným pro nové členské státy.³⁷²

V rozhovorech o rozšiřování Společenství byly i zájmové skupiny, mezi kterými byly velké zemědělství skupiny, které se obávaly dopadu na společnou zemědělskou politiku v důsledku přistoupení Španělska. V roce 1984 na základě dokumentace Španělsko vneslo otázky o sociálních záležitostech (rovné zacházení, rodinné dávky), olivovém oleji, délce přechodného období (deset let pro zvláštní opatření, sedm let pro všechna odvětví včetně ovoce a zeleniny), rybolov (Španělsko bylo připraveno omezit svou přítomnost ve vodách

³⁷⁰ GUARDÍA: In Search..., s. 105.

³⁷¹ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 12-13.

³⁷² Tamtéž, s. 13-14.

Společenství na 323 z 11 000 počtu plavidel za předpokladu, že Společenství převezme všechny dohody Španělska se třetími zeměmi) a institucionální otázky.³⁷³

S přistoupením Španělska do ES souvisí i institucionální změny v orgánech Společenství. Od roku 1984 se institucionální otázky začaly řešit, Španělsko v Evropském parlamentu dostalo přiděl 60 křesel bez úpravy počtu mandátů ostatním členům. V Radě ministrů tomu bylo 8 hlasů (Portugalsko 5 hlasů). V Komisi získalo dvě místa (Portugalsko jedno).³⁷⁴

V roce 1985 bylo vydáno sdělení Komise ohledně zemědělství a obchodu. V zemědělství byly stanoveny kvóty z hlediska objemu a přínosu z 10% roční (kumulativní) míry progresu. Španělsko odstranilo omezení od začátku následujícího roku, společně se Společenstvím nevyužívali poskytování subvencí a náhrad při obchodování s ovocem a zeleninou. V případě obchodu se třetími zeměmi Španělsko uplatňovalo kvantitativní omezení.³⁷⁵

Na počátku jara 1985 se jednání mezi Španělskem a Společenství dostala do konečné fáze: od 17. do 22. března se uskutečnilo nepřetržité zasedání, které vyřešilo kapitolu o rybnářství. Sjednání přechodných období bylo jedním z hlavních cílů španělských delegátů. Ve skutečnosti bylo sedmnáctileté období, které bylo Španělsku poskytnuto, aby se jeho obrovská rybnářská flotila byla schopna přizpůsobit politice Společenství, byla nejdělsí doba, kdy byla udělena kterémukoliv státu v jakékoliv záležitosti. Představitelé státu byli potěšeni, co se odrazilo i v postojích obyvatelstva. V březnu 1985 *Centro de Investigaciones Sociológicas* uvedlo, že 53 % dotázaných bylo pro nebo i velmi pro španělské zapojení do ES, na rozdíl od 20 % dotázaných, kteří byli mírně proti nebo silně proti vstupu.³⁷⁶

Díky vyřešení britské rozpočtové otázky Evropská rada ve Fontainebleau stanovila leden 1986 jako datum vstupu Španělska i Portugalska do ES. Mitterand poté přijel do Madridu osobně podat zprávu o výsledku jednání. Jednání se Španělskem trvala šest let, celkově uplynulo osm let mezi žádostí o vstup do ES a vstupem do ES. ES bylo v případě přistoupení Španělska poučeno z rychlého postupu Řecka. Díky Španělsku získalo ES přístup k politickým vztahům s Latinskou Amerikou.³⁷⁷ Zrušení sazeb probíhalo od roku 1986 do roku 1992

³⁷³ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 37-38.

³⁷⁴ Tamtéž, s. 40-41.

³⁷⁵ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 36-37.

³⁷⁶ GUARDÍA: *In Search...*, s. 105.

³⁷⁷ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 5.

a Španělsko muselo zavést daň z přidané hodnoty od prvního dne členství v ES; jinými slovy, spojila DPH s úplným otevřením své ekonomiky ES.³⁷⁸

3.2.4 Závěry jednání mezi Španělskem a Společenstvím

- **Zemědělství:** dovoz mléka, smetany, másla, sýrů, hovězího a telecího masa a pšenice obecné z ES podléhalo zvláštnímu přechodnému desetiletému období. ES zavedlo desetileté období, kdy zrušilo cla na španělský vývoz čerstvého ovoce a zeleniny, rostlinného oleje a tuků. Španělské kvantitativní kontroly dovozu osiva a semenného oleje zůstaly v platnosti po dobu prvních pěti let.
- **Rybolov:** byla dohodnuta zvláštní pravidla pro rybolov v mezích šesti a dvanácti mílich. Španělští rybáři získali povolení vstup do irských vod až od konce 1995. Maximálně 300 plavidel mělo licenci pro lov štikozubce obecného. Bylo také omezení na počet specializovaných plavidel, která mohla být provozována. Byly stanoveny limity úlovků pro několik druhů pro zachování populace ryb. Vzájemné dohody o rybolovu obou kandidátských zemí byly vypracovány po dohodě s ES před koncem přístupových jednání.
- **Sociální záležitosti:** španělští pracovníci, kteří již měli práci v ES, dostali nárok na rovné zacházení, i když byli v době přistoupení nezaměstnaní. Další španělští pracovníci získali po sedmi letech volný přístup k zaměstnání. Ustanovení týkající se rodinných přídatků ES se na tři roky nevztahovalo na členy rodiny pracovníků, kteří zůstávali v zemi původu, vznikla omezení pro hledání zaměstnání v Lucembursku.
- **Rozpočtové příspěvky:** byl odsouhlasen vzorec podobný tomu, který byl použit pro přistoupení Řecka. Španělsko plně zaplatilo svůj vlastní podíl na vlastních zdrojích. Španělsko nebylo čistým přispěvatelem.
- **Kanárské ostrovy:** Kanárské ostrovy nebyly součástí celní unie, což znamená, že se neuplatňovala pravidla ES upravující dovoz ze třetích zemí. Společná zemědělská politika, části společné rybářské politiky a DPH se na Kanárské ostrovy nevztahovaly.³⁷⁹

3.3 Dílčí závěr

Španělsko na počátku 20. století procházelo různými formami politických režimů, hledalo tu nejlepší variantu, až skončilo ve 30. letech v občanské válce, na jejímž konci se země ocitla v diktatuře. Hlavní osobou diktatury byl generál Franco, jehož přívrženci se nazývali

³⁷⁸ GUARDÍA: In Search..., s. 105.

³⁷⁹ GEARY: *The Third Enlargement...*, s. 42-43.

frankisté. I když se jednalo o diktaturu, tak se Franco opíral o církve a katolicismus. Po dobu existence frankismu, španělská monarchie byla v exilu, ze kterého se později vrátil nejmladší člen – Juan Carlos, kterého si Franci vychoval jako pokračovatele ve vedení země. Po smrti generála Franca se Juan Carlos ujal vlády, ze Španělska se stala opět monarchie, tentokrát na cestě k demokracii.

V roce 1976 vznikla nová vláda, která byla stěžejní ve výsledku dalšího směřování země. Proběhla legalizace všech politických stran, reorganizace úřední struktury.

První volby po roce 1936 se konaly v roce 1977, zapojilo se velké množství politických stran nejen celostátního, ale také regionálního (nacionalistického) charakteru. Následovala spolupráce na vzniku nové ústavy, která byla v parlamentu schválena v roce 1978. Otázka ozbrojených sil a postavení armády se vyřešila, oproti tomu začaly být problémy se separatistickými oblastmi. Z pohledu počtu vlád se Španělsko jeví mnohem stabilněji, než Portugalsko. Vyjednávání se ujal sám Juan Carlos a jím jmenovaní předsedové vlády a ministři zahraničí.

Španělsko nestálo u zrodu NATO, ani nebylo součástí Marshallova plánu. Mělo problémy s teroristickou organizací ETA, z důvodu řešení této organizace mělo být Španělsko vyloučeno i z OSN, jehož členem se stalo v roce 1955. Dále se stalo signatářem Helsinské deklarace o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, členem OEEC, GATT a Mezinárodního měnového fondu v době trvání diktatury.

V době, kdy Velká Británie v 60. letech žádala o členství v ES (EHS), mělo Španělsko zájem stát se přidruženým členem. Jednání skončila v roce 1970 uzavřením obchodní dohody o redukcii tarifů. Tato dohoda byla významným krokem, Španělsko přijalo stabilizační plán a začalo vyjednávat s Německem, které podporovalo členství Španělska v ES (EHS).

28. července 1977 podalo Španělsko oficiální žádost o přistoupení ke Společenství a zřídilo speciální ministerstvo pro vztahy s ES. V září téhož roku ES akceptovalo přihlášku. Španělsko se rovněž v září stalo členem Rady Evropy a podepsalo Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod. Vyjednávání začala probíhat od roku 1978, kdy Komise posoudila stav Španělska a vliv jeho přistoupení.

ES požadovalo splnění několika podmínek. Španělsko muselo odstranit tarify vůči Společenství, sjednotit celní sazby včetně přijetí společného celního sazebníku. Přijmout společnou zemědělskou politiku. Zajistit rovnováhu hospodářské soutěže zrušením nevhodných tarifů a daní, oproti tomu zavést DPH. Španělsko muselo přistoupit k volnému pohybu osob, zboží, kapitálu a služeb a k tomu odstranit všechny překážky – hlavně tarify a cla. V otázkách zemědělství muselo Španělsko redukovat výrobu některých produktů,

aby se zabránilo vysoké konkurenci Španělska vůči ostatním zemím (víno, olivový olej, některé druhy ovoce a zeleniny). V souvislosti s tímto, Španělsko muselo zrušit svůj systém pevně stanovených cen na jednotlivé produkty (ceny byly v mnoha ohledech od dost nižší než ve Společenství) a přizpůsobit se cenám ve Společenství. Stejně tak v rybolovu muselo Španělsko snížit produkci a vypovědět všechny dohody se třetími zeměmi. Dále Španělsko muselo podepsat smlouvu o nešíření jaderných zbraní. V otázkách bankovníctví Španělsko muselo zrušit pravidlo o počtu akcií pro cizince. Stejně tak pravidlo, že některé zboží musí být přepravováno pouze pod španělskou vlajkou, nebo investiční prémie pro lodní společnosti musela být zrušena. Oproti tomu Španělsko muselo zavést přísnější kontroly dopravců. V otázkách pohybu pracovníků Španělsko mělo sedmileté přechodné období.

Samozřejmostí je přijetí *acquis communautaire* a s tím související přistoupení k dohodám a smlouvám, které Společenství má se třetími zeměmi.

Významným krokem byl vstup Španělska do NATO v roce 1982, ve stejnou dobu se změnil postoj Francie k jižnímu rozšíření, kdy dosud byla velice proti. Tím se vyjednávání znatelně urychlila, protože španělská přihláška brzdila i přihlášku portugalskou.

První termín vstupu k 1. lednu 1984 se jevil jako nereálný, ovšem k 1. lednu 1986 Španělsko spolu s Portugalskem vstoupilo do ES.

Závěr

Jižní rozšíření se stalo pro Společenství významným krokem, protože poprvé přijímalo země, které měly zkušenost s diktaturou. Kromě Řecka se jednalo o Portugalsko a Španělsko.

Výchozí pozice Portugalska a Španělska, ač by se mohlo zdát, nebyla stejná. Stejně tak i diktatura v obou zemích nevykazovala stejné znaky, a její představitelé nebyli v nijak přátelském vztahu. Portugalsko stále žilo z dob minulých, kdy bylo koloniální mocností a nechtělo se smířit s faktem, že tomu už tak není. Španělsko smířeno už bylo, protože samo mělo vnitřní problémy a občanskou válku. Společně pro obě diktatury bylo výsadní postavení církve v zemi.

Vůči vnějším vztahům, diktatura Portugalska nebyla tak izolovaná vůči okolnímu světu. Již dříve vstoupilo do OEEC, NATO i OSN. Jako významnou výhodu lze považovat členství v ESVO, díky kterému Portugalsko získalo zkušenosti s tímto typem společenství. Španělsko se do NATO, OEEC a OSN také připojilo, ale až o několik let později.

Stejně tak přechod k demokracii neproběhl stejně, Portugalsko zažilo Karafiátovou revoluci a vznik demokracie od začátku pomocí střídání několika vlád a revizí nové ústavy. Ve Španělsku přechod proběhl klidněji, protože už Franco za svého života určil svého nástupce – Juana Carlose. Ten se stal hlavní osobou spolu s předsedy vlády v procesu demokratizace země. V otázkách vlády bylo Španělsko stabilnější.

Tématem diplomové práce byla komparace přístupu Portugalska a Španělska do Evropských společenství a byly položeny tyto výzkumné otázky: Jaké byly vlivy přístupového procesu na demokratizaci v těchto zemích? Lišily se?

Tím, že Portugalsko i Španělsko v průběhu svého demokratizačního procesu přistupovalo také do Společenství, mělo to vliv na demokratizaci. Portugalsko muselo odstranit vedoucí úlohu armády v zemi a s tím související revizi své ústavy. Jako garant demokracie vznikl Ústavní soud. Dále zajistit existenci svobodných voleb, politických stran, stabilitu vlády. Obdobně v případě Španělska byla požadována nová ústava, svobodné volby, legalizace všech politických stran. Z části se vlivy v těchto zemích lišily, po Španělsku nebylo požadováno upravení úlohy armády v zemi, oproti tomu byl požadavek na legalizaci všech politických stran, tedy i komunistů, kteří byli dosud ve Španělsku zakázáni.

Vliv ES na demokratizační proces v Portugalsku a Španělsku je znatelný. V obou případech po konci diktatury, obě země zahájily demokratizaci zavedením nové ústavy a svobodných voleb. Obě země si rovněž vytyčily za svůj cíl stát se členem ES, v podání přihlášky rozhodně neotálely. Jako první v roce 1977 podalo přihlášku do ES (EHS)

Portugalsko, o několik měsíců později se přidalo také Španělsko. Od začátků se vyjednávání vedla samostatně, i když Společenství chtělo, aby obě země přistoupily společně. To především Portugalsko neslo těžce, protože muselo čekat na Španělsko, až se s ES (EHS) domluví na podmínkách. Na vyjednávání mělo značný vliv i Německo, jakožto členský stát Společenství. Podporovalo obě země, aby přistoupily. Obhajovalo jejich přínos. Oproti tomu byl znatelný zdrženlivý, až odmítavý postoj Francie. USA od 70. let rovněž podporovalo Portugalsko, hlavně jeho členství v OSN.

Protože se chtěly stát členem ES, musely v některých věcech změnit svůj postoj, svůj systém. V případě Portugalska mělo Společenství jasné požadavky. Z ústavy musela být odstraněna vedoucí úloha armády v zemi a její účast ve vládě. Dále se Společenství nelíbilo znárodnění sektorů ekonomiky. V otázkách zemědělství Portugalsko získalo peníze z EAGGF nad plánovaný rámec. Stanovily se podmínky pro obchodování s některými typy zboží, stejně jako limity pro rybolov. Portugalsko mělo přechodné období pro volný přístup k zaměstnání ve zbytku Společenství. Celkově jednání s Portugalskem probíhala rychleji a pružněji.

Španělsko vzhledem ke své větší izolaci mělo vyjednávání těžší. Primárně Společenství požadovalo zrušit ochranné tarify vůči ostatním zemím. Muselo zavést DPH, redukovat výrobu některých produktů v zemědělství, přizpůsobit se cenám Společenství nebo zavést kontroly dopravců. Stejně jako Portugalsko mělo přechodné období pro volný přístup k zaměstnání.

Všechna jednání byla ukončena a obě země vstoupily do ES k 1. lednu 1986.

Hypotéza, že přístupový proces do ES podpořil demokratizaci v těchto zemích, neboť země byly v jeho důsledku nuceny přijmout ústavní a jiné politické reformy, se potvrdila.

Seznam literatury a použitých zdrojů (bibliografie)

Primární zdroje

António de Spínola [online]. Presidency of the Portuguese Republic [cit. 20. července 2018]. Dostupné na <<http://www.presidencia.pt/?idc=13&idi=3352&idl=2>>.

Členové Rady Evropy [online]. Rada Evropy, 4. června 2014 [cit. 20. září 2018]. Dostupné na <<http://www.radaevropy.cz/clenske-staty-rady-evropy.html>>.

Decreto de Aprovação da Constituição da República Portuguesa ze dne 2. dubna 1976. Dostupné na <<http://www.tribunalconstitucional.pt/tc/content/files/crp/crp1976.pdf>>.

EEC-Portugal ze dne 10. července 1975. Dostupné na <<http://aei.pitt.edu/94505/1/eec-portugal.pdf>>.

Elecciones Generales de 1 de marzo de 1979 [online]. Congreso [cit. 10. října 2018]. Dostupné na <<http://www.congreso.es/consti/elecciones/generales/resultados.jsp?fecha=01/03/1979>>.

Elecciones Generales de 15 de junio de 1977 [online]. Congreso [cit. 10. října 2018]. Dostupné na <<http://www.congreso.es/consti/elecciones/generales/resultados.jsp?fecha=15/06/1977>>.

Elecciones Generales de 22 de junio de 1986 [online]. Congreso [cit. 13. října 2018]. Dostupné na <<http://www.congreso.es/consti/elecciones/generales/resultados.jsp?fecha=22/06/1986>>.

Elecciones Generales de 28 de octubre de 1982 [online]. Congreso [cit. 13. října 2018]. Dostupné na <<http://www.congreso.es/consti/elecciones/generales/resultados.jsp?fecha=28/10/1982>>.

European Council Meeting at Fontainebleu, Conclusions of the Presidency z června 1984, 10 s. Dostupné na <https://www.consilium.europa.eu/media/20673/1984_june_-_fontainebleau__eng_.pdf>.

European Monetary Agreement ze dne 15. srpna 1955. Dostupné na <https://www.cvce.eu/en/obj/european_monetary_agreement_paris_5_august_1955-en-58d18d59-c3b0-4bdc-9756-d23dd322382d.html>.

GEARY, Michael J. *The Third Enlargement: Spain's and Portugal's Access to the EEC report on The Council of Ministers archival material*. Brussel: Council of the European Union, 2009, 65 s.

Glossário de siglas partidárias [online]. Assembleia da República [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <http://www.parlamento.pt/Parlamento/Paginas/GlossarioSiglasPartidarias.aspx>.

Governos Anteriores [online]. Governo da República Portuguesa, 2017 [cit. 3. srpna 2018]. Dostupné na <https://www.portugal.gov.pt/pt/gc21/governo/governos-antteriores>.

1.a República [online]. Assembleia da República [cit. 23. července 2018]. Dostupné na <http://www.parlamento.pt/Parlamento/Paginas/republica.aspx>.

Lei Constitucional n.º 1/82 1 de 30 de Setembro de 30. září 1982. Dostupné na <http://www.tribunalconstitucional.pt/tc/content/files/crp/01revisao1982.pdf>.

Ley Constitutiva de las Cortes de 1942 de 13. července 1942. Dostupné na <http://ficus.pntic.mec.es/jals0026/documentos/textos/leycortes.pdf>.

Ley Orgánica del Estado, número 1/1967, de 10 de enero de 10 ledna 1967. Dostupné na <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1967-5>

Memorandum on the procedure for Portugal's accession to the Council of Europe ze dne 3. května 1976. Dostupné na https://www.cvce.eu/en/obj/memorandum_on_the_procedure_for_portugal_s_accession_to_the_council_of_europe_strasbourg_3_may_1976-en-f71ba561-e980-4134-9ed2-977e835521b8.html.

Opinion on Portuguese Application for Membership. Transmitted to the Council by the Commission on 19 May 1978. COM (78) 220 final. *Bulletin of the European Communities, Supplement 5/78*, 49 s. Dostupné na <http://aei.pitt.edu/966/>.

Opinion on Spain's Application for Membership. Transmitted to the Council by the Commission on 29 November 1978. COM (78) 630 final, 30 November 1978. *Bulletin of the European Communities, Supplement 9/78*, 84 s. Dostupné na <http://aei.pitt.edu/1562/>.

Organisation for European Economic Co-operation [online]. OECD [cit. 13. srpna 2018]. Dostupné na <http://www.oecd.org/general/organisationforeuropeaneconomicco-operation.htm>.

Palabras de Su Majestad el Rey al Congreso de los Estados Unidos de América [online]. Casa de Su Majestad el Rey [cit. 3. října 2018]. Dostupné na

<http://www.casareal.es/ES/actividades/Paginas/actividades_discursos_detalle.aspx?data=2817>.

Perspectives for the Common Agricultural Policy - Green Paper. COM (85) 333 final, 15 July 1985. Dostupné na <http://aei.pitt.edu/931/1/perspectives_for_cap_gp_COM_85_333.pdf>.

Reforma Constitucional [online] Congreso [cit. 13. října 2018]. Dostupné na <<http://www.congreso.es/consti/constitucion/reforma/index.htm>>.

Relación cronológica de los presidentes del Consejo de Ministros y del Gobierno [online]. Gobierno de España [cit. 15. října 2018]. Dostupné na <<http://www.lamoncloa.gob.es/presidente/presidentes-desde-1823/Paginas/index.aspx>>.

Resultados Eleitorais 1975 [online]. Comissão Nacional de Eleições, 2007 [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <<http://eleicoes.cne.pt/cne2005/raster/index.cfm?dia=25&mes=04&ano=1975&eleicao=ar>>.

Resultados Eleitorais 1976 [online]. Comissão Nacional de Eleições, 2007 [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <<http://eleicoes.cne.pt/raster/index.cfm?dia=25&mes=04&ano=1976&eleicao=ar>>.

Resultados Eleitorais 1979 [online]. Comissão Nacional de Eleições, 2007 [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <<http://eleicoes.cne.pt/raster/index.cfm?dia=02&mes=12&ano=1979&eleicao=ar>>.

Resultados Eleitorais 1980 [online]. Comissão Nacional de Eleições, 2007 [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <<http://eleicoes.cne.pt/raster/index.cfm?dia=05&mes=10&ano=1980&eleicao=ar>>.

Resultados Eleitorais 1983 [online]. Comissão Nacional de Eleições, 2007 [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <<http://eleicoes.cne.pt/raster/index.cfm?dia=25&mes=04&ano=1983&eleicao=ar>>.

Resultados Eleitorais 1985 [online]. Comissão Nacional de Eleições, 2007 [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <<http://eleicoes.cne.pt/cne2005/raster/index.cfm?dia=06&mes=10&ano=1985&eleicao=ar>>.

Resultados Eleitorais 1987 [online]. Comissão Nacional de Eleições, 2007 [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <<http://eleicoes.cne.pt/cne2005/raster/index.cfm?dia=19&mes=07&ano=1987&eleicao=ar>>.

The International Charlemagne Prize of Aachen [online]. Karls Preis [cit. 3. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://www.karlspreis.de/en/>>.

Traité instituant la Communauté Économique Européenne et documents annexes ze dne 25. března 1957. Dostupné na <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:11957E/TXT&from=CS>>.

Sekundární zdroje

Monografie (knihy)

BALÍK, Stanislav, KUBÁT, Michal. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004, 168 s.

BARTEŠ, Martin. Evropská zahraniční politika Španělska během procesu integrace do ES/EU. In NACHTIGALLOVÁ, Mariana. *Politické, sociální a ekonomické problémy v zemích Latinské Ameriky a Pyrenejského poloostrova*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů, 2004, 208 s.

CIHELKOVÁ, Eva. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Mnichov: C.H. Beck, 2003, 709 s.

DOKU, Samuel, *Cosmopolitanism in the Fictive Imagination of W. E. B. Du Bois: Toward the Humanization of a Revolutionary Art*. Maryland: Lexington Books, 2015, 191 s.

DRULÁK, Petr. Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích. Praha: Portál, 2008, 255 s.

DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra. Španělsko: královská cesta k demokracii a státu autonomií. In ŘÍCHOVÁ, Blanka a kol. *Západoevropské politické systémy. Komparace politických systémů*. Praha: Vysoká škola ekonomická, nakladatelství Oeconomica, 2009, s. 210-243.

GONĚC, Vladimír. *Od „malé Evropy“ k „velké Evropě“*. *Dějiny rozšiřování Evropských společenství/Evropské unie, 1950-2002*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, sv. 1, 258 s.

GONĚC, Vladimír. *Od „malé Evropy“ k „velké Evropě“*. *Dějiny rozšiřování Evropských společenství/Evropské unie, 1950-2002*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, sv. 2, 237 s.

GUARDÍA, Ricardo Martín De La. In Search of Lost Europe: Spain. In KAISER, Wolfram, ELVERT, Jurgen. *European Union Enlargement: A Comparative History*. London: Routledge, 2004, s. 93-111.

- HOŘČÍČKA, Václav, KOVÁŘ, Martin. *Dějiny evropské intergrace II*. Praha: Triton, 2005, 159 s.
- HUNTINGTON, P. Samuel. *Třetí vlna. Demokratizace na sklonku dvacátého století*. Brno: CDK, 2008, 343 s.
- CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska v datech*. Praha: nakladatelství Libri, 2011, 551 s.
- CHALUPA, Jiří. *Jak umírá diktatura: pád Francova režimu ve Španělsku*. Olomouc: Votobia, 1997, 220 s.
- CHALUPA, Jiří. *Španělsko*. Praha: Libri, 2005, 217 s.
- JALALI, Carlos. The President is Not a Passenger: Portugal's Evolving Semi-Presidentialism. In ELGIE, Robert, MOLESTRUP, Sophia, YU-SHAN, Wu. *Semi-Presidentialism and Democracy*. Londýn: Palgrave Macmillan, 2011, s. 156-173.
- KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, 672 s.
- KRUTÍLEK, Ondřej. Třetí rozšíření: Španělsko, Portugalsko. In FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta. *Rozšiřování ES/EU*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2003, 248 s.
- LAVENEX, Sandra, SCHIMMELFENNING, Frank. *Democracy Promotion in EU's Neighbourhood: From Leverage to Governance?* Abingdon: Routledge, 2013, 186 s.
- LINZ, Juan J, STEPAN, Alfred. *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1996, 479 s.
- MAGONE, José M. Portugal: the rationale of democratic regime building. In MÜLLER, Wolfgang C, STROM, Kaare. *Coalition Governments in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press, 2000, s. 529-558.
- NĚMEC, Jan. Portugalsko: vleklé krize a radikální východiska na cestě k demokracii. In ŘÍCHOVÁ, Blanka a kol. *Západoevropské politické systémy. Komparace politických systémů*. Praha: Vysoká škola ekonomická, nakladatelství Oeconomica, 2009, s. 137-172.
- PINTO, Antonio Costa. Twentieth Century Portugal: An Introduction. In PINTO, Antonio Costa. *Contemporary Portugal: Politics, Society and Culture*. 2. vydání. New York: Columbia

University Press, 2011, s. 1-54. ISBN 978-0-88033-947-6. Dostupné na <https://www.researchgate.net/publication/259340183_Contemporary_Portugal_Politics_Society_and_Culture>.

PRIDHAM, Geoffrey. Rethinking regime-change theory and the international dimension of democratisation: ten years after in East-Central Europe. In PRIDHAM, Geoffrey, ÁGH, Attila. *Prospects for democratic consolidation in East-Central Europe*. Manchester: Manchester University Press, 2001, 264 s.

ROYO, Sebastian, MANUEL, Paul Christopher. *Spain and Portugal in the European Union: The First Fifteen Years*. Abingdon: Routledge, 2004, 224 s.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie. Srovnávací analýza demokratických politických systémů*. Praha: Portál, 2007, 208 s.

SALM, Christian. *Transnational Socialist Networks in the 1970s: European Community Development Aid and Southern Enlargement*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2016, 256 s.

SÁNCHEZ – TERÁN, Salvador. *La Transición. Síntesis y claves (España Escrita)*. Barcelona: Editorial Planeta, 2008, 266 s.

SORENSEN, Georg. *Democracy and Democratization: Processes and Prospects in a Changing World*. 3. vydání. Boulder, CO: Westview Press, 2008, 203 s.

TATHAM, F. Allan. *Enlargement of the European Union*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009, 555 s.

TEIXEIRA, Nuno Severiano. Between Africa and Europe: Portuguese Foreign Policy, 1890-2000. In PINTO, Antonio Costa. *Contemporary Portugal: Politics, Society and Culture*. 2. vydání. New York: Columbia University Press, 2011, s. 97–117. Dostupné na <https://www.researchgate.net/publication/259340183_Contemporary_Portugal_Politics_Society_and_Culture>.

TEORELL, Jan. *Determinants of Democratization. Explaining Regime Change in the World, 1972-2006*. New York: Cambridge University Press, 2010, 208 s.

TUSSEL, Javier. *Spain: From Dictatorship to Democracy: 1939 to the Present (A History of Spain)*. London: Wiley-Blackwell, 2007, 504 s.

UBIETO, Artera. *Dějiny Španělska*. Barcelona: Editorial Teide, S. A., 1995, 1433 s.

VILALLONGA, José Luis De. *Hovory s Juanem Carlosem králem španělským*. Praha: Český spisovatel, 1995, 216 s.

YILMAZ, Hakan. The International Context. In: HAERPFER, Christian a kol. *Democratization*. Oxford: Oxford University Press, 2009, 456 s.

ŽENÍŠEK, Marek. *Přechody k demokracii v teorii a praxi*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, 222 s.

Odborné časopisy

ANDRESEN-LEITAO, Nicolau. A Flight of Fantasy? Portugal and the First Attempt to Enlarge the European Economic Community, 1961–1963. *Contemporary European History*, 2007, roč. 16, č. 1, s. 71-87.

ANDRESEN-LEITAO, Nicolau. Portugal's European Integration Policy, 1947-72. *Journal of European Integration History*, 2001, roč. 7, č. 1, s. 25-36.

ASCHMANN, Birgit. The Reliable Ally: Germany Supports Spain's European Integration Efforts, 1957-67. *Journal of European Intergration History*, 2009, roč. 15, č. 1, s. 37-52.

BURNELL, Peter. Democracy Promotion: The Elusive Quest for Grand Strategies. *Internationale Politik und Gesellschaft*, 2004, roč. IPG 2004, č. 3, s. 100-116. Dostupné na http://archives.cap.anu.edu.au/cdi_anu_edu_au/cdinews/featured_articles/featured-articles_downloads/CDINews-Jan05_DemocracyPromotion_Burnell.pdf

CAROTHERS, Thomas. Democracy Assistance: Political vs. Developmental? *Journal of Democracy*, 2009, roč. 20, č. 1, s. 5-19. Dostupné na https://carnegieendowment.org/files/01_20_1_carothers.pdf

DEL PERO, Mario. A European Solution for a European Crisis. The International Implications of nPortugal's Revolution. *Journal of European Intergration History*, 2009, roč. 15, č. 1, s. 15-34.

FONSECA, Ana Monica. The Federal Republic of Germany and the Portuguese Transition to Democracy (1974-1976). *Journal of European Intergration History*, 2009, roč. 15, č. 1, s. 35-56.

GAROZ, Rodríguez Raquel. Geopolítica crítica: el Pacto Ibérico de 1939. *Revista electrónica de geografía y ciencias sociales* [online], 2005, roč. IX., č. 198 [cit. 11. srpna 2018]. Dostupné na < <http://www.ub.edu/geocrit/sn/sn-198.htm>>.

KLÍMA, Jan. Východní Timor – špatné svědomí mezinárodního společenství. *Mezinárodní vztahy*, 1997, roč. 32, č. 1, 47-58 s.

LEWIS, H. Paul. Salazar's Ministerial Elite, 1932-1968. *The Journal of Politics*, 1978, roč. 40, č. 3, s. 622-647. Dostupné na <<https://www.jstor.org/stable/2129859>>.

MAGONE, José M. Breaking with the authoritarian past in Portugal: continuities and discontinuities of international linkages and their impact on the political system. *Portuguese Journal of Social Science*, 2004, roč. 3, č. 3, s. 162 – 164.

MAGONE, José M. Lessons to be learned from the Portuguese experience with the European Union (1985–2000). Reviewing a Rich Manual for Practitioners of European Integration in the Candidate Countries'. *Journal of Southern Europe & the Balkans*, 2002, roč. 4, č. 2, s. 209-214.

MANUEL, Paul Christopher. Portuguese Exceptionalism and the Return to Europe: the 25 April 1974 Coup and Democratization, 1974-2010. *Center for European Studies Working Paper Series*, 2010, č. 175, 22 s. Dostupné na <https://ces.fas.harvard.edu/uploads/files/Working-Papers-Archives/CES_175.pdf>.

MUÑOZ SÁNCHEZ, Antonio. A European Answer to the Spanish Question: The SPD and the End of the Franco Dictatorship. *Journal of European Intergration History*, 2009, roč. 15, č. 1, s. 77-94.

REZOLA, Maria Inácia. The Military, 25 April and the Portuguese Transition To Democracy. *The Portuguese Journal of Social Science*, 2011, roč. 7, č. 1, s. 3-17.

ROYO, Sebastian. From Authoritarianism to the European Union: The Europeanization of Portugal. *Mediterranean Quarterly*, 2004, roč. 15, č. 3, s. 95-129.

ROYO, Sebastian, MANUEL, Paul Christopher. Some Lessons from the Fifteenth Anniversary of the Accession of Portugal and Spain to the European Union. *South European Society and Politics*, 2003, roč. č. 1, s. 1-30.

VARSORI, Antonio. Crisis and Stabilization in Southern Europe during the 1970s: Western Strategy, European Instruments. *Journal of European Intergration History*, 2009, roč. 15, č. 1, s. 5-14.

WOLFF, Jonas, WURM, Iris. Towards a theory of external democracy promotion. A proposal for theoretical classification. *Security Dialogue*, 2011, roč. 42, č. 1, 77-96 s.

ZÁVĚŠICKÝ, Jan. Salazarovo Portugalsko: jaké bylo?. *Listy* [online], 2004, č. 6 [cit. 12. srpna 2018]. Dostupné na <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=046&clanek=060415>>.

Internetové zdroje

AZEVEDO, Cândido. *História da PIDE/DGS* [online]. ensina.rtp.pt, 1990 [cit. 11. srpna 2018]. Dostupné na <<http://ensina.rtp.pt/artigo/historia-da-pidedgs/>>.

MATOS, Luís Salgado de. *O espaço económico português* [online]. Guerra Colonial [cit. 17. srpna 2018]. Dostupné na <<https://www.guerracolonial.org/index.php?content=215>>.

Portugal and NATO [online]. Country-data.com [cit. 12. srpna 2018]. Dostupné na <<http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-11003.html>>.

Rozšiřování EHS/EU, kritéria vstupu do EU [online]. Univerzita-Online.cz, 25. března 2015 [cit. 15. dubna 2017]. Dostupné na <<http://www.univerzita-online.cz/sek/ekonomicka-integrace/rozsirovani-ehseu-kriteriia-vstupu-do-eu/>>.

TORRES, Alfonso García. *Discurso de Proclamación de Don Juan Carlos I como Rey de España, 22 de noviembre de 1975* [online]. Foro Real [cit. 10. října 2018]. Dostupné na <<http://www.fororeal.net/docshistoricos5.htm>>.

Ostatní sekundární zdroje

BURNELL, Peter. *Promoting Democracy Backwards: looking forward*. Madrid: FRIDGE, 2006, 32 s. Dostupné na <http://wrap.warwick.ac.uk/963/1/WRAP_Burnell_7270220-180609-promoting_democracy_backwardsnovember06.pdf>.

COPPOLARO, Lucia, LAINS, Pedro. *Portugal and European Integration, 1947–1992: an essay on protected openness in the European Periphery*. Lisabon: University of Lisbon, 2013, 81 s. Dostupné na <http://www.brown.edu/Departments/Portuguese_Brazilian_Studies/ejph/html/issue21/pdf/v11n1a03.pdf>.

KLÍMA, Jan. *Dekolonizace a problémy třetího světa*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Fakulta humanitních studií, Kabinet ibero-amerických studií, 2003, 13 s. Dostupné na <<http://fhs.uhk.cz/ibero/texty/pdf/KIAS012.pdf>>.

KLÍMA, Jan. *Katolické kořeny portugalské diktatury. Poznámka k typologii autoritativních režimů 20. století*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Fakulta humanitních studií,

Kabinet ibero-amerických studií, 2002, 8 s. Dostupné na <<http://fhs.uhk.cz/ibero/texty/pdf/KIAS015.pdf>>.

PINTO, Antonio Costa. *Portugal and European Integration – An introduction. Conference EU and Democracy in Southern Europe: Portugal, Spain and Greece*. Berkeley: University of California, 2002, 19 s.

PRIDHAM, Geoffrey. *Unfinished Business? Eastern Enlargement and Democratic Conditionality*. Madrid: FRIDGE, 2007, 19 s.

SCHMITTER, Phillippe C., BROUWER, Imco. *Conceptualizing, Researching and Evaluating Democracy Promotion and Protection*. San Domenico: European University Institute, Working Paper SPS No. 99/9, 1998, 45 s. Dostupné na <<http://cadmus.eui.eu/bitstream/id/995/>>.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Tab. č. 1: Přehled počtu mandátů a procentuálního zisku ve volbách do Parlamentu v letech 1975 – 1987 v Portugalsku

Příloha č. 2 – Tab. č. 2: Přehled počtu mandátů a procentuálního zisku ve volbách do Parlamentu v letech 1977 – 1986 ve Španělsku

Příloha č. 3 – Harmonogram přistoupení do ES v případě Portugalska

Příloha č. 4 – Harmonogram přistoupení do ES v případě Španělska

Příloha č. 1

Tab. č. 1: Přehled počtu mandátů a procentuálního zisku ve volbách do Parlamentu v letech 1975 – 1987 v Portugalsku

Politická strana/uskupení	Rok voleb													
	1975		1976		1979		1980		1983		1985		1987	
	počet křesel	%	počet křesel	%	počet křesel	%	počet křesel	%	počet křesel	%	počet křesel	%	počet křesel	%
Pardido Socialista (PS)	116	37,87	107	34,89	74	27,33	3	1,11	101	36,11	57	20,77	60	22,24
Partido Popular Democrático (PPD/PSD)	81	26,39	73	24,35	7	2,35	8	2,45	75	27,24	88	29,87	148	50,22
Partido Comunista Português (PCP)	30	12,46	40	14,39										
Centro Democrático Social (CDS)	16	7,61	42	15,98					30	12,56	22	9,96	4	4,44
Movimento Democrático Português (MDP)	5	4,14												
União Democrática Popular (UDP)	1	0,79	1	1,67	1	2,18	1	1,38						
Associação para a Defesa dos Interesses de Macau (ADIM)	1	0,03			121	42,52	126	44,91						
Aliança Democrática (AD)					47	18,8								
Aliança "Povo Unido" (APU)							41	16,75	44	18,07	38	15,49		
Frente Republicana e Socialista (FRS)							71	26,65						
Partido Renovador Democrático (PRD)											45	17,92	7	4,91
Coligação Democrática Unitária (CDU)													31	12,14

Zdroj: Srov. *Resultados Eleitorais 1975* [online]. Comissão Nacional de Eleições, 2007 [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <<http://eleicoes.cne.pt/cne2005/raster/index.cfm?dia=25&mes=04&ano=1975&eleicao=ar>>; *Resultados Eleitorais 1976* [online]. Comissão Nacional de Eleições, 2007 [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <<http://eleicoes.cne.pt/raster/index.cfm?dia=25&mes=04&ano=1976&eleicao=ar>>; *Resultados Eleitorais 1979* [online]. Comissão Nacional de Eleições, 2007 [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <<http://eleicoes.cne.pt/raster/index.cfm?dia=02&mes=12&ano=1979&eleicao=ar>>; *Resultados Eleitorais 1980* [online]. Comissão Nacional de Eleições, 2007 [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <<http://eleicoes.cne.pt/raster/index.cfm?dia=05&mes=10&ano=1980&eleicao=ar>>; *Resultados Eleitorais 1983* [online]. Comissão Nacional de Eleições, 2007 [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <<http://eleicoes.cne.pt/raster/index.cfm?dia=25&mes=04&ano=1983&eleicao=ar>>; *Resultados Eleitorais 1985* [online]. Comissão Nacional de Eleições, 2007 [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <<http://eleicoes.cne.pt/raster/index.cfm?dia=06&mes=10&ano=1985&eleicao=ar>>; *Resultados Eleitorais 1987* [online]. Comissão Nacional de Eleições, 2007 [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <<http://eleicoes.cne.pt/raster/index.cfm?dia=19&mes=07&ano=1987&eleicao=ar>>; *Glossário de siglas partidárias* [online]. Assembleia da República [cit. 28. července 2018]. Dostupné na <<http://www.parlamento.pt/Parlamento/Paginas/GlossarioSiglasPartidarias.aspx>>.

Příloha č. 2

Tab. č. 2: Přehled počtu mandátů a procentuálního zisku ve volbách do Parlamentu v letech 1977 – 1986 ve Španělsku

Politická strana/uskupení	Rok voleb							
	1977		1979		1982		1986	
	počet křesel	%	počet křesel	%	počet křesel	%	počet křesel	%
Unión de Centro Democrático (UCD)	165	34,52	168	35,08	11	6,47		
Partido Socialista Obrero Español (PSOE)	103	24,44	121	30,54	177	40,82	163	37,86
Alianza Popular (AP)	16	8,05			107	26,46	105	26,13
Partido Comunista de España (PCE)	12	6,30	23	10,82	3	3,28		
Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE)	15	4,76			25	7,52	21	6,47
Partido Socialista Popular - Unidad Socialista (PSP-US)	6	4,47						
Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC)	8	3,07						
Pacte Democràtic per Catalunya (PDC)	11	2,82						
Partido Nacionalista Vasco (PNV)	8	1,62	7	1,54	8	1,89	6	1,54
Coalición Electoral Unió del Centro i la Democracia Cristiana de Catalunya (UDC-CD)	2	0,95						
Esquerra de Catalunya - Front Electoral Democràtic (EC-FED)	1	0,79					1	0,62
Candidatura Independent del Centro (CIC)	2	0,37						
Euskadiko Ezquerria - Izquierda de Euskadi (EE-IE)	1	0,34	1	0,48	1	0,48	2	0,53
Coalición Democrática (CD)			9	5,97				
Convergencia i Unió (C i U)			8	2,70	12	3,69	18	5,05
Unión Nacional (UN)			1	2,12				
Partido Socialista de Andalucía - Partido Andaluz (PSA-PA)			5	1,82				
Herri Batasuna (HB)			3	0,96	2	1,01	5	1,07
Esquerra Republicana de Catalunya amb Front Nacional de Catalunya i Partit Social Demòcrata de Catalunya (ERC)			1	0,69	1	0,66		
Unión del Pueblo Canario (UPC)			1	0,33				
Partido Aragonés Regionalista (PAR)			1	0,21			1	0,36
Unión del Pueblo Navarro (UPN)			1	0,16				
Centro Democrático y Social (CDS)					2	2,87	19	9,16
Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC)					1	0,76		
Izquierda Unida (IU)							6	3,83
Coalición Galega (CG)							1	0,40
Agrupaciones Independientes de Canarias (AIC)							1	0,33
Unió Valenciana (UV)							1	0,32

Zdroj: Srov. *Elecciones Generales de 1 de marzo de 1979* [online]. Congreso [cit. 10. října 2018]. Dostupné na <<http://www.congreso.es/consti/elecciones/generales/resultados.jsp?fecha=01/03/1979>>; *Elecciones Generales de 15 de junio de 1977* [online]. Congreso [cit. 10. října 2018]. Dostupné na <<http://www.congreso.es/consti/elecciones/generales/resultados.jsp?fecha=15/06/1977>>; *Elecciones Generales de 22 de junio de 1986* [online]. Congreso [cit. 13. října 2018]. Dostupné na <<http://www.congreso.es/consti/elecciones/generales/resultados.jsp?fecha=22/06/1986>>; *Elecciones Generales de 28 de octubre de 1982* [online]. Congreso [cit. 13. října 2018]. Dostupné na <<http://www.congreso.es/consti/elecciones/generales/resultados.jsp?fecha=28/10/1982>>.

Příloha č. 3

Harmonogram přistoupení do ES v případě Portugalska

- **1973:** Dohoda o volném obchodu mezi EHS a Portugalskem;
- **28. března 1976:** Portugalsko podalo žádost o přistoupení;
- **22. září 1976:** Portugalsko vstoupilo do Rady Evropy;
- **Leden 1977:** COREPER zřídil ad hoc pracovní skupinu pro zkoumání vztahů mezi Portugalskem a EHS;
- **19. března 1978:** Evropská komise vydala pozitivní stanovisko k zahájení jednání s Portugalskem;
- **20. dubna 1978:** Evropská komise zaslala Radě sdělení o problémech rozšíření;
- **17. října 1978:** Zahájení jednání s Portugalskem;
- **3. dubna 1979:** Zpráva o problémech mezi Euratomem a přistoupením Portugalska;
- **6. listopadu 1979:** Portugalsko přijalo zásady, na jejichž základě je založena regionální politika Společenství;
- **22. prosince 1980:** Evropská komise předložila Radě důvěrný návrh týkající se přistoupení Portugalska k Euratomu;
- **11. října 1980:** Soudní zpravodajská zpráva Rady pro COREPER o právních problémech spojených s přistoupením Portugalska;
- **24. října 1984:** V Dublinu vydáno prohlášení, v němž se vyjádřilo, že přistoupení Portugalska nabývá účinnosti dne 1. ledna 1986;
- **29. března 1985:** Politická dohoda mezi EHS a Portugalskem;
- **12. června 1985:** Portugalsko podepsalo smlouvu, aby se připojilo ke 3 Společenstvím;
- **1. ledna 1986:** Portugalsko přistoupilo k EHS.³⁸⁰

³⁸⁰ GEARY, Michael J. *The Third Enlargement: Spain's and Portugal's Access to the EEC report on The Council of Ministers archival material*. Brussel: Council of the European Union, 2009, s. 62-65.

Příloha č. 4

Harmonogram přistoupení do ES v případě Španělska

- **26. července 1977:** Španělsko žádá zahájení jednání;
- **28. července 1977:** datum podání žádosti;
- **Září 1977:** Rada ministrů odpověděla souhlasně, že zahájila řízení;
- **5. února 1979:** zahájení jednání, Španělsko muselo přijmout *acquis communautaire*;
- **14. června 1979:** 974. zasedání Výboru stálých zástupců, Komise požaduje připravit návrh společného postoje ke kapitole o celní unii, čímž byla zahájena první setkání se Španělskem v létě;
- **27. července 1979:** pracovní skupina začala pracovat na společném základě pro jednání v odvětvích zemědělství;
- **23. října 1979:** 2. schůze na úrovni zástupců. DPH byla Komisí považována za důležitou. Španělsko přijalo DPH na jedenáctém zasedání na ministerské úrovni (21. června 1982);
- **18. prosince 1979:** konference jednala o celní unii, průmyslu, financích, vnějších vztazích a dopravě;
- **15. dubna 1980:** volný pohyb zboží, celní unie, právo usazování, pohyb kapitálu a regionální politika;
- **21. července 1980:** vzniklo dvoustránkové shrnutí;
- **17. listopadu 1980:** předběžný návrh prohlášení o zemědělství;
- **25. listopadu 1980:** řešilo se zemědělství a pohyb kapitálu;
- **Březen 1981:** Španělsko předložilo své stanovisko k hospodářské unii, vnějším vztahům, EUROATOMu, ESUO, regionální politické a slučitelnosti právních předpisů s právními předpisy Společenství. Hlavním problémem setkání bylo zjištění problémů týkajících se rybolovu a zemědělství;
- **13. března 1981:** 7. zasedání konference na ministerské úrovni schválila prohlášení o zemědělství;³⁸¹

³⁸¹ GEARY, Michael J. *The Third Enlargement: Spain's and Portugal's Access to the EEC report on The Council of Ministers archival material*. Brussel: Council of the European Union, 2009, s. 62-65.

- **Červenec 1981:** diskuze o zemědělství, zdrojích a postavení Společenství. V oblasti rybolovu, Společenství doufám, že v příštích měsících se rozhodne o reformě společné rybářské politiky. Společenství také požádalo Španělsko, aby objasnilo právo usazování a otázky ohledně služeb;
- **26. října 1981:** shrnutí o regionální politice a sociálních záležitostech;
- **1982:** Mitterrand změnil ekonomický přístup a Felipe González znovu oživil úsilí Španělsku vstoupit do EHS;
- **22. března 1982:** otázky pohybu kapitálu, dopravní politiky, regionální politiky, hospodářských a měnových otázek. Společenství zahájilo nové úsilí o sblížení postojů pro příští měsíce;
- **21. června 1982:** téma hospodářské unie, přijetí DPH, vnější vztahy;
- **26. října 1982:** první závěry o hospodářské unii – textilní výrobky, monopoly, ochranné mechanismy, ekonomická území Španělska, jako jsou Kanárské ostrovy;
- **22. února 1983:** fiskální otázky týkající se tabáku a EUROATOMu;
- **25. dubna 1983:** daň z tabáku, vnější vztahy, rybářství;
- **21. června 1983:** vzniklo další dvoustranné shrnutí;
- **18. října 1983:** hospodářská unie, monopoly ve Španělsku a průmyslové vnější vztahy. Ministři byli přesvědčení, že dosáhli dohody o těchto otázkách;
- **19. prosince 1983:** otázky týkající se EUROATOMu a ESUO;
- **21. února 1984:** pracovní skupina stále ještě zkoumá otázku rybolovu, poté co Komise dokončí své hodnocení, podá zprávu Radě;
- **10. dubna 1984:** Rada stále zkoumá analýzu Komise v oblasti rybolovu a dalších zemědělských otázkách. Současně se řeší i otázka Kanárských ostrovů;
- **19. června 1984:** řešeny institucionální otázky, Španělsko získá 2 členy v Evropské komisi, 60 míst v Evropském parlamentu a 8 hlasů v Radě. Konference konstatovala pokrok dosažený v minulých měsících v oblasti sociálních věcí, Kanárských ostrovů a Evropské investiční banky. V otázkách rybolovu, schůze projednala přechodná období;
- **18. července 1984:** projednání přechodných období pro průmyslové zboží;
- **3. září 1984:** předseda Rady ministrů přednesl postoj v oblasti vína, zeleniny a sociálních věcech;
- **13. září 1984:** shrnutí v institucionálních otázkách a Evropské investiční banky;³⁸²

³⁸² GEARY, Michael J. *The Third Enlargement: Spain's and Portugal's Access to the EEC report on The Council of Ministers archival material*. Brussel: Council of the European Union, 2009, s. 62-65.

- **21. prosince 1984:** uzavření jednání o ESUO;
- **4. února 1985:** jednání o vztazích mezi Španělskem a Portugalskem v souvislosti s rozšířením;
- **19. února 1985:** závěrečná fáze jednání;
- **26. dubna 1985:** z předsednictvím vyšla poznámka o vyřešení v odvětvích zemědělství;
- **12. června 1985:** Španělsko podepsalo smlouvu, aby se připojilo ke 3 komunitám;
- **1. ledna 1986:** Španělsko vstoupilo do EHS.³⁸³

³⁸³ GEARY, Michael J. *The Third Enlargement: Spain's and Portugal's Access to the EEC report on The Council of Ministers archival material*. Brussel: Council of the European Union, 2009, s. 62-65.

Shrnutí/Summary

Tématem této diplomové práce je „*Přistoupení do Evropských společenství: komparace Portugalské republiky a Španělského království*“. V teoretické části je práce zaměřena na vliv externích aktérů na demokratizaci včetně podmínečnosti členství, teoretických konceptů a přístupů na šíření demokracie. V dalších částech už jsou popsány zmíněné státy. Jako první historické události, které vedly ke vzniku nedemokratického režimu, jeho konec a první období do podání přihlášky do ES včetně voleb, stranického systému, ústavy, vlády a vnějších vztahů. Následuje přístupový proces do ES, který je rozdělen na 70. a 80. léta, doplněn o vnitrostátní postoj k přistoupení. Vše je zakončeno závěry jednání mezi danou zemí a ES. Výsledkem je zhodnocení, co vše muselo Portugalsko a Španělsko změnit a jaký byl vliv ES na jejich demokratizační proces.

The topic of these diploma thesis is „*Accession to the European Community: a comparison of the Portuguese Republic and the Kingdom of Spain*“. In the theoretical part, the thesis focuses on the influence of external actors on democratization, including EU Conditionality, theoretical concepts and approaches to the spread of democracy. In the other parts, the aforementioned states are already described. As the first historical events that led to the emergence of a non-democratic regime, its end and the first period of democracy, including elections, party system, constitution, government and external relations. The subsequent accession process to the EC, which is divided into the 1970s and 1980s, was complemented by a national accession stance. Everything ends with the conclusions of the negotiations between the country and the European Community. The result is an appreciation of what all Portugal and Spain have had to change, and the impact of the European Community on their democratization process.

Klíčová slova/Key Words

Demokratizace, Portugalská republika, Španělské království, Evropská společenství, Franco, Salazar, přistoupení do Evropských společenství, externí aktéři demokratizace, diktatura.

Democratization, Portuguese Republic, Kingdom of Spain, European Communities, Franco, Salazar, accession to the European Communities, external actors of democratization, dictatorship.